

# **Філософ-і-Я:**

наукові розвідки студентів

Кам'янець-Подільського національного університету  
імені Івана Огієнка

**Випуск 11**

УДК 101 (051)  
ББК 87.2я52  
Ф-54

Зареєстрований НАЦІОНАЛЬНОЮ РАДОЮ УКРАЇНИ  
З ПИТАНЬ ТЕЛЕБАЧЕННЯ І РАДІОМОВЛЕННЯ

Ідентифікатор медіа R30-02187 від 18.01.2024 № 132

Друкується згідно з рішенням вченої ради історичного факультету Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка,  
протокол № 5 від 21 травня 2026 р.

*Рецензенти:*

**Попович М. Д.**, доктор філософських наук, професор кафедри права професійної та соціально-гуманітарної освіти ЗВО «Подільський державний університет»

**Ганаба С. О.**, доктор філософських наук, професор кафедри педагогіки та соціально-економічних дисциплін Національної академії державної прикордонної служби України імені Богдана Хмельницького

*Науково-редакційна рада:*

А. В. Найчук, кандидат філософських наук, доцент (голова);  
Т. В. Сулятицька, кандидат філософських наук, доцент (відповідальний редактор);  
М. П. Плахтій, кандидат філософських наук, доцент;  
О. В. Віннічук, кандидат політичних наук, доцент;  
С. Г. Вонсович, доктор політичних наук, професор;  
В. Ю. Маркітантов, кандидат політичних наук, доцент;  
В. Г. Чабанов, кандидат філософських наук, доцент;  
З. С. Шевчук, кандидат філологічних наук, старший викладач (літературний редактор).

**Філософ-і-Я: наукові розвідки студентів Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка** : наук. журнал / гол. ред. А.В. Найчук. Кам'янець-Подільський : Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка, 2026. Випуск 11. 140 с.

Перший в Україні науковий журнал студентської філософської есеїстики та студентських наукових статей із філософії, у якому висвітлено актуальні для студентської молоді філософські проблеми, філософське осмислення сьогодення, людського буття, життя соціуму, сучасної культури, релігійного життя, екологічні та аксіологічні проблеми сучасності. Журнал містить розділ філософської есеїстики, у якому презентовано роздуми студентів про любов до мудрості, осягнення людського життя та буденні проблеми і парадокси молоді України.

Призначений для всіх, хто цікавиться філософією, філософським осмисленням буття та людського життя.

УДК 101 (051)

ББК 87.2я52

## ЗМІСТ

**Розділ 1. ТЕОРЕТИКО - ПРАКСЕОЛОГІЧНІ ОСНОВИ ФІЛОСОФІЇ ТА ПОЛІТОЛОГІЇ**

|   |    |
|---|----|
| <b>Ал Даєх Вікторія</b>   |    |
| Трансформація політики нейтралітету Швеції в сучасних міжнародних відносинах.....                                 | 6  |
| <b>Бабійчук Максим</b>  |    |
| Ключові принципи місцевого самоврядування.....  | 11 |
| <b>Варфоломєєв Леонід</b>   |    |
| Особливості інформаційного впливу в умовах воєнного стану.....  | 17 |
| <b>Гаврилюк Давид</b>   |    |
| Гендерна рівність у політиці: стратегічні підходи Української держави.....  | 22 |
| <b>Гетманчук Катерина</b>   |    |
| Соціальна стійкість і захист населення у воєнний час: індикатори безпеки та пріоритети соціальної політики.....   | 25 |
| <b>Гініятуллін Ярослав</b>  |    |
| Дипломатична діяльність країн Балтії в умовах глобальних криз.....  | 28 |
| <b>Гуменюк Ірина</b>  |    |
| Між миром і війною: феномен гібридного протиборства в сучасних міжнародних відносинах.....                        | 31 |
| <b>Довгопол Анна</b>  |    |
| Метафоричність художнього мовлення в романі Ірени Розбудько «Метелик не кричить».....                             | 34 |
| <b>Доманчук Віталій</b>   |    |
| Політичні настрої жителів Хотинського району Чернівецької області під час президентських виборів 2019 року.....   | 37 |
| <b>Дробний Іван</b>   |    |
| Десепаратизація та національна стійкість: політичні інструменти збереження територіальної цілісності України..... | 41 |
| <b>Жук Валерія</b>  |    |
| Гендерна війна як інструмент політичного впливу.....  | 43 |
| <b>Жук Віталій</b>  |    |
| Роль медіа у поширенні історичних наративів.....  | 46 |
| <b>Ковтонюк Владислава</b>  |    |
| Реакція міжнародних організацій на анексію Криму та АТО в 2014 році.....  | 50 |
| <b>Колендзян Артем</b>  |    |
| Санкції як інструмент зовнішньої політики держав.....   | 53 |
| <b>Лєсник Анастасія</b>   |    |
| Роль закладів освіти у функціонуванні політичної культури молоді.....   | 57 |
| <b>Лучинський Іван</b>  |    |
| Концепція «Смерті Бога» Фрідріха Ніцше: від кризи цінностей до переоцінки сенсу.....                              | 60 |
| <b>Мей Ірина</b>  |    |

|  |     |
|--|-----|
| Поняття логічної форми в «Логіко-філософському трактаті» Людвіга Вітгенштейна.....   | 64  |
| <b>Мельник Аліна</b>   |     |
| Концепція несвідомого у психоаналізі З. Фрейда: філософське осмислення...  | 67  |
| <b>Мельник Ярослав</b>   |     |
| Механізм політичної мобілізації українського суспільства у війні: солідарність, волонтерство та інституційна стійкість.....                                  | 71  |
| <b>Мургаєв Станіслав</b>   |     |
| Пастка Фукідіда як аналітична модель стратегічного суперництва між США та КНР.....   | 75  |
| <b>Павлюк Олександр</b>  |     |
| Зміна електоральних стратегій в Україні: досвід кампаній 2014 і 2019 років....   | 79  |
| <b>Пелещак Любов</b>   |     |
| Політичні виміри діяльності міжнародного комітету Червоного Хреста.....  | 82  |
| <b>Присяжнюк Анастасія</b>   |     |
| Комунікативна функція мовних засобів в українському мовленні.....  | 85  |
| <b>Родіков Богдан</b>  |     |
| Функціонування територіальних громад України в умовах повномасштабної війни.....   | 88  |
| <b>Таранов Дмитро</b>  |     |
| Чи є міграція загрозою для Європи?.....  | 92  |
| <b>Харчук Олександра</b>   |     |
| Дезінформація та інформаційно-психологічні операції в соціальних мережах як механізми сучасних інформаційних війн: український кейс і практики протидії..... | 95  |
| <b>Шевчук Олександр</b>  |     |
| Основні ознаки політичної нації.....   | 98  |
| <b>Щекань Юлія</b>   |     |
| Феномен міжособистісної взаємодії у творчості Ж.-П. Сартра.....  | 102 |

## Розділ 2. ЛЮБОМУДРІЄ (ЕСЕ)

|  |     |
|--|-----|
| <b>Довгопол Анна</b>   |     |
| Плагіат як спокуса: слабкість чи виклик для сучасного студента і дослідника?.....    | 112 |
| <b>Марутін Юрій</b>  |     |
| Як співіснують в моєму світогляді віра та розум?.....                                | 113 |
| <b>Махніцька Вікторія</b>  |     |
| Соціальні мережі і наука: союзники чи вороги академічної культури?.....              | 114 |
| <b>Мельник Уляна</b>   |     |
| Соціальні мережі і наука у контексті формування академічної культури дослідника..... | 116 |
| <b>Михайлов Владислав</b>  |     |

|   |     |
|---|-----|
| «Наші вади – найкращі вчителі: але завжди буваєш невдячним найкращим вчителям» (Фрідріх Ніцше)..... | 117 |
| <b>Нестюк Наталія</b>   |     |
| Тенденції розвитку політичної культури в українському суспільстві під час війни.....                | 119 |
| <b>Пелещак Любов</b>  |     |
| Микола Леонтович – автор відомої пісні з невідомою історією.....                                    | 121 |
| <b>Пишнюк Віра</b>  |     |
| Сім'я як соціальний інститут: зміни в ХХІ столітті.....   | 123 |
| <b>Присяжнюк Анастасія</b>  |     |
| Академічна мобільність і її значення для розвитку дослідника.....                                   | 125 |
| <b>Сеньків Ольга</b>  |     |
| Плагіат і академічна відповідальність: виклики цифрової епохи.....                                  | 127 |
| <b>Таранов Дмитро</b>   |     |
| Батько українського націоналізму.....   | 129 |
| <b>Шевчук Марія</b>   |     |
| Протест як прояв громадянської свідомості.....  | 131 |
| <b>Шинкарчук Дар'я</b>  |     |
| Свобода як умова розвитку науки.....  | 133 |
| <b>Шлейман Єва</b>  |     |
| Подолання як форма самотворення: філософський вимір.....  | 134 |
| <b>Янова Анастасія</b>  |     |
| Чи може наука існувати без чесності: де проходить межа академічної доьрочесності?.....              | 136 |

## Розділ 1. ТЕОРЕТИКО-ПРАКСЕОЛОГІЧНІ ОСНОВИ ФІЛОСОФІЇ ТА ПОЛІТОЛОГІЇ

УДК 327(485)

АЛ ДАЕХ Вікторія,  
студентка групи P1-B22  
Науковий керівник:  
к. філос. н., доц. ПЛАХТІЙ Маріанна

### ТРАНСФОРМАЦІЯ ПОЛІТИКИ НЕЙТРАЛІТЕТУ ШВЕЦІЇ В СУЧАСНИХ МІЖНАРОДНИХ ВІДНОСИНАХ

***Анотація.** Проаналізовано еволюцію зовнішньополітичного курсу Швеції та причини відмови від багаторічної політики нейтралітету на користь інтеграції до Північноатлантичного альянсу. Розкрито вплив зміни безпекового середовища в Європі на стратегічні пріоритети Стокгольма та процес трансформації концепції «позаблоковості» у повноцінне членство в НАТО. Досліджено наслідки цього кроку для архітектури міжнародної безпеки та стабільності в Балтійському регіоні.*

***Ключові слова:** нейтралітет, Швеція, НАТО, європейська безпека, позаблоковий статус, зовнішня політика, міжнародні відносини, євроатлантична інтеграція.*

Політика активного нейтралітету має глибоке історичне коріння у Швеції, і завдяки їй країна сприймалася як важливий гравець у світі. Варто зазначити, що шведський нейтралітет має свою специфічну особливість: він ніколи не був документально оформлений і оголошувався урядом навмисно, у разі загострення міжнародної обстановки або спалаху міждержавного конфлікту. Найімовірніше, така позиція була не що інше, як спроба маневрувати між впливовішими силами в регіоні та світі, що, треба визнати, дало певні результати. Подібна тактика відображалася і під час Холодної війни, коли Швеція відіграла досить важливу роль «мосту» між двома наддержавами. Швеція займала певну нішу у світовому порядку, що існував на той час, і її роль була по-своєму унікальною [1, с.40].

Швеція, беручи участь у численних війнах протягом попередніх століть, поступово відмовилася від своєї експансіоністської політики та перейшла до нейтралітету. У науковій літературі існують різні підходи щодо часу її формування. Згідно з першою, нейтралітет сягає 1814 року, після підписання договору з Норвегією та закінчення Наполеонівських війн, коли Карл XIV Юхан проголосив політику неприєднання до військових союзів. Інший підхід пов'язує його з 1834 роком, коли Швеція повідомила Велику Британію та росію про свій намір залишатися нейтральною у можливому конфлікті щодо Східного питання. В обох випадках ключовим було бажання забезпечити суверенітет і

безпеку, зокрема на тлі зростаючого впливу росії в Балтійському регіоні та на Аландських островах.

Перший етап трансформації (1814-1907 рр.) характеризується інституціоналізацією нейтралітету. Він був закріплений у межах Шведсько-норвезького союзу та збережений після його мирного розпаду в 1905 році, незважаючи на втрату територій та загострення міжнародної обстановки. У цей період Швеція також зміцнила свою обороноздатність. Важливого значення набуло приєднання до Гаазьких конвенцій 1907 року – «Конвенції про права та обов'язки нейтральних держав у сухопутній війні» та «... у морській війні», – які юридично закріпили статус нейтральних держав.

У наступні десятиліття, незважаючи на спокуси, офіційний Стокгольм залишався відданим нейтральній позиції. Як ключовий маркер такого ставлення варто відзначити відмову шведів приєднатися до антиросійської коаліції Великої Британії та Франції у Кримській війні, відмовившись «зводити рахунки» з імперією Романових за попередні поразки.

Другий етап (початок ХХ століття – 1939 р.) пов'язаний з випробуванням нейтралітету під час Першої світової війни. У середині країни існували політичні розбіжності: ліберали та соціал-демократи підтримували нейтралітет та симпатизували Антанті, тоді як консерватори орієнтувалися на Троїстий союз. Незважаючи на тиск Німеччини та превентивні дії росії, Швеція зберігала нейтралітет, що дозволяло їй активно торгувати з обома сторонами. У 1914 році Швеція, Данія та Норвегія уклали декларацію про взаємний нейтралітет та надіслали спільну ноту воюючим державам щодо його порушення. Водночас країна частково відступила від нейтралітету: підтримала фінську Білу гвардію та в 1918 році уклала торговельну угоду з Антантою. У міжвоєнний період нейтралітет став елементом національної ідентичності, що було підтверджено заявою Конституційного комітету в 1930 році [5, с. 176].

Третій етап (1939-1945 рр.) пов'язаний із Другою світовою війною. Період Другої світової війни став важким випробуванням для шведського нейтралітету. 1 вересня 1939 року Швеція оголосила про свій нейтралітет. Незважаючи на внутрішній та зовнішній тиск, шведське керівництво надало військову та фінансову допомогу Фінляндії, утримавшись від участі в Зимовій війні 1940 року. Однак під тиском Берліна шведи дозволили перевезення особового складу та техніки 163-ї піхотної дивізії Вермахту до кордону з Фінляндією (липень-серпень 1941 року), яка згодом брала участь у нападі на СРСР. Водночас, після зміни ходу війни, зокрема після Сталінградської битви, Швеція припинила підтримку Німеччини.

Четвертий етап – період «холодної війни». У наступні роки, незважаючи на відмову Стокгольма розірвати дипломатичні відносини з Німеччиною за рекомендаціями антигітлерівської коаліції, Швеція дозволила Великій Британії використовувати свій повітряний простір для нападу на Німеччину. Після війни нейтралітет зіткнувся з новими викликами через блокове протистояння. План створення скандинавського оборонного союзу провалився через вступ Норвегії та Данії до НАТО. У 1949 році було сформульовано принцип «неблокування в мирний час і нейтралітету у воєнний час». Ідеологічно країна залишалася

близькою до Заходу, дотримувалася демократії та капіталістичних принципів, протиставляючи себе СРСР та його сателітам. Швеція активно діяла в рамках ООН, сприяючи міжнародній безпеці. Важливого значення набула інституціоналізація досліджень миру: у 1964 році було створено Стокгольмський міжнародний інститут дослідження проблем миру (SIPRI), який підкреслив роль Швеції як одного з лідерів руху за роззброєння.

П'ятий етап розпочався після закінчення холодної війни. Він характеризується глибокою трансформацією нейтралітету. Закінчення холодної війни принесло нові підходи до політики нейтралітету. Деякі політики пропонували відмовитися від нейтралітету та інтегруватися в західну систему безпеки. У 1990 році шведський парламент ухвалив резолюцію про підготовку до вступу до Європейського економічного співтовариства. У 1991 році уряд Карла Більдта закликав до перегляду нейтралітету, вважаючи його перешкодою для інтеграції в ЄС. Тоді сформувався термін «військове неприєднання», і класичний нейтралітет відійшов на узбіччя політичних дискусій. Швеція продовжувала впроваджувати принципи активного нейтралітету часів холодної війни та брати участь у регіональних оборонних ініціативах ООН та ЄС [2, с. 76].

У 1995 році Швеція вступила до Європейського Союзу, а з 1994 року бере участь у програмі НАТО «Партнерство заради миру». Це дозволило їй брати участь у миротворчих операціях у Боснії (1995-2004 рр.), Косово (з 1999 року), Афганістані (2001-2014 рр.) та Лівії (2011 р.), формально залишаючись позаблоковою державою. Після ратифікації Лісабонського договору Швеція також бере участь у Спільній політиці безпеки та оборони ЄС (PESCO) [5, с. 177].

Незважаючи на активну інтеграцію, нейтралітет залишається важливим принципом зовнішньої політики. Це проявилось, зокрема, в її позиції щодо проекту «Північний потік-2»: Швеція погодилася на його будівництво відповідно до міжнародного права, але відмовилася розміщувати інфраструктуру на острові Готланд, стримуючи зростаючий вплив росії в Балтійському регіоні.

У 1994 році Швеція приєдналася до програми НАТО «Партнерство заради миру», ставши асоційованим членом Ради євроатлантичного співробітництва та беручи участь у миротворчих операціях у Боснії, Косово, Лівії та Афганістані. Після вступу до ЄС у 1995 році Швеція підтримувала Спільну політику безпеки та оборони та співпрацювала з НАТО як привілейований партнер. Термін «нейтралітет» поступово замінювався на «політику позаблоковості» та «військову неприєднаність».

На початку XXI століття Швеція продовжувала скорочувати військове фінансування та чисельність військ, переносячи акцент з національної оборони на міжнародні миротворчі операції в рамках ЄС та ООН. Згідно з Воєнною доктриною 2012 року, військові витрати скоротилися більш ніж вдвічі порівняно з часом холодної війни та становили 1,2% ВВП.

Агресія росії проти України у 2014 році стала поштовхом до зміни підходу до оборони: збільшення військових витрат, чисельності військ та

повернення до акценту на територіальній обороні. До 2020 року планувалося збільшити витрати до 1,5% ВВП, збільшити чисельність армії та модернізувати арсенал. Після масштабної агресії росії у 2022 році Швеція прискорила зміцнення оборонного потенціалу до 2% ВВП, надала Україні військову допомогу на суму понад 1 мільярд євро та розпочала переговори щодо вступу до НАТО [2, с. 77-79].

Із 2008 року шведські політичні еліти були дедалі більше стурбовані безпекою країни та безпекою Північно-Балтійського регіону в цілому. Неодноразові порушення росією міжнародного права, крах європейської архітектури безпеки, недетермінований режим контролю над озброєннями та зростання напруженості між Сполученими Штатами та Європою сприяли загальній зміні безпекового клімату в регіоні. Російське втручання в Україну 2014 року стало приводом для ретельного перегляду політики безпеки Швеції, хоча насправді цей процес розпочався вже раніше, після російсько-грузинської війни 2008 року. У період з 2015 по 2020 рік територіальна оборона стала одним з головних пріоритетів для країни, в результаті чого відбулися зміни у шведських збройних силах та зросла військова співпраця з НАТО, США та Фінляндією [3, с. 52].

Ще до початку російсько-української війни було зрозуміло, що в разі серйозного конфлікту на європейському континенті Швеція дотримуватиметься західноєвропейських орієнтацій. Його нейтралітет, якщо його буде оголошено, буде обмеженим та умовним. Оборонна політика активно почала обговорюватися у шведському суспільстві, що провокує значні публічні дебати, особливо останніми роками, враховуючи геополітичну ситуацію у світі.

Після повномасштабного вторгнення росії в Україну у 2022 році Швеція та інші нейтральні або неприєднані країни почали переглядати свій зовнішньополітичний курс. Фінляндія та Швеція спочатку обговорювали необхідність вступу до НАТО, а пізніше безпосередньо подали заявку на членство. Підтримка членства в НАТО серед шведів різко зросла: у березні 2014 року лише 31% респондентів підтримували членство, 50% були проти; у січні 2022 року 42% були «за»; після російського вторгнення 24 лютого 2022 року 51% «за», 27% «проти»; станом на квітень 2022 року підтримка зросла до 54% [6].

11 березня уряд на чолі з прем'єр-міністром Магдаленою Андерссон оголосив про свій намір подати заявку на саміті НАТО в Мадриді наприкінці червня, заявивши, що рішення про вступ залежатиме від досягнення консенсусу в шведському парламенті. Соціал-демократична партія, традиційний прихильник нейтралітету, спочатку виступала проти цієї заявки, але зміни в громадських настроях та внутрішньопартійні дискусії змінили позицію партії.

15 травня 2022 року парламент одноголосно ухвалив рішення про вступ до НАТО. 18 травня Швеція та Фінляндія одночасно подали свої офіційні листи про вступ до Альянсу, які були вручені послом Швеції та Фінляндії Генеральному секретарю НАТО Єнсу Столтенбергу в штаб-квартирі НАТО в Брюсселі. Ці події стали критичним моментом у трансформації шведського нейтралітету, продемонструвавши стратегічне переосмислення національної

безпеки у відповідь на зростання геополітичних загроз, а також зміни громадської думки щодо політики безпеки країни [3, с. 53].

Вступ Швеції до НАТО можна розглядати як частину ширшої тенденції до (оборонної) мілітаризації в Європі та Європейському Союзі. Тепер, коли війна росії проти України посилила занепокоєння щодо безпеки та порушила постачання енергоносіїв, європейські лідери зосереджені на досягненні стратегічної автономії та мобілізації колективної відповіді на російську агресію.

Швеція вже збільшила свою військову присутність на балтійському острові Готланд після розгортання росією десантних кораблів через Великий Бельт. Тепер інтеграція в колективну оборонну структуру НАТО ще більше посилить її здатність протистояти таким загрозам.

НАТО також виграє від вступу Швеції до Альянсу. Стратегічні активи Швеції включають Готланд (ключовий вузол для розгортання підкріплень у разі конфлікту); потужну оборонну промисловість, яка виробляє військову техніку світового класу (включаючи вдосконалений винищувач Gripen); та сучасний, ефективний підводний флот [4, с. 45].

Вступ Швеції також означає, що всі скандинавські країни – Данія, Фінляндія, Ісландія, Норвегія та Швеція – тепер об'єднані під однією парасолькою безпеки, взаємно посилюючи можливості та зобов'язання НАТО на його північному та східному флангах через Балтійське море. Більше того, зміна політики Швеції може переконати інші нейтральні країни ЄС, такі як Австрія та Ірландія, також приєднатися до НАТО, що потенційно може призвести до реконфігурації безпекових альянсів у Європі.

Таким чином, трансформація нейтралітету Швеції є важливою для Європи, оскільки її вступ до НАТО зміцнює колективну безпеку на північному фланзі Альянсу, посилює стабільність у Балтійському регіоні та створює прецедент для інших нейтральних держав ЄС щодо перегляду власної політики безпеки. Це також демонструє здатність європейських країн адаптуватися до нових геополітичних загроз, включаючи російську агресію.

### **СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ:**

1. Герасімова Г. А., Фротвейт М. М. Безпекова політика Королівства Швеція. *Вісник студентського наукового товариства ДонНУ імені Василя Стуса*. 2020. С. 39-44.
2. Гурак І., Цепенда І., & Дерев'янка С. Відмова Швеції від нейтрального/позаблокового статусу або чому членство України в НАТО не повинно мати альтернативи. *Історико-політичні проблеми сучасного світу*. 2023. №47. 73-85.
3. Завада Я. І., Пальок Я. Е. Політика нейтралітету в Швеції у ХХІ столітті. *Вісник НТУУ «КПІ»*. Серія : Політологія. Соціологія. Право. 2022. Вип. 3 (55). С. 48-55.

4. Романюк Н. А., Мулярська М. Р. Трансформація політики нейтралітету Швеції у контексті сучасних викликів і загроз. *International economics and international relations*. 2024. № 208. С. 43-46.
5. Трофименко А. В., Чокотило Н. Е. Етапи трансформації шведського нейтралітету. *Вісник Маріупольського державного університету*. Серія : Історія, політологія. 2019. Вип. 26. С. 174-182.
6. John McKay. Sweden has broken its neutrality convention and sided with Ukraine. Does this matter? 2022. URL: <https://theconversation.com/sweden-has-broken-its-neutrality-convention-and-sided-with-ukraine-does-this-matter-189062> (дата звернення: 06.04.2026).

**УДК 352.07**

**БАБІЙЧУК Максим,**  
*студент групи Р1-В22*

**Науковий керівник:**

*к. пол. н., доцент* **МАРКІТАНТОВ Вадим**

## **КЛЮЧОВІ ПРИНЦИПИ МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ**

***Анотація.** Здійснено теоретичне узагальнення ключових принципів місцевого самоврядування як фундаментальних засад організації публічної влади на місцях. Розглянуто наукові підходи до визначення системи принципів місцевого самоврядування та виокремлено їх основні групи. Обґрунтовано, що ключовими варто вважати ті принципи, які мають нормативне закріплення та безпосередньо визначають зміст, форми та межі здійснення місцевої влади. Схарактеризовано принципи автономії, народовладдя, законності, гласності, колегіальності, виборності, підзвітності й відповідальності перед територіальними громадами, поєднання місцевих і державних інтересів, державної підтримки та судового захисту.*

***Ключові слова:** місьцеве самоврядування, територіальна громада, принципи місцевого самоврядування, автономія, народовладдя, законність, гласність, децентралізація.*

**Актуальність проблеми.** В умовах децентралізації влади та реформування системи територіальної організації держави особливого значення набуває ефективне функціонування місцевого самоврядування як базового рівня реалізації демократії, представництва інтересів населення та забезпечення потреб територіальних громад.

Для України ця проблематика має особливе значення у зв'язку з необхідністю утвердження європейських стандартів публічного управління, підвищення спроможності територіальних громад і забезпечення балансу між місцевою автономією та загальнодержавними інтересами. У цьому контексті принципи місцевого самоврядування виступають не лише теоретичними засадами, а й практичними орієнтирами організації та діяльності органів місцевої влади.

**Мета дослідження** полягає у з'ясуванні змісту ключових принципів місцевого самоврядування.

**Результати дослідження.** Місцеве самоврядування як один із базових інститутів демократичної держави ґрунтується на системі принципів, які визначають його зміст, організаційні форми та межі реалізації повноважень на місцевому рівні. Принципи місцевого самоврядування постають як нормативно закріплені положення, що відображають природу цього інституту, визначають характер взаємодії територіальної громади, органів місцевого самоврядування та держави, а також слугують орієнтиром для практичної діяльності у сфері публічного управління.

Відповідно до Європейської хартії місцевого самоврядування принципи самоврядування визначаються національним законодавством кожної держави та, за можливості, закріплюються на конституційному рівні, що підкреслює їх фундаментальний характер [4].

У науковій літературі представлено різні підходи до визначення системи принципів місцевого самоврядування. Зокрема, О. Батанов та В. Сметана вказують на сукупність таких положень: поєднання державних і суспільних засад у здійсненні місцевого самоврядування; єдність громадян відповідної території як суб'єктів та об'єктів управління; самостійність і незалежність кожного рівня місцевого самоврядування в межах визначеної компетенції; варіативність організаційних форм та механізмів самоврядування; поєднання централізованого правового регулювання з розвиненою локальною нормотворчістю; економічна та фінансова самостійність території, самофінансування і самозабезпечення; здійснення волевиявлення громадян через представницькі та виконавчі органи влади та форми безпосередньої демократії; поєднання інститутів представницької та прямої демократії; системний характер організації місцевого самоврядування; узгодження місцевих і державних інтересів, а також інтересів особи і територіальної громади [1, с. 100-101].

Інший підхід до класифікації принципів, згаданий І. Грищенко, групує їх залежно від функціонального призначення. Зокрема, виокремлюються принципи, що: забезпечують самостійність органів місцевого самоврядування; визначають порядок формування територіальних громад як базових елементів системи; визначають основні обов'язки держави у сфері організації місцевого самоврядування; гарантують підконтрольність і піднаглядність діяльності органів та посадових осіб місцевого самоврядування державі; формують фінансово-економічну основу місцевого самоврядування; забезпечують обов'язковість рішень органів та посадових осіб місцевого самоврядування, а також ухвалених шляхом безпосереднього волевиявлення громадян; гарантують стабільність прав місцевого самоврядування; передбачають можливість делегування органам місцевого самоврядування окремих державних повноважень [2, с. 87-88].

Водночас А. Дегтяр та О. Тесаловський акцентують увагу на таких принципах, як організаційна відокремленість місцевого самоврядування у системі державного управління при одночасній взаємодії з органами державної

влади; відповідність ресурсного забезпечення обсягу повноважень; різноманіття форм здійснення місцевого самоврядування; дотримання прав і свобод людини і громадянина; самостійність у вирішенні питань місцевого значення; законність і гласність діяльності місцевого самоврядування; поєднання колегіальності та єдиноначальності; державні гарантії місцевого самоврядування; поєднання представницької демократії з формами прямого волевиявлення; відповідальність органів і посадових осіб перед територіальною громадою [3, с. 14].

Проведений аналіз підходів дає підстави стверджувати, що попри відмінності у класифікаціях, більшість дослідників виокремлюють спільне коло засад, без яких місцеве самоврядування не може повноцінно функціонувати. Саме тому до ключових принципів місцевого самоврядування в Україні доцільно віднести ті, які, по-перше, мають нормативне закріплення в Конституції України, Законі України «Про місцеве самоврядування в Україні» та Європейській хартії місцевого самоврядування, а по-друге, безпосередньо визначають сутність, організацію та механізми реалізації влади на місцевому рівні. До таких принципів належать народовладдя, законність, гласність, колегіальність, поєднання державних і місцевих інтересів, виборність, правова, організаційна та матеріально-фінансова самостійність, підзвітність і відповідальність перед територіальними громадами, державна підтримка та гарантія місцевого самоврядування, а також судовий захист його прав.

З метою більш послідовного аналізу зазначені принципи доцільно умовно поділити на дві групи. До першої належать спеціальні принципи, які найбільш повно відображають специфіку місцевого самоврядування та відрізняють його від місцевих органів виконавчої влади. Це, зокрема, виборність, колегіальність, підзвітність і відповідальність перед територіальними громадами, самостійність та судовий захист. До другої групи належать загальні принципи публічного управління, що поширюються як на місцеве самоврядування, так і на діяльність інших органів публічної влади. Серед них варто назвати народовладдя, законність, гласність і поєднання місцевих та державних інтересів [8, с. 11].

Фундаментальним принципом місцевого самоврядування, закріпленим у Європейській Хартії місцевого самоврядування, є автономія. Його значення полягає у забезпеченні права територіальних громад самостійно вирішувати питання місцевого значення в межах, визначених національним законодавством [7, с. 7]. Автономія місцевого самоврядування традиційно розглядається як багатовимірне явище, що включає правову, організаційну та матеріально-фінансову складові.

Правова автономія полягає в наявності в органів місцевого самоврядування власних повноважень, закріплених у Конституції України та законодавстві, а також у праві на судовий захист із метою гарантування їх реалізації. Відповідно до положень Хартії, такі повноваження мають бути повними та виключними, що передбачає невтручання з боку інших органів [4]. Крім того, органи місцевого самоврядування повинні мати можливість

адаптувати здійснення делегованих повноважень до специфіки місцевих умов.

Організаційна автономія означає інституційну відокремленість органів місцевого самоврядування від системи органів державної влади. Вони не входять до державного та не перебувають у відносинах ієрархічного підпорядкування. Водночас, у межах загальних законодавчих положень, органи місцевого самоврядування мають право самостійно визначати власну внутрішню структуру з урахуванням потреб територіальної громади. Адміністративний контроль за їх діяльністю допускається виключно з метою забезпечення законності.

Матеріально-фінансова автономія передбачає наявність у територіальних громад власної фінансової та матеріальної бази, достатньої для виконання покладених на них функцій і повноважень [4]. Органи місцевого самоврядування мають право володіти, користуватися і розпоряджатися об'єктами комунальної власності, а також самостійно формувати та використовувати місцеві бюджети. Матеріальною й фінансовою основою місцевого самоврядування є рухоме та нерухоме майно, доходи місцевих бюджетів, земля, природні ресурси та інші активи, що перебувають у власності територіальних громад [5; 6].

Важливе місце серед принципів місцевого самоврядування посідає принцип народовладдя, відповідно до якого носієм суверенітету та єдиним джерелом влади в Україні є народ. Його реалізація на місцевому рівні забезпечується через виборність органів і посадових осіб місцевого самоврядування, їх підзвітність і підконтрольність територіальним громадам, а також через використання форм безпосередньої демократії при вирішенні питань місцевого значення.

Принцип законності передбачає, що організація та діяльність інституцій місцевого самоврядування ґрунтуються на чинному законодавстві України. Органи та посадові особи місцевого самоврядування зобов'язані ухвалювати рішення та діяти виключно в межах, визначених Конституцією та законами України, забезпечуючи неухильне дотримання правових норм.

Принцип гласності означає відкритість і прозорість діяльності органів місцевого самоврядування. Він передбачає їх активну взаємодію із засобами масової інформації та систематичне інформування населення про прийняті рішення і результати діяльності, що сприяє підвищенню довіри громадян та їх залученню до процесів управління.

Принцип колегіальності репрезентує організацію та діяльність представницьких органів місцевого самоврядування як колективних інституцій, рішення в яких ухвалюються більшістю голосів на основі обговорення. Такий підхід забезпечує врахування різних позицій і підвищує обґрунтованість управлінських рішень.

Принцип поєднання місцевих і державних інтересів передбачає необхідність узгодження інтересів територіальних громад із загальнодержавними пріоритетами під час вирішення питань місцевого значення. Його реалізація сприяє зміцненню взаємодії між органами

місцевого самоврядування та органами державної влади, а також забезпечує баланс інтересів в процесі публічного управління.

Принцип виборності означає, що органи та основні посадові особи місцевого самоврядування формуються шляхом вільних виборів на основі загального, рівного і прямого виборчого права при таємному голосуванні [6], що забезпечує їх демократичну легітимність.

Принцип підзвітності та відповідальності перед територіальними громадами полягає в дотриманні обов'язку органів і посадових осіб місцевого самоврядування звітувати перед населенням за результати своєї діяльності. Територіальна громада як основний суб'єкт місцевого самоврядування здійснює контроль за їх діяльністю та, у передбачених законом випадках, може ініціювати дострокове припинення їх повноважень [5].

Принцип державної підтримки та гарантій місцевого самоврядування закріплений у Конституції України та деталізований у законодавстві. Він передбачає створення державою належних умов для функціонування місцевого самоврядування, включаючи правові, організаційні та фінансові гарантії його діяльності, а також сприяння його розвитку як важливого інституту демократії.

Принцип судового захисту полягає в можливості органів і посадових осіб місцевого самоврядування звертатися до суду з метою захисту прав територіальних громад та власних повноважень. Він забезпечує ефективний механізм протидії незаконному втручанню з боку інших владних суб'єктів та гарантує дотримання принципу самостійності місцевого самоврядування [5; 6].

**Висновки.** Принципи місцевого самоврядування становлять цілісну систему нормативно закріплених засад, які визначають зміст, організацію та межі здійснення публічної влади на місцевому рівні. Попри відмінності в класифікаціях, виокремлюють спільне коло принципів, пов'язаних із самостійністю територіальних громад, законністю, відкритістю, підзвітністю, виборністю та матеріально-фінансовою основою місцевого самоврядування.

Особливе значення в системі принципів місцевого самоврядування має принцип автономії, який забезпечує реальну спроможність територіальних громад самостійно вирішувати питання місцевого значення. Водночас ефективність місцевого самоврядування забезпечується не одним принципом, а їх взаємодією. Народовладдя визначає демократичну основу місцевої влади, законність – її правові межі, гласність – відкритість для суспільства, виборність і підзвітність – зв'язок із територіальною громадою, а державна підтримка та судовий захист – належні гарантії функціонування цього інституту. Ці принципи становлять нормативну й організаційну основу ефективного функціонування місцевого самоврядування. Їх дотримання є необхідною умовою розвитку спроможних територіальних громад, підвищення якості публічних послуг і зміцнення демократичного врядування.

## СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ:

атанов О., Сметана В. Конституційно-правове забезпечення правозахисної діяльності у сфері місцевого самоврядування: досвід компаративного аналізу: монографія. Одеса: Видавничий дім «Гельветика», 2021. 316 с. URL : [забезпечен-мисцев-самоврядуван\\_A5-твер.pdf](#)

рищенко І. Характеристика принципів діяльності органів місцевого самоврядування України. *Наукові праці [Чорноморського державного університету імені Петра Могили комплексу «Києво-Могилянська академія»]*. Сер.: Державне управління. 2012. Вип. 190. Т. 202. С. 85-90. URL :

єгтяр А., Тесаловський О. Особливості зв'язків з громадськістю в органах місцевого самоврядування. *Публічне адміністрування та національна безпека*. 2022. № 1 (23). С. 11-17. URL : <https://www.inter->

**В**

акон України «Про місцеве самоврядування в Україні» від 21.05.1997 № 280/97-

**В**

**В**

взор О., Лазор О. Місцеве управління: поняття, терміни, визначення : словник-довідник / наук. ред. М.Д. Лесечко. Львів : ЛРІДУ УАДУ, 2003. 366 с.

сновни місцевого самоврядування : науково-практичний посібник / за заг. ред. В.М. Олуйка. Хмельницький : ЦППК, 2008. 730 с.

**К**

**У**

**Ц**

**К**

**Я**

**Р**

**У**

**К**

**Р**

**А**

**М**

**Н**

**УДК 32.019.5:[070+004.77]:355.48**

**В**

**Є**

**В**

**О**

**Є**

**8**

**ВАРФОЛОМЕЄВ Леонід,**  
студент групи Р1-В22  
**Науковий керівник:**

## **ОСОБЛИВОСТІ ІНФОРМАЦІЙНОГО ВПЛИВУ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ**

***Анотація.** Досліджено специфіку та механізми інформаційного впливу на суспільство в умовах правового режиму воєнного стану. Проаналізовано основні інструменти пропаганди, дезінформації та психологічних операцій, які застосовуються для дестабілізації національної безпеки. Особливу увагу приділено методам протидії маніпулятивним технологіям та ролі стратегічних комунікацій у забезпеченні інформаційної стійкості держави.*

***Ключові слова:** інформаційний вплив, воєнний стан, інформаційна безпека, дезінформація, психологічні операції, маніпуляція свідомістю, медіаграмотність.*

У сучасних військово-політичних реаліях важко і навіть недоречно заперечувати роль інформації як інструмента протистояння, фактично – зброї. Інформація дозволяє вигравати війни та політичні кризи без жодного пострілу, формуючи та розпалюючи внутрішні суперечності. Така тактика характерна для війн нового формату – гібридного, де безпосередній військовий фактор є лише одним зі складових цілого.

Умови життя, в яких перебуває наша держава, змушують нас розглядати питання національної безпеки під іншим кутом. В умовах сучасних викликів безпеці питання інформаційного впливу та захисту інформаційного простору набуває особливої актуальності. Ми є свідками того, як здійснюється інформаційний вплив, спрямований на людську свідомість суспільства. Об'єктом цього впливу є як окремі особистості, групи осіб, так і цілі держави. Психологічний вплив здійснюється за допомогою ЗМІ, а основою використання такого впливу є легкість сприйняття та поверховість. Створення масових інформаційних атак, ботів, фейків, як свідчать сучасні реалії, є ефективними інструментами дезорієнтації суспільства, залякування, маніпуляцій та паніки. Спеціально створені інформаційні ресурси навчають людину бездумно сприймати інформацію та вірити в неї [4, с. 290].

Інформаційна політика у воєнний час – це система заходів, що реалізує держава разом з інститутами громадянського суспільства для регулювання інформаційних процесів, формування та розвитку інформаційного суспільства на основі пріоритету національних інтересів країни у сфері її оборони, з метою захисту прав та інтересів людини, моральних цінностей, забезпечення інформаційної безпеки особистості, суспільства та самої держави.

Стабільність та міцність соціальної системи пропорційна ступеню координації дій органів державного управління та ЗМІ, що забезпечує прямий

та зворотний зв'язок між громадянським суспільством та державою. Війна та агресивна інформаційна політика агресора спрямовані на формування переконань про нестабільність, погіршення соціально-економічної ситуації, активізацію деструктивних політичних та ідеологічних факторів, що становлять небезпеку для системи національних цінностей, ідеалів, традицій, руйнують структури соціалізації особистості та створюють загрозу безпеці життю людини, суспільства та держави [12, с. 393].

Серйозною проблемою сьогодення є недостатній розвиток законодавчої бази щодо захисту інформації та протидії новим загрозам. Значна кількість явищ інформаційного простору досі не класифікована та не відображена в нормативних актах, що ускладнює застосування заходів відповідальності за вчинення будь-яких дій або організацію діяльності, які можуть завдати шкоди інформаційній безпеці Збройних Сил та безпосередньо військовослужбовцям. Але ці сфери розвиваються, приймаються нормативно-правові акти, які законодавчо регулюють допустимість використання певних технологій іноземного виробництва в обладнанні, що постачається до військ [11, с. 124].

У воєнних умовах політика інформаційної безпеки набуває особливої важливості та критичного значення, оскільки інформація може бути використана відкрито або приховано для досягнення військових та політичних цілей. Нижче ми розглянемо основні аспекти політики інформаційної безпеки держави під час війни:

1. Кібервійна. У сучасних конфліктах інформаційна безпека стає одним з основних аспектів бойових дій, оскільки так звані хакерські атаки можуть суттєво вплинути на роботу критичної інфраструктури держави, роботу транспорту, освітній процес та інші складові, що не менш важливі для перемоги. Держава повинна бути готова реагувати на ворожі кібератаки та захищати свою критичну інфраструктуру [5, с. 37]. При якісній «контратаці» та «захисті» в кіберполі ворог може відмовитися від своїх планів у цьому напрямку. І він залучить усі свої сили до відбиття «кіберконтратак».

2. Пропаганда та психологічна війна. Інформація може бути використана для маніпулювання громадською думкою та зміни ставлення до війни. Ворог може поширювати власні наративи та пропаганду доступним способом і, використовуючи політичні технології та психологічні маніпуляції, досягати того, щоб громадяни держави, які піддаються атаці, самостійно поширювали таку неправдиву та відверту дезінформацію серед своїх же друзів (це стосується соціальних мереж та пліток) [3, с. 420]. Така робота буде відвертою підігрівом ворогу та його спецслужбам. Держава повинна мати стратегію протидії таким впливам та розробляти контрпропаганду. Для цього потрібна відповідна стратегія та кваліфіковані фахівці з досвідом роботи в інформаційній сфері.

3. Захист інформації. У військових операціях держава повинна забезпечити захист конфіденційної інформації від дій ворожої розвідки.

Конфіденційність та захист такої інформації сприятимуть успішним наступальним та контрнаступальним операціям [1, с. 46].

4. Гуманітарні аспекти. Держава також повинна враховувати гуманітарні аспекти інформаційної безпеки, забезпечуючи доступ до гуманітарної інформації та дотримання прав людини під час конфлікту. На жаль, ворог може використовувати відкритість джерел гуманітарної інформації для створення провокацій та поширення дезінформації, небезпечної для всіх громадян [10, с. 63].

Сьогодні державам важливо розробляти власну інформаційну політику. Метою державної інформаційної політики є забезпечення якісного інформаційного забезпечення стратегічних та оперативних завдань соціально-економічного розвитку держави, створення інформаційно-стійкого суспільства до зовнішніх та внутрішніх загроз. Завдання, на вирішення яких спрямована інформаційна політика, є надзвичайно важливими. Зокрема, створення розвиненого інформаційного середовища, формування та ефективне використання національних інформаційних ресурсів, стимулювання інноваційної діяльності, комплексний розвиток та захист національної інформаційної інфраструктури. Водночас, одним із найважливіших на сьогодні є уникнення ризиків (особливо фінансових втрат внаслідок неповного та непослідовного використання інформації, несанкціонованого використання інформації) та запобігання загрозам заподіяння шкоди життєво важливим інтересам особи, суспільства та держави в процесі інформаційної діяльності [7, с. 42].

Серед методів, що використовуються в інформаційній агресії, можна виділити такі:

- дезінформація та маніпуляції;
- пропаганда;
- диверсифікація громадської думки;
- психологічний та психотропний тиск;
- поширення чуток.

Під час інформаційної війни, з метою отримання переваги над противником, часто використовується метод обману або введення в оману цілі вказівками щодо достовірності запрограмованих суб'єктом намірів. На думку українського дослідника В. Петрика, це метод дезінформації та маніпуляції [9, с. 6].

У цьому контексті інформаційний вплив безпосередньо пов'язаний із процесом формування громадської думки. Через ЗМІ, офіційні заяви державних установ та комунікацію в цифровому середовищі формуються певні інтерпретації подій, оцінки політичних рішень та ставлення суспільства до військово-політичного керівництва. Під час воєнного стану інформаційні повідомлення можуть виконувати не лише інформативну, а й мобілізаційну функцію, сприяючи консолідації суспільства та зміцненню довіри до

державних інституцій. Саме тому ефективна інформаційна політика держави стає важливим фактором підтримки соціальної стабільності та формування стійкої громадської позиції щодо подій війни [8, с. 101].

Важливою особливістю інформаційного впливу в умовах воєнного стану є активне використання інформаційно-психологічних технологій, спрямованих на формування необхідних громадських настроїв та моделей поведінки. Такі технології передбачають систематичне поширення інформаційних повідомлень через засоби масової інформації, соціальні мережі та інші цифрові платформи з метою впливу на емоційний стан населення, підвищення рівня підтримки державної політики або, навпаки, дестабілізації соціальної ситуації. У сучасних конфліктах інформаційно-психологічний вплив стає складовою загальної стратегії ведення війни, оскільки дозволяє впливати на громадську думку, моральний стан населення та рівень довіри до державних інституцій без застосування прямої військової сили [6, с. 8].

У веденні інформаційних війн велике значення має отримання підтримки мас противника, благодотворний вплив на громадську думку, поширення повідомлень у ЗМІ щодо зміни ставлення до певної ситуації, провокування запрограмованих емоцій тощо. Тобто інформаційна війна стає частиною ідеологічної боротьби.

Мета методу диверсифікації громадської думки полягає в тому, щоб розосередити увагу правлячої еліти держави на різних штучно підкреслених проблемах і тим самим відвернути її від вирішення пріоритетних завдань соціально-політичного та економічного розвитку з метою забезпечення нормального функціонування суспільства та держави [13, с. 100].

В умовах воєнного стану особливого значення набуває ефективна комунікація між державними інституціями та суспільством. Своєчасне інформування громадян, роз'яснення політичних та військових рішень, а також протидія дезінформації сприяють формуванню довіри до державної влади та зміцненню соціальної стабільності. Водночас, відсутність оперативної та достовірної інформації може створити інформаційний вакуум, який заповнюється чутками, маніпуляціями та пропагандою ворога. Тому формування ефективної державної комунікаційної політики є одним із ключових інструментів забезпечення інформаційної безпеки держави та підтримки громадської думки в умовах війни [2, с. 137].

Інформаційна безпека – це стан безпеки систем обробки та зберігання даних, за якого забезпечується конфіденційність, доступність та цілісність інформації, її використання та розвиток в інтересах громадян або комплекс заходів, спрямованих на забезпечення безпеки інформації окремої особи, суспільства та держави від несанкціонованого доступу, використання, опублікування, знищення, модифікації, ознайомлення, перевірки запису або знищення [7, с. 44].

Тому в умовах воєнного стану інформаційний простір стає одним із ключових полів протистояння між державами. Інформація використовується як важливий інструмент впливу на суспільну свідомість, формування громадської думки та досягнення політичних і військових цілей. Значну роль у цьому процесі відіграють пропаганда, дезінформація, психологічні операції та кібератаки, що може вплинути на стабільність суспільства та рівень довіри до державних інституцій. У таких умовах особливого значення набуває ефективна державна інформаційна політика, спрямована на забезпечення інформаційної безпеки, захист національних інтересів та формування стійкості суспільства до зовнішніх інформаційних загроз.

Таким чином, особливості інформаційного впливу в умовах воєнного стану безпосередньо пов'язані з діяльністю військово-політичного керівництва держави, яке формує основні інформаційні повідомлення та визначає напрямки комунікації держави із суспільством.

### СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ:

1. Богданович В. Ю., Ворович Б. О., Марко Є. І. Інформаційна безпека як основа воєнної безпеки держави та суспільства. *Збірник наукових праць Центру воєнно-стратегічних досліджень Національного університету оборони України імені Івана Черняхівського*. 2018. № 3. С.44-48.
2. Дубов Д. В. Інформаційна політика України в умовах гібридної війни. Київ : НІСД, 2018. 224 с.
3. Колгатин А. Г. Інформаційна безпека в системах відкритої освіти. *Освітні технології та суспільство*. 2014. № 1. С. 417-425.
4. Лизанчук В. В. Інформаційна безпека України: теорія і практика : підручник. Львів : ЛНУ ім. Івана Франка, 2017. 725 с.
5. Лисенко С. Історія досліджень інформаційної безпеки як об'єкта правовідносин. *Supremația Dreptului*. 2016. № 2. С. 34-44.
6. Ліпкан В. А. Інформаційна безпека України: сутність, загрози та напрями забезпечення. *Інформація і право*. 2017. № 2 (21). С. 5-13.
7. Мирошнеченко А. І. Інформаційна політика в умовах воєнного стану. *Вчені записки ТНУ імені В. І. Вернадського*. Серія: Публічне управління та адміністрування. 2023. С. 41-45.
8. Пелещин А. М., Марковець О. В. Інформаційний вплив у соціальних мережах як чинник формування громадської думки. *Львівська політехніка : Вісник Національного університету*. Серія: Інформаційні системи та мережі. Львів, 2020. № 1. С. 96-103.
9. Петрик В. Сутність інформаційної безпеки держави, суспільства та особи. *Юридичний журнал*. 2009. № 3. С. 5-9.
10. Савлюк М. Теоретико-методологічні засади дослідження інформаційної безпеки. *Вісник Прикарпатського університету*. Серія: Політологія. 2023. № 1 (15). С. 60-68.

11. Смотрич Д. В., Браїлко Л. Інформаційна безпека в умовах воєнного стану. *Науковий вісник Ужгородського Національного Університету*. 2023. Вип. 77. Ч. 2. С. 121-127.
12. Терещенко В. В. Особливості державної інформаційної політики в умовах війни. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2023. № 2. С. 391-395.
13. Феценко І. Інформаційна війна як органічна складова сучасного збройно-політичного конфлікту. *Філософія та політологія в контексті сучасної культури*. 2021. № 13 (1). С. 96-103.

УДК 32(477):305

ГАВРИЛЮК Давид,  
студент групи Р1-В23

Науковий керівник:  
к. політ. н., доц. ВІННІЧУК Ольга

## ГЕНДЕРНА РІВНІСТЬ У ПОЛІТИЦІ: СТРАТЕГІЧНІ ПІДХОДИ УКРАЇНСЬКОЇ ДЕРЖАВИ

***Анотація.** Розкрито проблему забезпечення гендерної рівності, яка є важливим елементом демократичного розвитку держави та ефективного функціонування політичної системи. Схарактеризовано особливості вдосконалення державної гендерної політики, посилення інституційних механізмів її реалізації та впровадження ефективних стратегічних підходів до забезпечення рівних можливостей для обох статей. Доведено, що це питання набуває особливої актуальності у контексті модернізації державного управління, євроінтеграційного курсу та імплементації міжнародних стандартів у сфері прав людини.*

***Ключові слова:** гендер, гендерна рівність, дискримінація, гендерна політика, гендерна політика.*

У сучасних умовах розвитку демократичних держав питання гендерної рівності набуває все більшого значення. Воно пов'язане не лише із забезпеченням прав людини, але й із формуванням ефективної системи державного управління та збалансованого представництва різних соціальних груп у політичному процесі. Гендерна рівність передбачає створення таких умов, за яких жінки і чоловіки мають рівні можливості для участі в політичному, економічному та суспільному житті, а також рівний доступ до ресурсів, влади та механізмів прийняття рішень.

У політичній сфері забезпечення гендерної рівності розглядають як один із важливих критеріїв демократичності держави. Рівне представництво жінок і чоловіків у політичних інститутах сприяє більш повному врахуванню інтересів різних соціальних груп, підвищує ефективність державної політики та сприяє формуванню більш інклюзивної моделі управління. Саме тому питання участі

жінок у політичному житті та прийнятті рішень дедалі частіше стає предметом наукових досліджень і державної політики.

Україна поступово формує систему державної гендерної політики, яка базується на міжнародних стандартах і принципах недискримінації. Важливу роль у цьому процесі відіграють міжнародні документи, зокрема Конвенція ООН про ліквідацію всіх форм дискримінації щодо жінок. Відповідно до її положень, держави зобов'язуються забезпечити рівні можливості для жінок і чоловіків у різних сферах суспільного життя, а також створити ефективні механізми запобігання дискримінації. Для України виконання міжнародних зобов'язань у цій сфері є важливим елементом інтеграції до європейського правового та політичного простору [5].

Національна законодавча база України у сфері гендерної політики включає низку нормативно-правових актів, які спрямовані на забезпечення рівних прав і можливостей. Одним із ключових документів є Закон України «Про забезпечення рівних прав і можливостей жінок і чоловіків», який визначає основні принципи державної політики у цій сфері та встановлює механізми її реалізації. Закон передбачає недопущення дискримінації за ознакою статі, сприяння рівній участі жінок і чоловіків у прийнятті політичних рішень та забезпечення гендерного балансу у різних сферах суспільного життя [3, с. 23].

Важливим напрямом державної політики є інтеграція гендерного підходу у процес формування та реалізації державних програм. У цьому контексті значну роль відіграє концепція гендерного мейнстрімінгу, яка передбачає врахування гендерного аспекту на всіх етапах розроблення та реалізації державної політики. Такий підхід дозволяє не лише формально закріплювати принцип рівності у законодавстві, але й забезпечувати його практичну реалізацію через конкретні управлінські механізми [2, с. 55-56].

Із метою запобігання дискримінації та формування гендерно чутливої політики в Україні впроваджується гендерно-правова експертиза нормативно-правових актів. Вона передбачає аналіз законодавчих ініціатив з точки зору їхнього впливу на становище жінок і чоловіків. Проведення такої експертизи сприяє виявленню потенційно дискримінаційних норм та дозволяє забезпечити більш збалансований характер державної політики.

Важливу роль у розвитку гендерної політики відіграють державні програми та національні стратегії, спрямовані на забезпечення рівних можливостей. Серед них особливе значення мають державні програми утвердження гендерної рівності, а також Національний план дій з виконання резолюції Ради Безпеки ООН «Жінки, мир, безпека». Реалізація цих документів спрямована на посилення участі жінок у процесах прийняття рішень, забезпечення їхніх прав у сфері безпеки та оборони, а також на запобігання насильству за ознакою статі [3, с. 25].

Особливої актуальності питання гендерної рівності набули в умовах сучасних безпекових викликів. Російська військова агресія проти України значною мірою змінила роль жінок у суспільстві, зокрема у сфері оборони та безпеки. Жінки дедалі активніше беруть участь у військовій службі, волонтерській діяльності, роботі гуманітарних організацій та державних

інституцій. Це сприяє поступовій трансформації традиційних уявлень про гендерні ролі та формує нові моделі соціальної взаємодії.

Останніми роками в Україні відбулися певні позитивні зміни у сфері гендерної політики. Зокрема, було скасовано обмеження щодо доступу жінок до низки професій, які раніше вважалися «традиційно чоловічими». Крім того, поступово розширюються можливості участі жінок у військовій службі та секторі безпеки. Це сприяє формуванню більш інклюзивної системи державного управління та підвищує рівень гендерної рівності у суспільстві [1, с. 8].

Разом із тим, у політичному житті України все ще спостерігається недостатній рівень представництва жінок у органах влади. Хоча в останні роки було запроваджено механізми гендерних квот у виборчому законодавстві, фактична участь жінок у політичних процесах залишається обмеженою. Це значною мірою зумовлено існуванням соціокультурних стереотипів, які впливають на сприйняття ролі жінок у політиці, а також структурними бар'єрами, що обмежують їх доступ до політичних ресурсів [6, с. 81].

Окремою проблемою залишається поширення гендерних стереотипів, які формуються у процесі соціалізації та відтворюються через освітні інституції, медіа та суспільні практики. Подолання цих стереотипів є важливою умовою формування культури рівності та взаємної поваги. У цьому контексті важливу роль відіграють просвітницькі програми, діяльність громадських організацій та впровадження гендерної освіти [4].

Разом із тим, реалізація державної гендерної політики потребує подальшого вдосконалення. Однією з головних проблем залишається недостатня ефективність координації між різними органами державної влади та обмежені ресурси для реалізації відповідних програм. Крім того, важливим завданням є підвищення рівня обізнаності громадян щодо принципів гендерної рівності та подолання стереотипів, які перешкоджають її практичному впровадженню.

Таким чином, гендерна рівність є важливою складовою демократичного розвитку держави та ефективного функціонування політичної системи. Забезпечення рівних можливостей для жінок і чоловіків сприяє підвищенню якості державного управління, розвитку громадянського суспільства та утвердженню принципів соціальної справедливості. Подальший розвиток гендерної політики в Україні має бути спрямований на вдосконалення законодавства, посилення інституційних механізмів її реалізації, розширення участі жінок у політичному житті та формування у суспільстві культури рівності та взаємної поваги.

## **СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ:**

1. Гендерна рівність і розвиток: погляд у контексті європейської стратегії України / Центра Разумкова; керівн. проєкту О. Пищуліна; ред. А. Чернова. Київ: Заповіт, 2016. 244 с.
2. Гендерний мейнстримінг у кримінально-правовій політиці : навчальний посібник. О. Броневицька, О. Горпинюк, І. Гловюк. Львів : Львівський державний університет внутрішніх справ, 2024. 464 с.
3. Гендерна політика в нормативно-правових документах. Частина 1. За заг.ред Левченко К. Жуковська Г., Левченко К., Остапенко О. Київ, 2020. 186 с.
4. Завійська М. Ідея та цінність гендерної рівності у політиці Європейського Союзу. URL: <https://www.gurt.org.ua/articles/31821/>
5. Концепція Державної програми з утвердження гендерної рівності в українському суспільстві на 2006-2010 роки. URL: <https://www.kmu.gov.ua/pras/41104186>.
6. Наливайко І. О. Гендерна парадигма: вітчизняна практика та міжнародний досвід. Нове українське право. 2022. Т. 2. С. 80-85.

УДК 364-7:355.01(477)

**ГЕТМАНЧУК Катерина,**  
*студентка групи P1-M25z*

**Науковий керівник:**  
*к. соц. н., доцент ГРУБІ Тетяна*

## **СОЦІАЛЬНА СТІЙКІСТЬ І ЗАХИСТ НАСЕЛЕННЯ У ВОЄННИЙ ЧАС: ІНДИКАТОРИ БЕЗПЕКИ ТА ПРІОРИТЕТИ СОЦІАЛЬНОЇ ПОЛІТИКИ**

***Анотація.** Розглянуто трансформацію змісту соціальної безпеки в умовах війни. Проаналізовано специфічні ризики для вразливих категорій населення, зокрема молоді, як стратегічного ресурсу повоєнного відновлення. Окреслено напрями адаптації системи соціального захисту, що має балансувати між екстремим реагуванням та довгостроковою інституційною стійкістю.*

***Ключові слова:** соціальна безпека, соціальна стійкість (resilience), воєнний стан, соціальний захист, вразливі групи населення.*

Війна радикально змінює зміст соціальної безпеки в будь-якій державі, і Україна не є цьому контексті натяком: якщо в мирний час вона часто асоціюється насамперед із рівнем добробуту, доступом до соціальних послуг і прогнозованістю соціальних ризиків, то у воєнний час на перший план виходять виживання, захист, здатність суспільства витримувати шоки та швидко відновлювати життєдіяльність. Соціальна безпека в умовах війни стає одночасно і результатом (рівень захисту населення), і процесом (системою

інституційних рішень, ресурсної мобілізації та соціальних практик), які зменшують вразливість та запобігають соціальній дезінтеграції.

У цьому контексті найбільш оптимальним є поєднання двох підходів: індикативного (оцінювання соціальної безпеки через систему показників) та резилієнтнісного (аналіз стійкості як здатності суспільства протистояти загрозам, адаптуватися й трансформуватися) [3, с. 127].

Метою дослідження є осмислення природи соціальної безпеки в умовах війни як комплексної категорії та виявлення ключових індикаторів, соціальних ризиків й пріоритетів соціальної політики, що підтримують стійкість населення.

Оскільки будь-які макросоціальні зрушення, детерміновані війною, найбільш безпосередньо та болісно проявляються на рівні повсякденного життя кожної людини, логічно розпочати аналіз із базового, індивідуального. В індикативній системі оцінювання соціальної безпеки людини описують через такі групи показників: рівень забезпечення життєдіяльності, добробуту, соціального забезпечення, захисту й самозбереження, а також освіти та саморозвитку [2]. Однак в умовах війни ця усталена структура зазнає суттєвої трансформації. Так, в умовах агресії на передній план виходять індикатори захисту та самозбереження людського ресурсу - масштаби міграцій й переселення, безпекові витрати, загроза життю. Водночас освітні компоненти, які в мирний час є маркерами прогресу, закономірно просідають через скорочення видатків, міграцію та руйнування інфраструктури [2]. Саме тому, в умовах воєнного стану оцінювання рівня соціальної безпеки не може ґрунтуватися виключно на середньостатистичних соціально-економічних показниках. Базовими орієнтирами політики мають стати фізична безпека, доступність основних послуг та адресна підтримка вразливих верств населення

Однак захист окремої людини є неможливим без стійкості суспільства загалом. Саме тому другим виміром аналізу постає соціальна стійкість (resilience) як макро характеристика суспільства. У сучасному науковому дискурсі соціальна стійкість визначається як здатність витримувати загрози, адаптуватися до них і трансформуватися у нову якість, орієнтовану на зміни [3, с. 128]. Для українського соціуму це означає, що соціальна безпека не зводиться виключно до сфери соціальних виплат. Вона включає підтримку довіри, морального духу, солідарних відносин, а також управлінську здатність ефективно використовувати ресурси громад і волонтерського руху [3, с. 128]. Таким чином, соціальна безпека має одночасно матеріальний компонент (доходи, допомоги) і соціально-інституційний (довіра, згуртованість, мережі підтримки). У практичній площині це пояснює, чому навіть за обмежених ресурсів держави ключову роль відіграють горизонтальні практики взаємодопомоги та партнерство «держава–громада–громадянське суспільство».

Проте ефективність цих механізмів суттєво відрізняється для різних категорій населення. Саме тому третій вимір аналізу фокусується на вразливих групах та специфічних ризиках, які загострюються у воєнний період. Показовим прикладом є молодь, яка в умовах війни зазнає не лише економічних втрат через обмеження зайнятості, але й психологічних травм, вимушених перерв у навчанні, міграційних ризиків. У цьому контексті соціальна безпека

передбачає захист прав, доступ до освіти й медицини, однак війна, руйнуючи інфраструктуру та спричиняючи переселення, робить цю категорію надзвичайно вразливою [1, с. 157–158]. Водночас молодь є не просто «групою ризику», а стратегічним ресурсом повоєнного відновлення. Без інвестицій у її соціальну безпеку – освітні траєкторії, зайнятість, психосоціальну підтримку – довгострокові наслідки війни проявляться у втраті людського капіталу.

Водночас, підтримка окремих груп, зокрема молоді, не може бути ефективною поза межами загальної спроможності державних інституцій реагувати на виклики.

Саме тому наступний вимір аналізу зосереджується на адаптації системи соціального захисту до умов воєнного стану. У цей період система одночасно переживає зростання попиту на допомогу й ресурсні обмеження, що створює принципово нові виклики для її функціонування. Ключовими бар'єрами у цьому контексті стають фінансові обмеження та необхідність оптимізації бюджетних коштів, спрямованих на соціальні програми [4, с. 161]. Відповідно, актуалізується потреба в адаптації механізмів надання допомоги, мобілізації додаткових ресурсів і підвищенні спроможності органів соціального захисту забезпечувати доступність базових послуг [4, с. 161]. За таких умов критично важливого значення набуває баланс між оперативним реагуванням на нагальні потреби та стратегічним зміцненням інституційної спроможності системи протистояти довготривалим ризикам. При цьому важливо підкреслити, що ефективність соціального захисту визначається не стільки обсягом фінансування, скільки якістю послуг, точністю таргетування допомоги та адекватністю управлінських рішень наявним воєнним ризикам [4, с. 163].

Отже, соціальну безпеку в умовах війни доцільно розглядати як комплексну характеристику захищеності населення, що включає три ключові аспекти. По-перше, це система соціальних індикаторів, яка дозволяє своєчасно фіксувати критичне зниження рівня життя людей і визначати першочергові проблеми. По-друге, соціальна стійкість: рівень довіри до інституцій, згуртованість суспільства та ефективність управлінських рішень визначають здатність соціуму витримувати кризи. По-третє, адаптивна соціальна політика: механізми соціального захисту мають бути достатньо гнучкими, щоб швидко реагувати на потреби вразливих груп, і водночас зберігати керованість та результативність в умовах обмежених ресурсів.

#### **СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТРАТУРИ:**

1. Ачкасова О. В., Полянська А. С., Семенов О. О. Проблеми соціальної безпеки молоді в Україні в умовах воєнного стану та шляхи їх подолання. *Економіка та суспільство*. 2023. № 56. С. 156-163. DOI: 10.32782/2524-0072/2023-56-71.
2. Баженова О. В., Варналій З. С., Чеберяко О. В. Соціальна безпека людини в умовах військової агресії: індикатори та оцінювання (на прикладі України). *Проблеми сучасних трансформацій. Серія: економіка та управління*, 2023. № 8. DOI: 10.54929/2786-5738-2023-8-07-02.

3. Рейман Б., Рейман К., Сухий О., Пачковський Ю. Соціальна стійкість українського суспільства в умовах війни: історико-світоглядні виклики. *Axix Europae*, 2025. Issue 7. С. 126-145. DOI: 10.69550/3041-1467.7.333203.
4. Федорович І. М., Шевчук Я. О. Соціальний захист населення в умовах воєнного стану: сучасний стан та перспективи розвитку. *Інвестиції: практика та досвід*, 2024. № 4. С. 161-167. DOI: 10.32702/2306-6814.2024.4.161.

УДК 327(474)

ГІНІЯТУЛЛІН Ярослав,  
студент групи P1-B22

Науковий керівник:  
к. філос. н., доц. ПЛАХТІЙ Маріанна

## ДИПЛОМАТИЧНА ДІЯЛЬНІСТЬ КРАЇН БАЛТІЇ В УМОВАХ ГЛОБАЛЬНИХ КРИЗ

***Анотація.** Досліджено стратегічні підходи та практичні аспекти дипломатичної діяльності Латвії, Литви та Естонії в контексті сучасних глобальних викликів і кризових явищ. Проаналізовано роль країн Балтії як активних суб'єктів міжнародної політики, що консолідують зусилля міжнародної спільноти для захисту принципів міжнародного права та регіональної стабільності. Висвітлено ефективність балтійської солідарності та їхній дипломатичний внесок у формування безпекового порядку денного в межах ЄС і НАТО.*

***Ключові слова:** дипломатична діяльність, країни Балтії, глобальні кризи, зовнішня політика, міжнародна безпека, балтійська солідарність, регіональне співробітництво, геополітика*

Країни Балтії – Естонія, Латвія та Литва – типові малі держави, зовнішня політика яких визначається обмеженістю ресурсів та складним геополітичним середовищем. У сучасних умовах глобальних криз, особливо після ескалації російсько-української війни, їхня дипломатія набуває вираженого безпекового характеру та орієнтації на стримування.

За концепцією Б. Торгалссона, малі держави ефективно діють через міжнародні інституції, компенсуючи слабкість ресурсів активною багатосторонньою дипломатією [7]. Це повністю відповідає моделі поведінки країн Балтії, які формують свою зовнішню політику через ЄС та НАТО, використовуючи їх як основні інструменти гарантування безпеки.

Додатково українські дослідники наголошують, що країни Балтії є прикладом «малих держав з високою зовнішньополітичною активністю», які компенсують обмеженість ресурсів максимальною інституційною інтеграцією до ЄС та НАТО. Зокрема, у роботах аналітиків Національного інституту стратегічних досліджень зазначається, що після 2022 року країни Балтії стали

одними з ключових прихильників посилення санкційної політики ЄС та військової підтримки України, формуючи тісні безпекові коаліції в рамках Європейського Союзу [17, с.236].

Це дозволяє їм перетворити свою «геополітичну вразливість» на політичний ресурс впливу, оскільки їхнє становище часто стає каталізатором рішень великих держав ЄС.

Ключовим елементом дипломатії країн Балтії є їхня повна інтеграція в НАТО та ЄС. Після 2014 року, і особливо після 2022 року, вони систематично лобіюють зміцнення східного флангу НАТО, збільшення військової присутності союзників та розширення програм стримування.

П. Кетценштейн у своїй класичній праці про малі держави наголошує, що їхній вплив зростає, коли вони діють через міжнародні інституції. Країни Балтії впроваджують цю модель, активно формуючи санкційну політику ЄС та просуваючи безпекову підтримку України як елемент спільної європейської стратегії [5].

Практичним виявом цієї політики стала активна участь країн Балтії у формуванні європейської відповіді на російську агресію проти України. З 2022 року саме Естонія, Латвія та Литва систематично ініціювали розширення військової допомоги Україні, включаючи постачання зброї, навчання військовослужбовців та посилення санкцій проти російської федерації.

Позиція країн Балтії суттєво вплинула на зміну риторики ЄС від «стриманої відповіді» до моделі «активного стримування». Це відображається в жорсткіших пакетах санкцій, а також у збільшенні оборонних бюджетів країн ЄС.

Таким чином, країни Балтії виступають не лише як об'єкти безпеки, а й як активні суб'єкти у формуванні європейської політики безпеки.

Однією з ключових особливостей країн Балтії є їхня провідна роль у сфері кібербезпеки та протидії гібридним загрозам. Естонія є світовим центром кібердипломатії завдяки розташуванню Центру передового досвіду НАТО з кіберзахисту (CCDCOE) у Таллінні.

Країни Балтії розглядають кіберпростір як повноцінну сферу міжнародної безпеки та сприяють його правовому регулюванню. Вони приділяють особливу увагу протидії дезінформації та інформаційним операціям, що використовуються як інструмент політичного впливу [6; 4].

Енергетична дипломатія країн Балтії суттєво трансформувалася після 2022 року. Головною метою стало повне зменшення залежності від енергетичних ресурсів російської федерації та інтеграція в енергетичний ринок Європейського Союзу.

В рамках ініціативи ЄС REPowerEU країни Балтії активно розвивають LNG-інфраструктуру, інтерконектори та синхронізацію електромереж з континентальною Європою. Це дозволило їм перейти до моделі енергетичної автономії та зміцнити свою переговорну позицію в ЄС [Euro].

Країни Балтії активно використовують формати багатосторонньої співпраці, зокрема NB8 (Північно-Балтійську вісімку), Балтійську асамблею та

Раду держав Балтійського моря. Ці механізми дозволяють їм координувати позиції у сфері безпеки, санкційної політики та підтримки України.

Як зазначає Б. Торгалссон, коаліційна дипломатія є ключовим інструментом для малих держав для посилення їхнього впливу в міжнародній системі. Країни Балтії ефективно реалізують цей підхід, формуючи спільні регіональні позиції з країнами Північної Європи.

Дипломатія країн Балтії демонструє високу ефективність в умовах глобальних криз, незважаючи на обмежений ресурсний потенціал. Вони змогли стати активними учасниками формування політики ЄС та НАТО, особливо у сфері безпеки.

Згідно з підходом П. Кетценштейна, малі держави досягають найбільшого успіху, коли виступають нормативними акторами. Країни Балтії реалізують цю модель, просуваючи демократію, політику санкцій та підтримуючи Україну [5].

Ефективність балтійської дипломатії пояснюється не лише інституційною інтеграцією, а й здатністю формувати «коаліції позицій» всередині ЄС. Вони активно використовують механізм політичного тиску через спільні заяви з країнами Північної Європи, що дозволяє їм впливати на рішення великих держав ЄС, зокрема Німеччини та Франції.

Українські аналітики також зазначають, що країни Балтії демонструють модель «асиметричного впливу», коли мала держава завдяки чіткій позиції безпеки та стабільній зовнішньополітичній лінії отримує непропорційно високий рівень впливу в міжнародних організаціях.

Це особливо помітно в їх підтримці України: саме країни Балтії першими виступили за передачу важкого озброєння та максимальне посилення санкцій, що згодом стало загальноєвропейською практикою [1, с. 8].

Практичне підтвердження високої ефективності балтійської дипломатії міститься у стратегічних документах НАТО та Європейського Союзу. У Стратегічній концепції НАТО 2022 року російська федерація визначена як «найбільш значуща та пряма загроза безпеці Альянсу», що повністю відповідає пріоритетам безпеки Естонії, Латвії та Литви. Це дозволило країнам Балтії обґрунтувати необхідність постійного розгортання багатонаціональних бойових груп на їхній території в рамках політики посиленої передової присутності.

У свою чергу, документи Європейського Союзу, зокрема «Стратегічний компас ЄС з безпеки та оборони» (2022), передбачають посилення координації оборони та розробку спільних інструментів реагування на кризи. Країни Балтії активно підтримали цей документ, оскільки він закріплює модель колективної безпеки, яку вони просувають з 2014 року.

### **СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ:**

1. Грубінко, А. В. Зовнішня політика країн Центрально-Східної Європи. Тернопіль: ТНПУ, 2022. 10 с.

2. Національний інститут стратегічних досліджень України. *Аналітичні матеріали щодо політики ЄС у контексті війни Росії проти України*. Київ, 2023. Київ : НІСД, 2016. 688 с.
3. European Commission. *REPowerEU Plan*. Brussels, 2022. URL: [https://commission.europa.eu/topics/energy/repowereu\\_en](https://commission.europa.eu/topics/energy/repowereu_en) (дата звернення: 15.04.2026).
4. Janeliūnas T. Hybrid threats in the Baltic region. *Lithuanian Foreign Policy Review*. 2022.
5. Katzenstein, P. J. *Small States in World Markets: Industrial Policy in Europe*. Brussels, 2022.
6. NATO CCDCOE. Annual Report 2023. Tallinn, 2023. <https://ccdcoe.org/news/2023/6016/> (дата звернення: 15.04.2026).
7. Thorhallsson, B. Small state foreign policy. *Oxford Research Encyclopedia of Politics*. Oxford University Press, 2020.

УДК 327:316.776.23

**ГУМЕНЮК Ірина,**  
*студентка групи P1-B22z*  
**Науковий керівник:**  
*к. соц. н., доцент ГРУБІ Тетяна*

## **МІЖ МИРОМ І ВІЙНОЮ: ФЕНОМЕН ГІБРИДНОГО ПРОТИБОРСТВА В СУЧАСНИХ МІЖНАРОДНИХ ВІДНОСИНАХ**

***Анотація.** Проаналізовано феномен гібридного протиборства як ключової характеристики сучасних міжнародних відносин, з'ясовано його сутнісні характеристики, інструментарій і практичні прояви, зокрема на прикладі російсько-українського протистояння, а також окреслено механізми, що дозволяють посилити стійкість держав до гібридних загроз.*

***Ключові слова:** міжнародні відносини, інформаційна війна, кібербезпека, економічна безпека, гібридні загрози, безпекова політика.*

Сучасна міжнародна система дедалі частіше характеризується конфліктами «нижче порогу» формального оголошення війни, у межах яких держави та недержавні актори комбінують військові, політичні, економічні, інформаційно-психологічні та кібернетичні інструменти впливу. Така багатовимірність протиборства зумовлює актуальність концепції гібридної війни як стратегічного формату конкуренції, що розмиває межі між миром і війною, ускладнює правову кваліфікацію подій. Як слушно зауважують науковці, гібридне протистояння рідко зводиться до домінування суто військової компоненти: навпаки, ключовою у цьому контексті стає синхронізація різних впливів, включно з інформаційними операціями, економічним тиском і використанням проксі-структур, що забезпечує агресору

можливість керованої ескалації та простір для заперечення власної участі [3, с. 202].

Метою дослідження є теоретичне узагальнення гібридних війн як форми глобального протистояння в системі сучасних міжнародних відносин.

У межах українського академічного дискурсу гібридну війну часто описують як ланцюг заздалегідь підготовлених і оперативно реалізованих дій, що поєднують військові та невійськові засоби для досягнення стратегічної мети [4, с. 34]. Така війна може відбуватися без формального оголошення, із приховуванням реальної участі агресора та широким використанням нерегулярних формувань, «п'ятої колони», агентів впливу й інформаційних кампаній [4, с. 32]. Підкреслимо, що така логіка не є суто регіональною: у глобальному вимірі гібридні війни стають «зручною» формою конкуренції великих держав і коаліцій, оскільки дозволяють одночасно досягати політичних результатів і мінімізувати прямі витрати легітимності через механізми заперечення (plausible deniability) та фрагментацію відповідальності.

Окремої уваги заслуговує інституційний вимір гібридних загроз, що проявляється у безпековій політиці Європейського Союзу. У профільних дослідженнях гібридні загрози трактують як синхронізований комплекс дестабілізуючих цивільних і військових дій, який може включати кампанії дезінформації, кібератаки, підбурювання до корупції, впровадження агентів впливу, тиск на незалежні медіа, економічні важелі та інфраструктурну експансію [2, с. 55]. У цьому контексті гібридність постає не лише як «військова хитрість», а як системна технологія підриву через інформаційні ефекти, маніпуляції суспільними настроями та використання цифрової інфраструктури як середовища впливу [2, с. 54]. При цьому, важливо, що інституційні відповіді ЄС тяжіють до поєднання правових, організаційних і координаційних механізмів, у т. ч. до розбудови структур захисту та міжінституційної взаємодії у сфері інформаційної безпеки [2, с. 55]. Такий підхід підтверджує загальну тенденцію: протидія гібридним загрозам є питанням не тільки оборонної політики, а й управління ризиками у всіх секторах держави та наддержавних інституцій.

Ще один ключовий вимір гібридних воєн - економічний. Їхні впливи спрямовані на підрив довіри до фінансової системи, погіршення інвестиційного клімату, стимулювання економічної рецесії, а також дестабілізацію через інфраструктурні, енергетичні й торговельні вразливості [1, с. 118]. В умовах повномасштабної війни ці чинники посилюються дефіцитом ресурсів, руйнуванням критичної інфраструктури, борговими ризиками та обмеженням зовнішньої торгівлі, що безпосередньо загрожує національній економічній безпеці [1, с. 118]. У цьому сенсі гібридна війна перетворює економіку на арену протистояння: санкції, блокади, маніпуляції ринками, атаки на логістику, інфраструктуру та фінансові інститути стають рівноправними елементами стратегії поряд із воєнними діями.

Практичний вимір гібридних війн найповніше розкривається у російсько-українському протистоянні. З одного боку, воно демонструє класичні ознаки гібридності: ведення агресії без оголошення війни, приховування прямої участі,

використання нерегулярних формувань та інформаційної війни як «парасольки» для заперечення [4, с. 31]. З іншого боку, цей кейс показує і динаміку ескалації: гібридні інструменти можуть виступати як підготовча стадія або як паралельний контур тиску навіть тоді, коли агресія переходить у відкрите збройне зіткнення.

Автори ряду наукових праць акцентують увагу на тому, що гібридність - це не «одноразовий прийом», а система планування, де військові засоби працюють у тандемі із політичними, економічними та інформаційними заходами, спрямованими на нав'язування політичної волі без дотримання норм міжнародного права [4, с. 31–32]. Таким чином, у глобальному контексті гібридні війни стають механізмом ревізійної політики: вони дозволяють змінювати статус-кво, випробувати міцність союзів, поляризувати суспільства та створювати «сірі зони» безпеки.

Водночас слід підкреслити, що ефективна протидія гібридним війнам потребує стійкості (resilience) як комплексної здатності держави й суспільства витримувати шоки та швидко відновлюватися. У безпековій площині це означає узгодженість стратегічних комунікацій, кіберзахист, контррозвідку та кризове управління; в економічній - накопичення резервів, захист інфраструктури й диверсифікацію ресурсів та логістики [1, с. 118]. У наднаціональному вимірі - координацію стандартів інформаційної безпеки та інституційну спроможність реагувати на багатовекторні загрози [2, с. 55]. Відтак принципового значення набуває не стільки реакція на вже завдану шкоду, скільки здатність її передбачати й запобігати. Саме тому, підхід, орієнтований на активні превентивні заходи та «розшарування» ризиків, видається більш адекватним природі гібридних загроз, ніж реактивні моделі відповіді вже після завдання шкоди [1, с. 118].

Отже, гібридні війни слід розуміти як стратегічний формат глобального протистояння, у якому вирішальним є не окремий інструмент, а синхронізація військових і невійськових засобів у єдиному задумі впливу. Саме ця комбінованість розмиває традиційні межі між миром і війною та створює «сіру зону» відповідальності й правової визначеності. Інструментарій гібридних впливів проявляється у різних сферах: інформаційній, кібернетичній, політичній, економічній, і має спільну мету - дестабілізувати інститути, послабити суспільну згуртованість і нав'язати політичну волю агресора.

Перспективи подальших досліджень вбачаємо у розробці прикладних моделей оцінки стійкості держав до гібридних впливів, зокрема методів раннього виявлення дестабілізаційних кампаній, критеріїв захисту критичної інфраструктури та показників економічної безпеки в умовах багатовекторного тиску.

## **СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ:**

1. Білоконь М. В., Смаглюк А. А. Економічна безпека України в умовах гібридних загроз. *Український економічний часопис*. 2024. Вип. 5. С.118-124. DOI: 10.32782/2786-8273/2024-5-21.

2. Голуб'як Н., Голуб'як І. Гібридні загрози як виклики безпековій політиці ЄС. *Вісник Прикарпатського університету. Серія: Політологія*. 2023. Вип. 15. С. 53-59. DOI: 10.32782/2312-1815/2024-1-7.
3. Посмітюх О., Павлунько М., Ковальський В. Гібридна війна – сучасна стратегія протистояння. *Social Development and Security*. 2021. Vol. 11, No. 3. С.202-208. DOI: 10.33445/sds.2021.11.3.19.
4. Сегеда С. П., Шевчук В. П. Гібридна війна Росії проти України: історичний вимір. *Наука і оборона*. 2019. № 1. С. 31-35. DOI: 10.33099/2618-1614-2019-6-1-31-35.

УДК 821.161.2-31.09:81'373.612.2

**ДОВГОПОЛ Анна,**  
*студентка групи Ukr1-M25*  
**Науковий керівник:**  
*к. філол. н., ст. викл. ШЕВЧУК Зореслава*

## МЕТАФОРИЧНІСТЬ ХУДОЖНЬОГО МОВЛЕННЯ В РОМАНІ ІРЕН РОЗДОБУДЬКО «МЕТЕЛИК НЕ КРИЧИТЬ»

*Досліджено особливості метафоричності художнього мовлення в романі Ірен Роздобудько «Метелик не кричить». Актуальність роботи зумовлена посиленням інтересу сучасного мовознавства до когнітивних механізмів художнього тексту, зокрема до ролі метафори як засобу моделювання індивідуально-авторської картини світу та репрезентації психологічних станів персонажів.*

**Ключові слова:** *метафора, художнє мовлення, когнітивна лінгвістика, індивідуальний стиль, Ірен Роздобудько, психологізм, художній текст.*

Словник української мови в 11 томах дає таке визначення метафори – художній засіб, що полягає в переносному вживанні слова або виразу на основі аналогії, схожості або порівняння, а також слово або вираз, ужиті в такий спосіб.[1] Під метафорою традиційно розуміється стилістичний прийом, у якому на думку спадають одразу два феномена (події, ідеї, дії), які мають подібні якості. Отже, метафора має здатність реалізовувати одразу два лексичних значення паралельно. Метафора може втілюватися в предикативне словосполучення або означення [2]. Акцент дослідження метафори із вузьких контекстів лінгвостилістики, інтерпретації художнього тексту, лінгвопоетики, де вона функціонує локально, зміщується у більш глобальні площини — сферу людського інтелекту, культурного дискурсу, мовної особистості: метафору визначають як «корінну» (В. Пеппер), «базисну» (Е. Мак Кормак), «орієнтаційну», «онтологічну» (Дж. Лакофф та М. Джонсон), «магічну» (Р. Веллек, О. Воррен), «терапевтичну» (Д. Гордон) тощо. З часом в українській

лінгвістиці склалася традиція вивчення метафори як показника ідіостилію письменника, що відображено в дослідженнях оказіональних образів у творах Богдана-Ігоря Антонича, Миколи Зерова, Михайла Коцюбинського, Євгена Маланюка (дисертації Н. Варич, Л. Кравець, Т. Матвєєвої, О. Тищенко) і цілих літературних поколінь чи мистецьких стилів. Сучасний комплексний антропоцентричний підхід дає змогу через аналіз метафори повною мірою оцінити прагматичний потенціал словесного цілого, неповторний стиль вираження адресанта в художньому тексті [3].

Художній прозі Ірен Роздобудько притаманна особлива психологічна заглибленість, де сюжетні колізії є лише зовнішнім каркасом для розгортання внутрішніх драм. Роман «Метелик не кричить» посідає чільне місце у творчості письменниці як полотно, що досліджує феномен прихованої травми, людської крихкості та болю, який не знаходить виходу назовні.

Головним інструментом інтелектуально-емоційної комунікації між автором і читачем у творі постає метафоричність художнього мовлення. Метафора тут функціонує не як декоративний елемент (троп), а як когнітивний і психологічний інструмент, що дозволяє вербалізувати невимовне — те, що герої свідомо чи несвідомо приховують від світу.

Центральним семантичним ядром усього тексту є метафора, винесена в заголовок — «метелик не кричить». Вона працює на кількох рівнях художнього сприйняття. Найперше це символ крихкості та вразливості. Метелик традиційно уособлює психіку, тонку душевну організацію. Його життєвий цикл короткий, а крила легко пошкодити. В контексті роману це інваріант людської душі, яка зазнала насильства чи емоційного зламу. Можна виділити інше - метафора німоти. Фізіологічна нездатність метелика видавати звуки екстраполюється на поведінку персонажів. «Не кричить» — це маркер глибокої внутрішньої ізоляції, коли пережитий жах або біль є настільки руйнівними, що блокують здатність говорити про них.

Авторка через мовну тканину роману послідовно доводить, що відсутність зовнішніх проявів страждання (сліз, істерик, скарг) не означає відсутність самого страждання. Навпаки, найстрашніший біль — беззвучний. Читаючи текст ми натрапляємо на різні метафори, що відштовхують нас до образу метелика, наприклад, «випурхнув зелений папірець». Враховуючи контекст важко поєднати метафору саме з метеликом, однак саме слово «випурхнув» відносить нас до метелика, адже ця характеристика притаманна згаданій істоті.

Пропоную розглянути інші метафори з тексту роману та здійснити їх теоретичний аналіз з мовознавчого погляду. На перших сторінках роману ми бачимо такі приклади метафори як «смужку довгої-довгої вулиці», «впирається в ставок», «трав'яні джунглі виводять». Метафоричний вираз «смужку довгої-довгої вулиці» є прикладом індивідуально-авторської контекстуальної метафори. Вона вдало поєднує просторове спрощення (вулиця - смужка) з емоційним нагнітанням (довгої-довгої), виконуючи не стільки декоративну, скільки психологічну роль — передає суб'єктивне, дещо обмежене і відсторонене сприйняття світу персонажем. Дієслівна метафора «впирається у

ставок» трансформує статичний опис пейзажу в динамічний. Вона олюднює простір, змушуючи «діяти», і водночас виконує важливу експресивну функцію — художньо закриває горизонт персонажа, підкреслюючи тему відмежованості, фіналу або просторових меж світу. Лінгвістичний аналіз метафоричного вислову «трав'яні джунглі виводять» дозволяє дослідити складне двокомпонентне перенесення: спочатку на рівні іменникового словосполучення (номінативна метафора), а потім — на рівні його взаємодії з дієсловом (предикативна метафора). Завдяки гіперболізації простору (перетворенню трави на джунглі) та його наступній персоніфікації (наділенню джунглів функцією провідника), мова трансформує звичайний опис переміщення крізь бур'яни у внутрішньо динамічний, майже казковий або пригодницький сюжетний мікроелемент. Запропоновані метафори можна віднести до однієї категорії «просторові».

Можна виділити метафори за кольором. Наприклад, «промінчик сонця золотим круглячком лежить» і «золотисті промені пронизують її». Метафоричний комплекс «промінчик сонця золотим круглячком лежить» є взірцем високопоетичної номінативно-предикативної метафори. Мова успішно трансформує динамічну й невловиму природу променя у статичну, відчутну й дорогоцінну художню деталь, що маркує стан абсолютного спокою та гармонії в художньому просторі. Вислів має класичну структуру предикативного зв'язку, ускладнену орудним відмінком порівняння. Метафоричний вислів «золотисті промені пронизують її» є зразком виразної суб'єктно-об'єктної дієслівної метафори. Завдяки руйнуванню стандартної сполучуваності слів, мова перетворює пасивне сонячне світло на активну, матеріалізовану й цілеспрямовану художню силу. Троп успішно поєднує естетичну оцінку кольору (золотистий) із внутрішньою динамікою руху (пронизують). Вислів організований за класичною схемою активного стану: Суб'єкт (промені) + Предикат (пронизують) + Об'єкт (її).

Також можна виділити фонічні метафори, наприклад, «перегук дзвоників», «перекидаючись репліками», «перекреслила всі попсові крики». В основі тропу «перегук дзвоників» лежить перенесення за ознакою функціональної та акустичної подібності (імітація діалогу). За семантичним типом це акустична (фонічна) метафора, яка одночасно є виявом персоніфікації, оскільки неживим предметам приписується соціальна дія. Завдяки граматичній природі віддієслівного іменника з наочною взаємною семантикою (пере-гук) та експресивному димінутиву (дзвоники), мова трансформує звичайні фізичні звукові коливання у поетичний мікродіалог елементів художнього світу, додаючи тексту динаміки, просторової глибини та особливого ліризму. «Перекидаючись репліками» побудований на взаємодії дієприслівника та іменника. За частиномовною приналежністю це дієслівна метафора, реалізована через віддієслівну форму. Вислів побудований за допомогою дієприслівникового звороту, де головним компонентом є дієприслівник недоконаного виду «перекидаючись», а залежним — іменник в орудному відмінку «репліками». Лінгвістичний аналіз метафоричного вислову «перекреслила всі попсові крики» дозволяє дослідити складну взаємодію трьох

різних семантичних кодів: кінетично-графічного («перекреслила»), соціокультурного («попсові») та акустичного («крики»). Цей троп є яскравим прикладом індивідуально-авторської розгорнутої метафори, яка концептуалізує звук через дію руйнування та оцінне маркування.

Метафоричність художнього мовлення в романі Ірен Роздобудько «Метелик не кричить» є не просто стилістичною прикрасою, а основоположним текстотворчим чинником. Вона виконує низку критично важливих функцій, наприклад, експресивну — посилює емоційний рух твору, змушуючи читача співпереживати на рівні підсвідомості. Психологічну — дозволяє передати найтонші, ледве вловимі порухи людської психіки, які неможливо описати денотативною (прямою) мовою. Концептуальну — об'єднує розрізнені сюжетні лінії навколо єдиної філософської ідеї про цінність людської душі, її право на захист, зцілення та свободу.

Завдяки майстерній метафоризації авторка створює унікальний поліфонічний текст, де безголосий крик зраненого «метелика» звучить для читача виразно й пронизливо.

З мовознавчого погляду, метафоричність Ірен Роздобудько в цьому романі виконує експресивно-психологічну функцію. Авторка уникає складних, громіздких мовних зворотів. Її метафори прості, побудовані на архетипах, що робить текст легким для сприйняття, але водночас залишає глибокий емоційний шрам, змушуючи читача зчитувати страшні соціальні реалії через мовні образи.

### СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ:

1. Словник української мови в 11 томах. URL: <https://sum11.com.ua/>
2. Сербез І. Актуалізація концептуальної гендерної метафори у художньому тексті. *Мови та літератури в полікультурному дискурсі: матеріали всеукраїнської науково-практичної конференції*. Маріуполь. 2014, С.13-15
3. Єщенко Т. Текстово-антропоцентричний вимір метафори українських поетів 1990-х: монографія. Київ. Академвидав, 2018. 353 с.

УДК 324(477.85-22)"2019"

**ДОМАНЧУК Віталій,**  
студент групи Р1-М25

**Науковий керівник:**

д. політ. наук, професор **ВОНСОВИЧ Сергій**

### ПОЛІТИЧНІ НАСТРОЇ ЖИТЕЛІВ ХОТИНСЬКОГО РАЙОНУ ЧЕРНІВЕЦЬКОЇ ОБЛАСТІ ПІД ЧАС ПРЕЗИДЕНТСЬКИХ ВИБОРІВ 2019 РОКУ

*Анотація.* Досліджено політичні настрої жителів Хотинського району Чернівецької області в контексті президентських виборів 2019 року.

*Розглянуто роль територіального виборчого округу №204 як ключової одиниці аналізу електоральної поведінки. Висвітлено значення офіційних даних ЦВК України, звітів Громадянської мережі ОПОРА, аналітичних матеріалів руху «ЧЕСНО» та результатів Національного екзит-полу. Особливу увагу приділено феномену підтримки Володимира Зеленського, чинникам мобілізації протестного електорату та впливу новітніх медіатехнологій на вибір мешканців регіону.*

**Ключові слова:** президентські вибори, електоральна поведінка, політичні настрої, Хотинський район, ТВО №204, виборчий процес.

**Актуальність теми.** Розуміння засад електоральної поведінки дає змогу не лише реконструювати події минулих виборчих кампаній, а й налагодити механізми прогнозування майбутніх політичних процесів на регіональному рівні. У нинішньому українському політологічному дискурсі результати президентських виборів 2019 року залишаються об'єктом пильної уваги, оскільки вони зафіксували радикальний розрив між традиційними елітами та суспільством. Водночас стрімкі суспільні трансформації та зміна інформаційного споживання диктують потребу в аналізі локальних особливостей, таких як настрої жителів Хотинщини.

**Метою** є спроба аналізу того, як специфічні соціокультурні та економічні умови Хотинського району вплинули на формування електоральних уподобань та забезпечили високий рівень підтримки оновлення політичного курсу.

**Виклад основного матеріалу дослідження.** Електоральні настрої посідають особливе місце в системі аналізу, оскільки вони регулюють легітимність влади та вектор розвитку держави. Сім'я та громада регіону є основою соціальної стабільності регіону, де політичні погляди часто формуються під впливом найближчого оточення та локального інформаційного простору. Вивчення виборчих процесів 2019 року в Хотинському районі, який був центром територіального виборчого округу №204, допомагає краще зрозуміти механізми трансформації політичних цінностей від традиційних до інноваційних. Електоральні правовідносини охоплюють численні аспекти - від сприйняття передвиборчих програм до безпосередньої участі у голосуванні, поєднуючи питання економічного добробуту та безпеки [1].

Виборчий процес виконує не лише функцію формування органів влади, а й має значний соціально-психологічний вимір. Саме тому дослідники приділяють велику увагу правовому регулюванню та моніторингу виборів, оскільки вони визначають стабільність суспільства в цілому. Аналіз виборів на Хотинщині допомагає подолати прогалини у розумінні того, чому мешканці аграрних регіонів масово підтримали «позасистемного» кандидата, та створює базу для оцінки майбутніх політичних ризиків [2].

На загальнодержавному рівні принципи демократичного волевиявлення закріплені в Конституції України, яка гарантує вільне право голосу та рівність усіх учасників виборчого процесу. Основним орієнтиром дослідження результатів у ТВО №204 є офіційні звіти ЦВК. У першому турі виборів 31 березня 2019 року жителі округу продемонстрували готовність до змін, хоча

симпатії розподілилися між кількома лідерами, серед яких була і Юлія Тимошенко, що традиційно мала підтримку в сільській місцевості Буковини [3].

Варто зазначити, що важливе місце в кампанії 2019 року посіли соціальні мережі, які стали альтернативою традиційним ЗМІ. Даний фактор виокремлює прийняті стандарти нової політичної комунікації, де акцент робиться на емоційному зв'язку з виборцем. Сучасний розвиток суспільства та посилена увага до цифрового контенту стимулювали жителів Хотинщини до вибору на користь Володимира Зеленського. Одним із напрямів цього стало сподівання на швидке подолання корупції та встановлення соціальної справедливості [4]. Другий тур виборів зафіксував остаточну консолідацію мешканців району. За даними ЦВК, у ТВО №204 В. Зеленський отримав вражаючі 82,42% голосів. Цей показник став результатом масової мобілізації протестного електорату, який раніше міг виявляти апатію. Постійні соціальні зміни та втома від економічної нестабільності вдало використав штаб переможця. Прикметно, що приріст підтримки між турами в окрузі склав близько 47%, що є одним із найвищих показників у Чернівецькій області [5].

Також важливим аспектом є фінансова прозорість та ефективність виборчих стратегій. Згідно з дослідженнями руху ЧЕСНО, вартість одного голосу для команди Зеленського була рекордно низькою - приблизно 16 гривень, що підкреслює перехід від кошовної зовнішньої реклами до ефективної роботи в інтернеті. Розвиток системи політичної мобілізації через цифрові інструменти забезпечив підтримку навіть у віддалених селах Хотинського району [6]. Дані Національного екзит-полу дозволяють сформулювати демографічний портрет виборця досліджуваного регіону: це були не лише молоді люди, а й представники старшого покоління, які змінили свої традиційні вподобання під впливом запиту на оновлення влади. Завдяки цьому забезпечується не лише розуміння цифр, а й глибоке усвідомлення соціальних причин електорального вибору [1].

**Висновки.** Отже, політичні настрої місцевих громад під час виборів 2019 року стали відображенням загальнонаціонального тренду на повне перезавантаження політичної системи. Переконлива перемога Володимира Зеленського у ТВО №204 (82,42%) засвідчила високий рівень очікувань щодо соціальних та правових реформ. Основним чинником такої підтримки стала ефективна цифрова комунікація та апеляція до образу «нового обличчя», що резонувало з місцевими проблемами регіону.

## СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ:

1. Національний екзит-пол 2019: Президентські вибори. Фонд «Демократичні ініціативи» імені Ілька Кучеріва. URL: <https://dif.org.ua/uploads/pdf/1180679483644fc44e35be87.11190972.pdf> (дата звернення: 10.12.2025).
2. Результати голосування по виборчих дільницях ТВО №204. Перший тур. Офіційний сайт Центральної виборчої комісії України. URL:

<https://www.cvk.gov.ua/pls/vp2019/wp304pt001f01=719pt005f01=204.html> (дата звернення: 17.11.2025).

3. Підсумки голосування у другому турі в межах територіального виборчого округу №204. Офіційні дані ЦВК України. URL: [chrome-extension://efaidnbnmnibpcsjpcglclefindmkaj/https://www.cvk.gov.ua/wp-content/uploads/2019/11/vpu\\_2019\\_protokol\\_cvk\\_30042019.pdf](chrome-extension://efaidnbnmnibpcsjpcglclefindmkaj/https://www.cvk.gov.ua/wp-content/uploads/2019/11/vpu_2019_protokol_cvk_30042019.pdf) (дата звернення: 23.11.2025).

4. Аналіз електоральної динаміки у Чернівецькій області між першим та другим туром президентських виборів 2019. Звіт Громадянської мережі ОПОРА. URL <https://opora.ua/vybory/zelenskii-vs-poroshenko-iak-golosuvala-bukovina-analiz-opori-18324> (дата звернення: 05.12.2025).

5. Виборчі фонди: на що витратили кошти Порошенко й Зеленський? Громадський рух ЧЕСНО. 2019. URL: <https://www.chesno.org/post/3226/> (дата звернення: 05.12.2025).

6. Моніторинг електоральних настроїв українців (9-15 березня 2019). Соціологічна група «Рейтинг». 2019. URL: <https://www.ratinggroup.ua/news/monitoring-elektoralnyh-nastroeni-ukraincev-9-15-marta-2019> (дата звернення: 10.11.2025).

УДК 323(477)

**ДРОБНИЙ Іван,**  
студент групи Р1-М25з  
**Науковий керівник:**  
к. соц. н., доцент ГРУБІ Тетяна

## ДЕСЕПАРАТИЗАЦІЯ ТА НАЦІОНАЛЬНА СТІЙКІСТЬ: ПОЛІТИЧНІ ІНСТРУМЕНТИ ЗБЕРЕЖЕННЯ ТЕРИТОРІАЛЬНОЇ ЦІЛІСНОСТІ УКРАЇНИ

***Анотація.** Розглянуто сучасний сепаратизм в Україні як багатовимірний політичний феномен, що формується під впливом внутрішніх дисфункцій держави та зовнішнього втручання. Проаналізовано ключові політичні механізми протидії сепаратизму, які структуровано за конституційно-правовим, політико-дипломатичним і соціально-комунікативним блоками. Обґрунтовано необхідність комплексного підходу до формування державної політики десепаратизації. Визначено роль національної стійкості як базового чинника збереження територіальної цілісності держави та запропоновано напрями подальших досліджень у цій сфері.*

***Ключові слова:** сепаратизм, десепаратизація, національна стійкість, територіальна цілісність, державна політика, громадянська ідентичність, гібридні загрози.*

Сучасний сепаратизм в Україні доцільно розглядати не як «локальну регіональну аномалію», а як багатовимірний політичний феномен, що виникає на перетині внутрішніх дисфункцій держави та зовнішнього впливу. У наукових працях сепаратизм визначають як ідеологічний та політичний рух, спрямований на відокремлення частини території держави або групи населення задля автономії чи незалежності, що прямо посягає на суверенітет і територіальну цілісність та має наслідком зниження міжнародного престижу держави [4, с. 55]. Водночас показово, що активізація сепаратистських практик корелює з періодами соціокультурної й політичної трансформації, ослабленням державної влади, кризами ідентичності та зростанням ролі зовнішніх «союзників» сепаратизму, які забезпечують ресурсну, інформаційну й політичну підтримку [4, с. 57].

У цьому контексті особливої актуальності набуває формування ефективних механізмів протидії, які слід розуміти як комплекс взаємопов'язаних інструментів державної та суспільної політики, спрямованих на зменшення вразливостей, нейтралізацію впливу, посилення легітимності влади, а також формування стійкої громадянської ідентичності. Відповідно, метою дослідження є аналіз політичних механізмів протидії сучасному сепаратизму в Україні та обґрунтування десепаратизації як інструменту забезпечення національної стійкості і збереження територіальної цілісності держави.

Розкриваючи зміст зазначених механізмів, доцільно структурувати їх за кількома взаємопов'язаними блоками, що дозволяє більш чітко окреслити логіку державної політики у цій сфері. Передусім ідеться про конституційно-правовий та інституційний блоки, які формують основу запобігання сепаратистським тенденціям.

Як засвідчує український досвід, спроби розширення автономних повноважень або їх інтерпретації як договірних відносин із державою створюють своєрідні «вікна можливостей» для сепаратистських акторів, надаючи їм змогу легітимізувати претензії на окрему політичну суб'єктність. Показовим у цьому сенсі є приклад Криму, де в діяльності регіональних органів влади почали з'являтися норми, що виходили за межі Конституції України. Зокрема, йшлося про спроби закріплення особливого формату взаємодії автономії з державою та розширення функцій місцевого парламенту [2, с. 57].

У зв'язку з цим ключовим елементом протидії виступає не лише формальне закріплення унітарного устрою, а й ефективний конституційний арбітраж, що реалізується через діяльність органів конституційної юстиції, парламентський контроль, узгодженість законодавства та процедур. Таким чином, зазначені механізми унеможливають «повзучу» автономізацію, тобто поступове розширення повноважень регіону поза межами Конституції, що створює передумови для сепаратизму [2, с. 59].

Разом із тим, внутрішньодержавні інструменти не можуть бути достатніми без належного зовнішньополітичного та безпекового забезпечення, що зумовлює необхідність розгляду другого блоку - політико-дипломатичного та безпекового. Його функціонування спрямоване на забезпечення міжнародної

легітимності позиції держави, формування системи стримування зовнішнього агресора, а також створення умов для відновлення територіальної цілісності. Протидія загрозам територіальній цілісності є одним із ключових пріоритетів національних інтересів, що передбачає реалізацію комплексу міжнародно-правових, політико-дипломатичних, безпекових, гуманітарних та економічних заходів [3, с. 11]. У практичному вимірі це означає підтримку коаліційної дипломатії, застосування санкційних режимів, реалізацію доказової політики шляхом документування правопорушень та притягнення винних до відповідальності, а також розвиток оборонних спроможностей держави. Водночас ефективність цих заходів безпосередньо залежить від внутрішньої інституційної дієвості держави, оскільки її послаблення детермінує розвиток сепаратистських сценаріїв і полегшує зовнішнє втручання.

Не менш важливими чинниками, що визначають поширення сепаратистських ідей є недостатній рівень сформованості громадянської ідентичності, а також використання сепаратизму як інструменту політичної боротьби [4, с. 56]. Це, в свою чергу, обумовлює необхідність реалізації політики, спрямованої на формування інклюзивної громадянської ідентичності, що поєднує різні культурні та регіональні особливості без їх нівелювання. Важливим завданням у цьому контексті є також нейтралізація деструктивних інформаційних впливів, протидія пропаганді та підвищення рівня довіри населення до державних інститутів. Особливу роль у цьому процесі відіграє громадянське суспільство, яке виступає як самостійний суб'єкт політики та канал соціальної самоорганізації. Інститути громадянського суспільства, функціонуючи на засадах свободи особи, політичного плюралізму та демократичної правосвідомості, сприяють формуванню середовища, у якому суспільство є не лише об'єктом, а й активним учасником суспільно-політичного життя [1, с. 266]. Саме розвиток горизонтальних зв'язків, підтримка місцевих ініціатив, волонтерських і правозахисних практик дозволяють зменшити соціальну дистанцію між центром і регіонами та підвищити стійкість до зовнішніх маніпуляцій.

Отже, аналізуючи політичні механізми протидії сучасному сепаратизму в Україні можемо вести мову про їх комплексний і багаторівневий характер. Вони охоплюють конституційно-правові інструменти, спрямовані на запобігання інституційним викривленням, міжнародно-дипломатичні та безпекові заходи, що забезпечують захист суверенітету на зовнішньому рівні, а також соціально-комунікативні політичні практики, які формують основу національної стійкості через зміцнення громадянської ідентичності та довіри до держави. Саме поєднання цих елементів дозволяє вести мову про десепаратизацію як про цілісну державну політику, спрямовану не лише на нейтралізацію проявів сепаратизму, а й на усунення його структурних передумов.

У підсумку варто наголосити на тому, що ефективна протидія сепаратизму можлива лише за умов реалізації комплексного підходу, в якому силові, правові та соціальні інструменти взаємодоповнюють один одного. Однобічні стратегії виявляються неефективними: домінування винятково силових методів може призводити до зростання відчуження, тоді як

переважання «м'яких» підходів без належного безпекового та правового забезпечення детермінує їх вразливість до зовнішніх впливів. У цьому контексті десепаратизація має розглядатися як стратегічний напрям державної політики, орієнтований на зміцнення інституційної спроможності, підвищення рівня довіри та згуртованості суспільства, а також забезпечення стійкості держави до гібридних загроз. Перспективним напрямом подальших досліджень, на наш погляд, є розробка індикаторів національної стійкості, таких як рівень довіри, соціальної згуртованості та інформаційної безпеки, а також оцінка ефективності конкретних політик реінтеграції в різних регіональних контекстах.

### СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ:

1. Зеленько Г. І. (кер., наук. ред.) та ін. Політична система України: конституційна модель та політичні практики: монографія. Київ: ІПіЕНД ім. І. Ф. Кураса НАН України, 2023. 536 с. DOI: 10.53317/978-617-14-0109-9.
2. Ляшенко О. О. Державний устрій України: простір інтеграції національно-громадянського та етнічного: монографія. Київ: ІПіЕНД ім. І. Ф. Кураса НАН України, 2023. 216 с. DOI: 10.53317/978-617-14-0214-0.
3. Національна стійкість України: стратегія відповіді на виклики та випередження гібридних загроз: національна доповідь. Київ, 2022. 552 с. DOI: 10.53317/978-966-02-9908-5.
4. Яцкевич П. В. Регіональний сепаратизм в Україні та країнах Європи. *Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія «Юридичні науки»*. 2024. № 2. С. 55-59. DOI: 10.32999/ksu2307-8049/2024-2-10.

УДК 355.48:316.776.23

**ЖУК Валерія,**  
*студентка групи Р1-В22*  
**Науковий керівник:**  
*к. політ. н., доц. ВІННІЧУК Ольга*

### ГІБРИДНА ВІЙНА ЯК ІНСТРУМЕНТ ПОЛІТИЧНОГО ВПЛИВУ

**Анотація.** Розкрито гібридну війну як політичну технологію впливу на державну владу та дистрактор соціально-політичної стабільності. Проаналізовано зовнішні й внутрішні загрози, зокрема інформаційні, кібернетичні та інституційні, а також описано їхній вплив на політичну стійкість держави на прикладі України.

**Ключові слова:** політичні технології, гібридна війна, політичні загрози, державна влада, інформаційний вплив, суспільна стабільність.

У ХХІ столітті війна трансформувалася від відкритого збройного протистояння до комплексного використання політичних, інформаційних, економічних і кібернетичних інструментів, що відображається у феномені гібридної війни. Вона є не лише формою міждержавного конфлікту, а й адаптивною політичною технологією впливу на державну владу та суспільну стабільність через поєднання зовнішнього тиску й експлуатації внутрішніх вразливостей. Гібридна війна передбачає досягнення політичних цілей без формального оголошення війни, де військова сила виконує допоміжну роль, а ключовий ефект забезпечує інформаційний і політичний тиск; водночас діє принцип єдиного координаційного центру, який централізовано керує як регулярними, так і іррегулярними (пропагандистськими, терористичними, кримінальними) силами [1, с. 172].

Одним із ключових вимірів гібридної війни є зовнішній політичний тиск, спрямований на ослаблення міжнародних позицій держави-цілі. Його мета полягає не лише в прямій шкоді, а й у формуванні несприятливого зовнішнього середовища, яке ускладнює дипломатичну діяльність, зменшує підтримку партнерів і підриває міжнародну легітимність влади.

Показовим прикладом такого підходу стала анексія Криму у 2014 році, яка супроводжувалася поєднанням військових, інформаційних і дипломатичних дій. Використання підрозділів без розпізнавальних знаків, відомих як «little green men», масштабні інформаційні кампанії та маніпуляції у міжнародному дискурсі дозволили змінити фактичний контроль над територією без формального оголошення війни [5]. Цей кейс часто розглядається як класичний приклад гібридної операції, де політичний результат було досягнуто завдяки комплексному застосуванню різнорідних інструментів.

Важливою складовою зовнішніх загроз стали системні інформаційні кампанії, спрямовані на іноземні аудиторії. Через діяльність «фабрик тролів», контрольованих медіа та мереж ботів формувалися наративи, що дискредитували українську владу, ставили під сумнів доцільність міжнародної допомоги та підривали єдність європейських і трансатлантичних партнерів.

Кіберпростір перетворився на ще одну критично важливу арену гібридного протистояння. Атаки на енергетичну інфраструктуру у 2015 році, а також поширення шкідливого програмного забезпечення NotPetya у 2017 році продемонстрували, що кібератаки здатні завдавати не лише технічної, а й системної політичної шкоди, порушуючи функціонування державних інституцій і підриваючи довіру громадян до влади [6].

Окреме місце серед зовнішніх інструментів посідає енергетичний і торговельний тиск. Маніпуляції поставками енергоносіїв, ціновою політикою та інфраструктурними проектами використовувалися як засіб впливу на політичні рішення як України, так і європейських держав. Після 2022 року стало очевидно, що енергетичні дії Кремля мають чітко виражену геополітичну функцію і спрямовані на розкол міжнародної підтримки України [4].

На відміну від зовнішнього тиску, внутрішні політичні загрози є особливо небезпечними, оскільки вони маскуються під легітимні елементи політичного процесу та експлуатують внутрішні слабкості суспільства. До таких загроз

належать проникнення агентів впливу в органи влади, контроль над медіаресурсами, корупційні практики, а також використання правових механізмів для легітимації зовнішнього впливу.

Контроль над інформаційним простором став одним із ключових напрямів внутрішнього впливу. Придбання або фінансування медіа, що транслювали проросійські наративи, дозволяло системно впливати на громадську думку та формувати альтернативну картину реальності. Блокування низки телеканалів в Україні викликало гострі дискусії щодо меж свободи слова, однак водночас продемонструвало, що медіавласність може виступати структурним інструментом гібридної агресії [2].

Правовий вимір гібридної війни проявився, зокрема, у практиці так званої «паспортизації» населення тимчасово окупованих територій. Масове надання російського громадянства мешканцям окремих районів Донбасу створювало юридичні підстави для подальшого втручання під приводом «захисту громадян» і підривало традиційні уявлення про суверенітет [3].

Окрему небезпеку становлять насильницькі та напівтаємні дії, спрямовані на залякування активістів, журналістів і громадських діячів. Навіть поодинокі інциденти здатні формувати атмосферу страху, стимулювати самоцензуру та зменшувати рівень громадянської активності, що в довгостроковій перспективі підриває демократичні основи суспільства [7].

Системне застосування зовнішніх і внутрішніх інструментів гібридної війни має багатовимірні політичні наслідки. Передусім відбувається підриг легітимності державних інституцій, що проявляється у зростанні недовіри до влади та скепсисі щодо її спроможності захищати національні інтереси. Одночасно ускладнюється формування послідовної зовнішньої політики та внутрішнього суспільного консенсусу.

Таким чином, гібридна війна постає як комплексна політична технологія, що поєднує зовнішній тиск і внутрішній підриг для системного ослаблення державної влади та суспільної стабільності. Досвід України засвідчує, що ефективність гібридних дій зумовлена синергією інформаційних, кібернетичних, економічних і інституційних інструментів, наслідком чого є підриг легітимності влади, ускладнення зовнішньополітичного курсу та зростання внутрішніх ризиків. Це актуалізує потребу комплексної державної політики протидії гібридним загрозам, спрямованої на зміцнення інституційної стійкості та суспільної згуртованості.

### **СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ:**

1. Узденова Ю.М. Гібридна війна: сутність, складові та ключові поняття. *Вчені записки ТНУ імені В.І. Вернадського. Серія: Публічне управління та адміністрування*. Том 35 (74) № 4 2024. С.172-179
2. Dickinson P. Analysis: Ukraine bans Kremlin-linked TV channels. Atlantic Council. 2021. URL: <https://www.atlanticcouncil.org/blogs/ukrainealert/analysis-ukraine-bans-kremlin-linked-tv-channels/>
3. Russia's "Passportisation" of the Donbas. SWP. 2020. URL: <https://www.swp-berlin.org/10.18449/2020C41/>

4. Russia's Use of the "Energy Weapon" in Europe. 2017. URL: <https://www.bakerinstitute.org/research/russias-use-energy-weapon-europe>
5. Zarembo K., Solodkyy S. The Evolution of Russian Hybrid Warfare: Ukraine. Cepa. URL: <https://cepa.org/comprehensive-reports/the-evolution-of-russian-hybrid-warfare-ukraine/>
6. Zetter K. Inside the Cunning, Unprecedented Hack of Ukraine's Power Grid. Wired. 2016. URL: <https://www.wired.com/2016/03/inside-cunning-unprecedented-hack-ukraines-power-grid/>
7. Zinets N., Polityuk P. Ukraine detains five, including paediatric surgeon, for killing journalist in 2016. Reuters. 2019. URL: <https://www.reuters.com/article/world/ukraine-detains-five-including-paediatric-surgeon-for-killing-journalist-in-2016-idUSKBN1YG2BU/>

УДК 930.1:[070+004.77

**ЖУК Віталій,**  
студент групи P1-B22  
**Науковий керівник:**  
к. філос. н., доц. **ЧАБАНОВ Василь**

## РОЛЬ МЕДІА У ПОШИРЕННІ ІСТОРИЧНИХ НАРАТИВІВ

***Анотація.** Досліджено особливості формування та функціонування історичних наративів у медіапросторі в умовах повномасштабної війни. Проаналізовано роль засобів масової комунікації як інструменту мобілізації суспільства, зміцнення національної стійкості та спростування ворожої пропаганди. Розглянуто механізми використання історичного минулого для легітимізації спротиву та конструювання образу майбутнього, що є критично важливим для збереження державної суб'єктності.*

***Ключові слова:** медіа, історичний наратив, повномасштабна війна, інформаційна безпека, національна стійкість, пропаганда, історична пам'ять*

Сьогодні найефективнішим засобом масової комунікації, що використовується для здійснення інформаційного впливу, є відеохостинг, насамперед найпопулярніший з них – YouTube. По суті, YouTube – це електронна енциклопедія, тільки у відеоформаті. Сьогодні всі онлайн-медіа представлені в цьому сервісі так чи інакше: чи то онлайн-телебачення, чи онлайн-преса, навіть більшість літературних новинок представлені на YouTube, часто авторами [6, с. 104].

Наративи, що поширюються, зокрема, у ЗМІ, як у плані інтерпретації поточних подій, так і в плані інтерпретації минулих подій, можуть суттєво впливати на сприйняття громадянами таких визначальних подій, як обрання певних політичних сил на виборчих перегонах, або на ставлення до військового втручання. Водночас пропаганда може бути однією зі стратегій військового втручання, метою якого може бути, серед іншого, «повна інтеграція в

ідеологічну сферу». Одним з аспектів, який може виникнути після завершення військових операцій, є те, що в описі історичних подій виявиться певна невідповідність між точністю викладу фактів та їх інтерпретацією учасниками подій. Це порушує питання компромісу, який має бути основою «політики примирення». І нарешті, процес державотворення передбачає, серед іншого, реалізацію низки заходів, спрямованих на встановлення національної єдності, тобто «політики національної єдності» [3, с. 65].

Наступною групою інтернет-засобів масової інформації, які використовуються для здійснення інформаційного впливу на різні цільові групи, є соціальні мережі. Під час планування інформаційної війни, обираючи певну соціальну мережу або кілька з них як поле бою, необхідно звертати увагу на дві позиції. Перш за все, які цільові групи є найактивнішими користувачами певної соціальної мережі та скільки з них вона охоплює. Також необхідно чітко розуміти, які комунікаційні механізми може запропонувати ця соціальна мережа. Основними соціальними мережами, що використовуються як «актори» інформаційного впливу сьогодні, є: Facebook, LinkedIn, Twitter, Instagram [6, с. 105].

Соціальні мережі відіграють особливу роль у поширенні історичних наративів, оскільки вони забезпечують швидке поширення інформації та створюють можливість для широкого публічного обговорення історичних тем. У цифровому просторі історичні наративи поширюються в різних формах – через публікації, відео, інфографіку, меми та коментарі користувачів. Такі формати комунікації сприяють популяризації історичних знань серед широкої аудиторії та роблять складні історичні процеси більш зрозумілими для суспільства. Водночас, соціальні мережі стали важливим інструментом інформаційної протидії російській пропаганді, оскільки активно поширюють матеріали, що спростовують маніпулятивні історичні твердження та пояснюють історичні передумови російсько-українського конфлікту [4, с. 114].

Після початку повномасштабного вторгнення російської федерації в Україну у 2022 році медіапростір став одним із ключових середовищ для формування та поширення історичних наративів, що пояснюють природу сучасного конфлікту. Українські засоби масової інформації активно використовують історичні аналогії та інтерпретації минулого для пояснення сучасних подій. Зокрема, медіадискурс має тенденцію представляти сучасну війну як продовження тривалої боротьби України проти російської імперської політики, яка проявлялася в різні історичні періоди. Такий підхід дозволяє інтегрувати сучасні події в ширший історичний контекст української державності та формувати в суспільстві розуміння війни як частини історичного процесу боротьби за незалежність. Як наслідок, ЗМІ виконують не лише інформаційну функцію, а й виступають важливим механізмом формування історичної пам'яті та соціальних інтерпретацій минулого [1, с. 47].

Аналіз впливу засобів масової інформації на політичний ландшафт України є актуальною та невідкладною проблемою сучасної політології. Функціонування демократичного процесу неможливе без розвитку конструктивних відносин між суб'єктами політичної системи, інтенсивного

обміну інформацією та безперервної комунікації. У цьому контексті засоби масової інформації виступають не лише активними посередниками в політичній взаємодії, а й ключовими соціальними інститутами, що сприяють демократизації суспільних процесів. Вони виконують важливу функцію формування політичного дискурсу, репрезентуючи політичну сферу та забезпечуючи механізми її відтворення [7, с. 109]. У цьому контексті саме ЗМІ є важливим каналом трансляції історичних наративів, що впливають на формування політичних оцінок та ставлення громадськості до війни.

Із початком повномасштабного вторгнення російської федерації в Україну питання інформаційної безпеки та оптимізації взаємодії між державними інституціями та засобами масової інформації набули особливої актуальності. У період збройного конфлікту засоби масової інформації повинні функціонувати відповідно до спеціалізованих стандартів висвітлення подій, дотримуючись принципів достовірності та офіційності поширюваної інформації. Водночас механізми державного регулювання цього інформаційного простору не повинні бути надмірно обмежувальними, оскільки це може призвести до звуження можливостей для суб'єктів медіаринку та створення передумов для авторитарних управлінських практик. Зростання рівня довіри населення до ЗМІ майже вдвічі у воєнний час, попри певне обмеження медіапростору та посилення ролі альтернативних інформаційних платформ, які активно використовуються політичними інститутами держави, свідчить про збільшення впливу влади на громадську думку. Це, у свою чергу, сприяє формуванню позитивного ставлення громадськості до діяльності державних органів та їх ефективності [7, с. 109].

Українські незалежні ЗМІ та журналісти відіграли ключову роль у викритті пропагандистських наративів після початку гібридної агресії проти України. Проводячи журналістські розслідування, перевіряючи факти та аналізуючи дезінформаційні кампанії, вони сприяли спростуванню маніпулятивних повідомлень, що активно поширювалися російськими ЗМІ. Таким чином, ЗМІ стали важливим інструментом у протидії інформаційним загрозам та виявленні пропагандистських стратегій [7, с. 110].

Із початком повномасштабного вторгнення найбільші мовники («1+1», «UA: Перший», «Рада», «ICTV», «СТБ» та «Україна 24») об'єдналися у спільному телемарафоні «Єдині новини», щоб відкрито та оперативно озвучити офіційну позицію держави. Вони стали платформою для комунікації з громадськістю та надання інформації з першоджерел про ситуацію на військовому фронті, а також місцем для просування основних стратегічних наративів України. Також, для поширення свого бачення подій у країні, посилення наративів про війну, зокрема про її причини, наслідки та продовження, активно використовуються соціальні мережі, де текстові блоки обов'язково супроводжуються візуальними елементами. Посадовці та їхні сторінки в соціальних мережах (Twitter, Telegram тощо) також є носіями та ретрансляторами популярних наративів [2, с. 297].

Важливою особливістю сучасного медіапростору є поєднання традиційних мас-медіа та соціальних мереж у процесі поширення історичних

нарративів. Інформація, що транслюють телеканали або офіційні державні ресурси, швидко поширюється через соціальні платформи, де набуває додаткового суспільного резонансу. У результаті формується єдиний інформаційний простір, в межах якого історичні інтерпретації сучасної війни активно циркулюють між різними медіаканалами.

Важливу роль у формуванні та поширенні історичних нарративів також відіграють державні установи та наукові установи, які активно використовують медіа та освітні платформи для популяризації історичних знань. Державні інформаційні кампанії, навчальні матеріали, публічні лекції та виставки спрямовані на пояснення історичного передумови російсько-української війни та формування цілісного бачення історії української державності. У цьому контексті важливо поєднувати академічні дослідження з медіаформатами подання інформації, що сприяє більш ефективному поширенню історичних знань серед населення. Такі ініціативи сприяють формуванню обґрунтованого історичного дискурсу в публічному просторі та посилюють роль історії в сучасних соціально-політичних процесах [5, с. 17].

Таким чином, засоби масової інформації та соціальні мережі відіграють важливу роль у поширенні історичних нарративів у контексті повномасштабної війни. Традиційні медіа та цифрові платформи активно формують та транслюють інтерпретації минулого, які пояснюють поточні події та впливають на суспільне сприйняття війни. Важливим фактором у цьому процесі є поєднання інформаційної діяльності журналістів, державних установ та користувачів соціальних мереж. В результаті медіапростір стає одним із ключових інструментів формування історичної пам'яті та публічного дискурсу щодо російсько-української війни.

### **СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ:**

1. Ільницький В., Царик Р. Формування історико-меморіального нарративу сучасної російсько-української війни. *Українські історичні студії*. 2023. № 17. С. 45-54.
2. Лебідь Н. М. Наративи війни в українських ЗМІ в умовах повномасштабного вторгнення росії. *Вчені записки ТНУ імені В. І. Вернадського*. Серія : Філологія. Журналістика. 2022. Т. 33 (72). № 5. Ч. 2. С. 295-300.
3. Лозниця С. Історичні наративи: пропаганда, війна, політика примирення. *Філософська думка*. 2023. № 3. С. 59-68.
4. Руднева А., Мальована Ю. Інформаційна війна РФ проти України: аналіз ключових нарративів і механізмів впливу. *Вісник Прикарпатського університету*. Серія : Політологія. 2024. С. 112-120.
5. Український інститут національної пам'яті. *Інформаційно-методичні матеріали до річниці російсько-української війни*. Київ, 2024. 48 с.
6. Хардель Р., Виздрік В. Історична свідомість як об'єкт інформаційного впливу в нових медіа під час протистояння російській федерації з Україною.

*Вісник Львівського університету. Серія : Журналістика. 2019. Випуск 45. С. 100-107.*

7. Шаріпов Р. Р. Зміна взаємовпливу засобів масової інформації та влади в умовах загострення війни між росією та Україною. *Політикус* : науковий журнал. 2025. Вип. 1. С. 107-112.

УДК 061.1:327(470+571)"2014"

**КОВТОНЮК Владислава,**  
*студентка групи Р1-В22*

**Науковий керівник:**

*к. політ. н., асистент кафедри політології та філософії*  
**РУДА Леся**

## **РЕАКЦІЯ МІЖНАРОДНИХ ОРГАНІЗАЦІЙ НА АНЕКСІЮ КРИМУ ТА АТО В 2014 РОЦІ**

***Анотація.** Розглянуто реакцію міжнародних організацій на анексію Криму та початок збройного конфлікту на сході України у 2014 році. Проаналізовано діяльність таких інституцій, як Організація Об'єднаних Націй, Організація з безпеки і співробітництва в Європі, Європейський Союз, НАТО та Рада Європи. Визначено основні проблеми їхнього реагування, зокрема обмеженість інструментів впливу, залежність від політичних інтересів держав та неготовність до нових форм ведення війни.*

***Ключові слова:** анексія Криму, міжнародні організації, міжнародна безпека, гібридна війна, санкції, міжнародне право, конфлікт, Україна, політика безпеки, ООН*

**Актуальність теми.** Актуальність дослідження зумовлена тим, що події 2014 року в Україні стали одним із найсерйозніших викликів системі міжнародної безпеки після Друга світова війна. Анексія Криму та збройний конфлікт на Донбасі продемонстрували неспроможність міжнародних організацій оперативно та ефективно реагувати на порушення міжнародного права. У сучасних умовах зростання глобальних загроз та нестабільності аналіз реакції міжнародних інституцій є особливо важливим для розуміння їхніх можливостей і обмежень, а також для вдосконалення механізмів забезпечення міжнародної безпеки.

**Метою публікації** є аналіз реакції міжнародних організацій на анексію Криму та події на сході України у 2014 році, а також визначення ефективності їхніх дій і виявлення основних проблем функціонування системи міжнародної безпеки в умовах сучасних конфліктів.

Початок збройної агресії Російської Федерації проти України у лютому 2014 року, що супроводжувався незаконною анексією Кримського півострова та подальшим розгортанням бойових дій на Донбасі, став одним із

найсерйозніших викликів європейській системі безпеки з часів Другої світової війни. Це порушення міжнародно визнаних кордонів не лише поставило під сумнів стабільність регіону, а й продемонструвало вразливість існуючих механізмів колективної безпеки. Події 2014 року вимагали швидкої та рішучої реакції з боку міжнародної спільноти, однак відповідь провідних організацій виявилася значно обережнішою, ніж очікувалося.

Аналізуючи дії міжнародних інституцій у цей період, можна стверджувати, що вони не зазнали суттєвих трансформацій, а діяли переважно в межах уже наявних підходів. Основні зусилля були спрямовані не на радикальне переосмислення безпекової політики, а на стримування конфлікту та недопущення його подальшої ескалації. Значною мірою це пояснюється небажанням провідних держав руйнувати усталені економічні та політичні зв'язки з Росією. У результаті міжнародна реакція носила скоріше адаптивний, ніж трансформаційний характер [6, С. 400].

Важливою проблемою стало також те, що міжнародне співтовариство виявилось не готовим до нових форм ведення війни. Використання Росією тактики «гібридної війни», яка поєднувала військові дії без офіційного оголошення, інформаційні кампанії та залучення місцевих збройних формувань, значно ускладнило адекватне реагування [3, С. 198]. Багато міжнародних організацій намагалися інтерпретувати події в Україні як внутрішній конфлікт, що суттєво гальмувало ухвалення ефективних рішень та дозволяло агресору зміцнювати свої позиції. [5, С. 560].

Особливо показовою стала реакція Організації Об'єднаних Націй. Рада Безпеки, яка має ключову роль у підтриманні міжнародного миру, фактично виявилася паралізованою через право вето Російської Федерації. Будь-які спроби ухвалити рішення щодо засудження агресії або застосування примусових заходів блокувалися. Це продемонструвало обмеженість чинної системи міжнародної безпеки, особливо у випадках, коли один із її ключових учасників виступає стороною конфлікту.

Натомість певну активність проявила Генеральна Асамблея ООН, яка ухвалила резолюцію на підтримку територіальної цілісності України. Хоча цей крок мав важливе політичне та символічне значення і засвідчив міжнародну підтримку України, він не супроводжувався реальними механізмами впливу на ситуацію. Таким чином, можливості ООН обмежилися переважно дипломатичним засудженням [2, С. 264].

На регіональному рівні значну роль відіграла Організація з безпеки і співробітництва в Європі. Вона змогла оперативнo розгорнути Спеціальну моніторингову місію в Україні, яка займалася збором інформації та спостереженням за ситуацією на місцях. Це стало важливим кроком у напрямку міжнародної присутності в зоні конфлікту. Водночас ефективність діяльності ОБСЄ була обмежена необхідністю досягнення консенсусу між усіма державами-учасницями, включно з Росією, що значно звужувало її можливості.

Додаткові труднощі виникли і в рамках переговорного процесу. Формати врегулювання, зокрема Трестороння контактна група, створили ситуацію, за

якої представники незаконних збройних формувань фактично були залучені до переговорів. Це сприяло розмиванню відповідальності та ускладнювало чітке визначення сторін конфлікту[1, С. 210].

Європейський Союз також зіткнувся з серйозними викликами. Його політика, яка раніше ґрунтувалася переважно на використанні «м'якої сили», виявилася недостатньо ефективною в умовах відкритої агресії. Хоча ЄС запровадив економічні санкції проти Росії, вони вводилися поступово і з урахуванням інтересів самих держав-членів. Це обмежувало їхню ефективність і не завдавало критичного удару по ключових джерелах доходів російської економіки.

Важливим чинником, що вплинув на посилення санкційної політики, стала трагедія збиття пасажирського літака МН17. Вона викликала широкий міжнародний резонанс і змусила європейських політиків діяти більш рішуче. Проте навіть після цього санкції залишалися компромісним інструментом, спрямованим радше на стримування, ніж на повне припинення агресії[7, Р. 296].

У сфері безпеки Північноатлантичний альянс змушений був переглянути свої підходи до східного напрямку. Події в Україні зруйнували уявлення про стабільність у Європі та змусили НАТО посилити свою присутність у країнах Східної Європи. Водночас допомога Україні залишалася обмеженою і переважно зводилася до консультаційної підтримки та надання нелетального обладнання. Альянс уникав прямих кроків, які могли б призвести до ескалації конфлікту з Росією.

Окремо варто відзначити позицію Ради Європи, яка на початковому етапі зайняла більш принципову позицію, позбавивши російську делегацію права голосу. Однак згодом ця жорсткість поступово зменшувалася під впливом політичних і фінансових чинників. Це продемонструвало обмеженість можливостей навіть тих організацій, які декларують пріоритет захисту прав людини та демократичних цінностей[4, С. 328].

**Висновки.** Реакція міжнародних організацій на події 2014 року в Україні показала, що існуюча система міжнародної безпеки не була готова до подібних викликів. Більшість рішень носила компромісний характер і була спрямована на уникнення подальшої ескалації, а не на рішуче припинення агресії. Відсутність єдиної стратегії та небажання нести значні політичні й економічні втрати суттєво обмежили ефективність міжнародної відповіді.

Події 2014 року стали своєрідним тестом для міжнародних інституцій, який виявив їхні слабкі сторони. Вони продемонстрували, що в умовах конфлікту за участю великої держави існуючі механізми безпеки часто виявляються недостатньо дієвими. Це, у свою чергу, актуалізувало необхідність перегляду підходів до забезпечення міжнародної стабільності та пошуку нових, більш ефективних інструментів реагування на подібні загрози.

## СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ:

1. Буряченко О. Російсько-українська війна як фактор трансформації світового порядку. *Вісник Львівського університету. Серія філософсько-політологічні студії*. 2023. Вип. 48. С. 202–213.
2. Віднянський С. В., Мартинов А. Ю. Російсько-українська війна та міжнародне співтовариство. Київ : Інститут історії України НАН України, 2023. 264 с.
3. Горбулін В. П. Російсько-українська війна: стратегічний вимір. Київ : НІСД, 2022. 198 с.
4. Інтерпретації російсько-українського конфлікту в західних наукових та експертно-аналітичних працях / за ред. В. Кулика. Київ : ІІЕНД ім. І. Ф. Кураса НАН України, 2020. 328 с.
5. Парахонський Б. О., Яворська Г. М. Онтологія війни і миру: безпека, стратегія, смисл : монографія Київ : НІСД, 2019. 560 с..
6. Плохій С. Російсько-українська війна: повернення історії. Київ : Клуб сімейного дозвілля, 2023. 400 с.
7. Menon R., Rumer E. Conflict in Ukraine. Oxford : Oxford University Press, 2023. 296 p.

УДК 327:341.018

**КОЛЕНДЗЯН** Артем,  
студент групи Р1-В22

**Науковий керівник:**  
к. філос. н., доц. **ЧАБАНОВ** Василь

## САНКЦІЇ ЯК ІНСТРУМЕНТ ЗОВНІШНЬОЇ ПОЛІТИКИ ДЕРЖАВ

***Анотація.** Досліджено роль та ефективність економічних і політичних санкцій як стратегічного інструменту сучасної зовнішньої політики держав. Проаналізовано механізми впливу обмежувальних заходів на міжнародну безпеку та особливості їх застосування в умовах трансформації глобального правопорядку. Особливу увагу приділено порівняльному аналізу дієвості санкційного тиску у досягненні геополітичних цілей та його наслідкам для світової економіки.*

***Ключові слова:** зовнішня політика, міжнародні санкції, економічний тиск, дипломатичний інструментарій, національна безпека, геополітика, міжнародне право.*

У сучасних міжнародних відносинах санкції є одним із ключових інструментів зовнішньої політики держав, що дозволяє їм впливати на поведінку інших суб'єктів без застосування військової сили. Вони поєднують

економічні, політичні та дипломатичні засоби тиску та використовуються для досягнення цілей зовнішньої політики, зокрема, для зміни політики держави-порушника, забезпечення дотримання міжнародного права та підтримки міжнародної безпеки.

Пропонування економічної винагороди або приховування економічних вигод з метою змусити міжнародних суб'єктів робити те, чого вони б інакше не робили, означає використання санкцій як інструменту зовнішньої політики, і, на думку Болдуїна, це найкраще визначає економічне державне мистецтво. Методи управління державою як спроби державного впливу мають три основні компоненти. Інструмент економічної політики переважно базується на переговорах (дипломатія) або силі (військове державне управління), економічне державне управління включає інструменти, спрямовані на вплив на виробництво та споживання.

На нашу думку, санкції варто розглядати як частину ширшої системи інструментів зовнішньої політики, поряд з дипломатією та військовою силою. На відміну від останніх, санкції є менш витратним та гнучкішим засобом впливу, що дозволяє державам демонструвати свою позицію та чинити тиск без прямого збройного втручання.

Більше того, існує ймовірність, коли сфера впливу спрямована на певних міжнародних акторів, і таких акторів часто називають мішенню. Також спроба впливу стосується певного аспекту поведінки об'єкта, який країна-відправник сприймає як небажаний і хоче змінити. Його також можна назвати мішенню. Варто зазначити, що політична якість дії є функцією співвідношення загального впливу, але не є функцією масштабу. Це означає, що бажання вплинути на ставлення іншої держави до прямих іноземних інвестицій є не менш політичним, ніж спроба вплинути на підтримку прав людини.

Економічне управління державою фактично використовується для здійснення економічної влади. Воно застосовується для створення загрози або пошкодження матеріальності об'єкта, де в результаті «мішень», під гнітом зобов'язань, діє відповідно до неприйнятної політики та/або провокує політичну дезінтеграцію. Однак, санкції не обов'язково мають бути жорсткими, щоб спрацювали [2, с. 8].

Міжнародні санкції можуть бути реалізовані в кількох вимірах: дипломатичному, економічному, політичному, військовому тощо. Дипломатичні міжнародні санкції – це політичні заходи, спрямовані на вираження несхвалення або невдоволення певною дією шляхом міжнародної та політичної ізоляції держави-мішені. Дипломатичні санкції реалізуються у формі скорочення контактів між державами, вислання певної кількості представників дипломатичного корпусу, найгострішим втіленням дипломатичних санкцій може бути припинення дипломатичних відносин між конфліктуючими сторонами.

Застосування міжнародних санкцій також передбачає використання політичних засобів, спрямованих на протидію незаконним діям країн-порушниць. Такі дії дозволяють застосовувати механізм міжнародного осуду, часткової ізоляції, що призводить до негативних змін в іміджі держави-порушниці. Політичні санкції передбачають обмеження або виключення порушника з міжнародних організацій, заборону на в'їзд певних осіб.

Військові санкції передбачають силове втручання, інтервенцію, вторгнення тощо. Деякі вчені включають до військових санкцій ембарго на постачання озброєнь, переривання військового співробітництва, припинення допомоги у навчанні військовослужбовців країни, на яку поширюються санкції, тощо.

Економічні санкції мають у своєму арсеналі набагато ширший спектр методів і засобів, і сьогодні використовуються значною кількістю країн та міжнародних організацій. Економічні санкції є найбільш поширеними у застосуванні. Засобами економічних санкцій є «заморожування» фінансових активів держави-порушника (або іншого суб'єкта міжнародних відносин), ембарго (часткова або повна заборона на торгівлю чи купівлю/продаж певних товарів), торговельний бойкот, введення додаткових мит тощо.

Існують три види економічних санкцій, критерієм розмежування яких є завдана ними економічна шкода: інструментальні, каральні, символічні. Економічні санкції можуть бути повномасштабними (застосовуються до економіки всієї країни), секторальними (застосовуються до певних секторів економіки), цільовими (обмежують економічну діяльність окремих фізичних або юридичних осіб). Варто наголосити, що сучасні міжнародні економічні відносини мають у своєму розпорядженні низку заходів, спрямованих на протидію порушенням. Ряд таких заходів застосовується після порушення, але є й ті, що реалізуються як превентивні заходи. За даними вчених, економічні санкції призводять до суттєвих змін у поведінці порушників міжнародного порядку у 40% випадків. Однак варто наголосити, що вимірювання ефективності санкцій – це досить складний процес, який вимагає врахування значної кількості факторів. Це часто є проблематичним, якщо можливо [3, с. 72-73].

Таким чином, різноманітність форм санкцій свідчить про їхню універсальність як інструменту зовнішньої політики, який може бути адаптований до конкретних цілей та умов міжнародної взаємодії. Вибір типу санкцій залежить від характеру порушення, політичних інтересів держави та очікуваного результату впливу.

Існує також низка рівнів, на яких реалізуються міжнародні санкції: глобальний, міждержавний, секторальний (санкції запроваджуються окремими установами або в окремих секторах), корпоративний, індивідуальний. Обсяг, підстави, форми, тривалість санкцій варіюються залежно від їх мети,

характеристик держав, проти яких вони запроваджуються, балансу сил між ними та інших параметрів [1, с. 7].

Хоча економічні санкції завжди спрямовані на досягнення цілей зовнішньої політики, іноді вони допомагають виконувати важливі внутрішньополітичні завдання. Наприклад, уряди можуть вдаватися до економічних санкцій, щоб продемонструвати лідерство на міжнародній арені, з метою посилення почуття патріотизму та політичної підтримки серед населення, уникнення участі у бойових діях, щоб дати сигнал іншим державам, які можуть вирішити зробити в майбутньому крок, що суперечить нормам міжнародного права, щоб задовольнити інтереси певних лобістських груп щодо обмежень імпорту [4, с. 12].

Водночас ефективність санкцій як інструмента зовнішньої політики значною мірою залежить від їхньої легітимності, масштабів застосування та рівня міжнародної підтримки. Односторонні санкції часто викликають суперечки, тоді як колективні заходи мають більшу політичну вагу та вплив.

Важливим є питання легітимності запровадження будь-якого виду санкцій. Це може бути ступінь загрози – запровадження міжнародних санкцій допускається лише в ситуації, існування якої Рада Безпеки Організації Об'єднаних Націй визначає як загрозу миру, порушення миру або акт агресії. Крім того, необхідно зробити правильний вибір мети: перш за все, це припинення міжнародних порушень, відновлення міжнародного порядку, створення умов для виконання об'єктом зобов'язань, що випливають з норм відповідальності.

Звичайно, санкції – це засіб, який слід використовувати лише тоді, коли всі мирні засоби вичерпано для вирішення спору чи конфлікту та підтримки або відновлення міжнародного миру та безпеки. Також необхідно дотримуватися критерію пропорційності санкцій. Виходячи з цього критерію, санкції за своїм характером та інтенсивністю повинні бути порівнянні з характером та наслідками міжнародного правопорушення та не повинні перевищувати межі, необхідні для досягнення цілей санкцій.

Важливим є баланс примусу та наслідків. Реалізація такого критерію, як збалансоване врахування наслідків, передбачає об'єктивну оцінку короткострокових, довгострокових соціально-економічних та гуманітарних наслідків санкцій як для об'єкта санкцій, так і для третіх держав [5, с. 84].

Таким чином, санкції є важливим інструментом зовнішньої політики держав, що поєднує економічні, політичні та дипломатичні засоби впливу. Вони дозволяють чинити тиск на держави-порушниці без застосування військової сили, забезпечуючи досягнення цілей зовнішньої політики. Водночас їх ефективність залежить від характеру їх застосування, рівня міжнародної підтримки та дотримання принципів легітимності та пропорційності.

## СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ:

1. Капітоненко М. Антиросійські санкції: інструмент впливу чи демонстрація безсилля? *Міжнародний центр перспективних досліджень*. Київ, 2018. 20 с.
2. Кінаш Т. В. Економічні санкції як інструмент зовнішньої політики держав : кваліфікаційна робота. Спеціальність : 291 – Міжнародні відносини, суспільні комунікації та регіональні студії. Тернопіль, 2023. 60 с.
3. Матвійчук Н. В. Міжнародні санкції як інструмент зовнішньої політики. *Вісник маріупольського державного університету*. Серія : Історія. Політологія. 2022. Вип. 33-34. С. 71-79.
4. Панченко В. Г. Економічні санкції як інструмент зовнішньої політики в контексті реалізації національних інтересів. *Інвестиції: практика та досвід*. 2017. № 17. С. 10-16.
5. Соколовська О. М. Санкції як засіб зовнішньополітичного впливу. *Вісник НТУУ «КПІ»*. Серія : Політологія. Соціологія. Право. 2022. Вип. 3 (55). С. 82-86.

УДК 32.01:316.7]:37

**ЛЄСНІК Анастасія,**  
студентка групи P1-B22  
**Науковий керівник:**  
к. філос. н., доц. **ЧАБАНОВ Василь**

## РОЛЬ ЗАКЛАДІВ ОСВІТИ У ФОРМУВАННІ ПОЛІТИЧНОЇ КУЛЬТУРИ МОЛОДІ

***Анотація.** Проаналізовано фундаментальну роль закладів освіти як ключових інститутів формування політичної культури та свідомості сучасної молоді. Досліджено основні інструменти та методи освітнього впливу на становлення громадянської позиції, правової грамотності та політичних цінностей студентства. Обґрунтовано необхідність інтеграції інтерактивних форм навчання для розвитку критичного мислення та активної участі молоді у суспільно-політичному житті країни.*

***Ключові слова:** політична культура, заклади освіти, політична соціалізація, громадянська активність, молодь, політична свідомість, виховний процес*

Освітні та наукові заклади є центрами формування громадянської позиції молодого покоління, а також реалізації заходів з політичної освіти дорослого населення. Формування громадянської позиції через систему освіти надає цьому процесу цілеспрямованості, методологічної строгості та дозволяє ефективно мобілізувати необхідні ресурси. Суспільство потребує

концептуального визначення цієї галузі педагогіки, розробки навчальних програм, написання та поширення матеріалів і підручників, підготовки та перепідготовки вчителів, визначення стандартів і критеріїв оцінки знань [2, с. 7].

Водночас необхідно розрізнити поняття політичної соціалізації та політичної культури. Якщо політична соціалізація – це процес засвоєння індивідом політичних норм, цінностей та моделей поведінки, то політична культура відображає рівень їх внутрішнього прийняття, усвідомлення і практичного впровадження в суспільне життя. Саме освітні заклади є ключовим середовищем, у якому ці два процеси взаємодіють та взаємно зумовлюють один одного.

Необхідність політичної соціалізації молодого покоління в контексті суспільних інтересів сьогодні не можна заперечувати. Для забезпечення стабільності розвитку держави та її політичної системи молоде покоління має пройти соціалізацію на основі основних соціально-політичних пріоритетів, норм і цінностей демократичного суспільства та держави. Інструментом соціалізації, здатним виконувати замовлення суспільства в необхідних масштабах і перспективі, може, в силу своєї специфіки та характеру своїх функцій, бути, перш за все, школа.

Школа є найважливішим інститутом політичної соціалізації, що зумовлено її місцем у державній структурі, а також можливістю поєднання максимальної кількості факторів спрямованого, латентного (прихованого) та спонтанного впливу на формування політичної свідомості та політичних пріоритетів молоді.

Роль школи під час політичної соціалізації полягає у формуванні умов для засвоєння молодим поколінням основних політичних норм та установок політичної поведінки в суспільстві з метою забезпечення стабільності політичної системи та її відтворення.

Реалізація цього завдання відбувається через низку механізмів: внесення до навчальних програм громадянської освіти, історії та правознавства; формування демократичної культури взаємодії в шкільному середовищі; діяльність органів учнівського самоврядування; участь у соціальних та волонтерських проектах. Саме завдяки поєднанню навчальної та позакласної діяльності формується не лише обсяг політичних знань, а й відповідні ціннісні орієнтації та моделі поведінки.

Метою процесу політичної соціалізації в школі є не лише засвоєння учнями політичних норм та цінностей суспільства, а й формування активних громадян, здатних виконувати певні функції в політичній системі (виборчій, громадській тощо). Таким чином, школа, формуючи політичну свідомість, безпосередньо впливає на політичну систему суспільства.

Формування моделі політичної соціалізації в школі безпосередньо залежить, перш за все, від сутності політичного режиму та характеру політичної культури в конкретній країні [1].

Одним із найважливіших способів формування політичної культури молоді є освітньо-виховний процес у закладах вищої освіти. Адже саме тут

здійснюється значна частина політичної освіти, метою якої є, перш за все, детальне інформування учнів про політичний процес, політичну систему суспільства та його норми. Саме навчальні заклади зобов'язані наповнювати навчальні плани дисциплінами, що сприяють утвердженню патріотичних цінностей та вихованню політично свідомих громадян своєї держави. Зокрема, це вивчення політології, політичної історії, основ демократії в європейських країнах, що дозволить нам врахувати помилки минулих поколінь та скористатися величезним соціокультурним досвідом, накопиченим у демократичних країнах.

Важливою умовою формування політичної культури студентів є також їхня залученість до політичного процесу, до практичної участі в різних формах політичної діяльності, їхня взаємодія з політичною реальністю. Адже практичні навички, форми та методи політичної діяльності виробляються на власному політичному досвіді. Студентська молодь завжди була рушійною силою політичних змін у країні. Сьогодні українське студентство є реальною політичною силою, яка повинна впливати на вибір політичних рішень та дій органів державної влади в Україні. Однак відсутність необхідної політичної підготовки серед молодих українців, низький рівень політичної культури та аполітичність призводять до необдуманих рішень та непоправних помилок у процесі формування українського громадянського суспільства та правової держави. Надзвичайно важливо та актуально сьогодні підтримувати студентську молодь та допомагати їй формувати власні світогляди щодо вибору правильних політичних орієнтацій та свого ставлення до влади [3, с. 197].

Водночас ефективність впливу навчальних закладів на формування політичної культури значною мірою залежить від узгодженості державної освітньої політики, рівня підготовки педагогічних кадрів та наявності практико-орієнтованих форм навчання. Формальний характер викладання політичних дисциплін без залучення студентів до реальної громадянської діяльності може знижувати ефективність цього процесу.

В умовах сучасних трансформацій українського суспільства роль навчальних закладів у формуванні політичної культури набуває особливої актуальності. Виклики воєнного стану, процеси європейської інтеграції, розвиток громадянського суспільства вимагають від молоді високого рівня політичної відповідальності, критичного мислення та готовності до активної громадянської участі. Саме освітнє середовище здатне забезпечити формування таких якостей на системній та науково обґрунтованій основі.

Освіта та освітній процес, разом із практичною участю в суспільно-політичному житті, є чи не найважливішими факторами формування політичної свідомості та політичної культури сучасних українських студентів.

Таким чином, навчальні заклади відіграють вирішальну роль у формуванні політичної культури молоді, виступаючи основними інститутами її політичної соціалізації. Через систему виховної роботи, реалізацію громадянської освіти, розвиток демократичного середовища та залучення молоді до практичної соціально-політичної діяльності засвоюються політичні цінності, норми та моделі поведінки. Особливе значення має діяльність вищих

навчальних закладів, які сприяють формуванню активної громадянської позиції студентів та готують їх до свідомої участі в політичному житті держави. Таким чином, ефективне функціонування освітньої системи є важливою передумовою формування демократичної політичної культури в сучасній Україні.

### СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ:

1. Ващенко К. О., Корнієнко В. О. Школа та її роль у процесі політичної соціалізації сучасної української молоді. *Політологія для вчителів*. URL: [https://web.posibnyky.vntu.edu.ua/fmib/13vashenko\\_politologiya\\_dlya\\_vchitelya/133..htm](https://web.posibnyky.vntu.edu.ua/fmib/13vashenko_politologiya_dlya_vchitelya/133..htm) (дата звернення: 02.02.2026).
2. Концепція політичної освіти в Україні. Інститут громадянської освіти Національного університету «Києво-Могилянська академія». 9 с. URL: [https://www.kas.de/c/document\\_library/get\\_file?uuid=5b88aeec-0bb2-3df3-38ec-c3ba235b64af&groupId=252038](https://www.kas.de/c/document_library/get_file?uuid=5b88aeec-0bb2-3df3-38ec-c3ba235b64af&groupId=252038) (дата звернення: 02.02.2026).
3. Потіха О., Ніконенко В. Основні шляхи формування політичної культури студентів. *Матеріали наукової конференції Тернопільського національного технічного університету імені Івана Пулюя*. Тернопіль, 2019. С. 196-197.

УДК 111(430)Ніцше

**ЛУЧИНСЬКИЙ Іван,**  
студент групи Nim1-B24

**Науковий керівник:**  
к. філос. н., доцент **ПЛАХТІЙ Маріанна**

### КОНЦЕПЦІЯ «СМЕРТІ БОГА» Ф. НІЦШЕ: ВІД КРИЗИ ЦІННОСТЕЙ ДО ПЕРЕОЦІНКИ СЕНСУ

***Анотація.** Здійснено аналіз концепції «смерті Бога» у філософії Фрідріх Ніцше як виразу глибокої кризи традиційних цінностей та метафізичних підстав європейської культури. Показано, що ця теза виходить за межі релігійної критики та відображає процес становлення нігілізму, який у сучасному постправдивому суспільстві набуває нових форм через релятивізацію істини та множинність інтерпретацій. Обґрунтовано, що «смерть Бога» відкриває не лише деструктивний, а й творчий потенціал, пов'язаний із можливістю переоцінки цінностей і формування нових смислів. Визначено, що в умовах втрати абсолютних орієнтирів людина постає як активний суб'єкт смислотворення та відповідального вибору.*

***Ключові слова:** нігілізм, «смерть Бога», постправда, цінності, істина, релятивізм, смислотворення, надлюдина, ідентичність.*

Філософія Фрідріха Ніцше стала одним із ключових інтелектуальних викликів модерної та постмодерної епох. Його ідея «смерті Бога» вийшла далеко за межі релігійної критики й перетворилася на символ глибокої трансформації культурних і світоглядних орієнтирів. У сучасному постправдивому суспільстві, де істина дедалі більше підмінюється інтерпретаціями та інформаційними конструкціями, ця концепція набуває нового змісту, пов'язаного з кризою цінностей і втратою стабільних підстав людського існування.

**Актуальність дослідження** зумовлена тим, що вона відображає сучасний стан духовної дезорієнтації та релятивізації істини. Попри значний інтерес до спадщини Фрідріх Ніцше з боку таких мислителів, як Мартін Гайдеггер, Альбер Камю чи Жиль Дельоз, її зміст залишається неоднозначним і відкритим до нових інтерпретацій. У контексті постправди, де об'єктивні істини втрачають авторитет, ніцшеанський нігілізм постає не лише як історичне явище, а як актуальна характеристика сучасної культури. Саме тому дослідження цієї концепції є важливим для розуміння механізмів формування сенсу в умовах розпаду традиційних ціннісних систем.

**Метою статті** є аналіз феномену «смерті Бога» як прояву кризи абсолютних цінностей, а також з'ясування його впливу на формування нових смислів, ідентичності людини та уявлень про істину в умовах постправдивого суспільства.

**Огляд наукових досліджень.** Проблематика «смерті Бога» у філософії Фрідріх Ніцше стала предметом міждисциплінарного аналізу, охоплюючи не лише філософію, але й теологію, культурологію та соціальну теорію. У науковій статті Марії Сінельнікової «Смерть чи переродження релігії» акцентовано увагу на неоднозначності інтерпретації цієї тези. Вона розглядається не лише як руйнування традиційної релігійності, але й як передумова трансформації духовного досвіду та відкриття нових горизонтів осмислення релігії [6]. Дослідниця підкреслює, що ніцшеанська ідея є кульмінацією тривалого процесу секуляризації, який бере початок ще в епоху Відродження та філософії Нового часу. У цьому контексті важливими є ідеї Людвіг Фосрбаха, який редукував Бога до антропологічної проекції, що заклало підґрунтя для подальшого розвитку нігілістичних і постметафізичних підходів [2].

Суттєвий внесок у переосмислення тези «Бог помер» зробив Мартін Гайдеггер, який трактував її як завершення європейської метафізики. У його інтерпретації йдеться не стільки про зникнення Бога як такого, скільки про втрату трансцендентного фундаменту буття. Подібний підхід розвивається у працях Джанні Ваттімо, який вбачає у «смерті Бога» можливість формування «слабкої думки» та нового типу релігійності, позбавленої жорстких метафізичних структур [5]. У межах теологічного дискурсу особливого значення набуває так звана «теологія смерті Бога», що активно розвивалася у протестантській думці ХХ століття. Зокрема, Дітріх Бонхеффер інтерпретував секуляризацію як «дорослішання світу», в якому людина більше не потребує традиційного образу Бога як зовнішнього авторитету. У цьому контексті

радикальний протестантизм розглядає «смерть Бога» не як кінець віри, а як необхідну умову її переосмислення [1].

Таким чином, наукові дослідження демонструють, що теза «Бог помер» не зводиться до нігілістичного заперечення релігії. Вона постає як складний культурно-філософський феномен, який одночасно фіксує кризу традиційних цінностей і відкриває можливості для їхнього переосмислення, трансформації релігійного досвіду та пошуку нових смислів у сучасному світі.

**Виклад основного матеріалу.** Сучасна інтерпретація ніцшеанської тези «Бог помер» дозволяє вийти за межі її класичного розуміння як завершення метафізики та розглянути її як передумову формування специфічного типу культурної раціональності, що досягає свого апогею в епоху постправди. Якщо для Фрідріх Ніцше формула «смерть Бога» постає не як декларація атеїзму, а як глибинний культурно-філософський діагноз, що фіксує радикальну зміну самої структури європейської свідомості, то в умовах постправдивого суспільства ця втрата призводить до якісно нового стану, тобто розриву між істиною як такою та механізмами її соціального визнання.

На відміну від класичного нігілізму, який ще передбачав усвідомлення втрати абсолютів, постправда функціонує як «нігілізм без усвідомлення», де відсутність істини компенсується надлишком інтерпретацій. У цьому сенсі постправду доцільно трактувати як пізню стадію нігілізму, в якій, за логікою, започаткованою ще у праці «*Die fröhliche Wissenschaft*», «вбивство Бога» трансформується у «дисперсію істини». Це означає, що істина більше не заперечується прямо, як у модерному атеїзмі, а розчиняється у множинності рівноправних наративів [4].

У цьому контексті антропологічні наслідки «смерті Бога» набувають нової інтерпретації. Якщо Людвіг Фюєрбах редукував Бога до людської сутності, то постправда здійснює зворотний процес, а саме, редукцію людини до функції комунікативних потоків, у яких вона втрачає стабільну ідентичність. Таким чином, відбувається не лише «смерть Бога», а й поступова ерозія суб'єкта як носія істини.

У контексті постправдивого суспільства ця проблематика набуває особливої актуальності. Якщо класична метафізика виходила з уявлення про істину як відповідність реальності, то сучасна культура дедалі більше функціонує в режимі інтерпретаційної множинності, де істина визначається не онтологічною відповідністю, а ефективністю впливу. Показовим емпіричним виявом цього процесу є поширення технологій *deepfake*, які дозволяють створювати високореалістичні, але штучні аудіовізуальні матеріали. Унаслідок цього підривається довіра до візуального досвіду як одного з базових критеріїв істини, а межа між реальністю та її репрезентацією стає дедалі більш умовною. Таким чином, відбувається не лише релятивізація істини, але й її технологічне конструювання, що радикалізує ніцшеанську тезу про її інтерпретаційний характер. У цьому сенсі постправда є не просто продовженням нігілізму, а його новою стадією, в якій криза Бога трансформується у кризу самих критеріїв істинності.

Водночас ніцшеанський нігілізм не є винятково деструктивним. У його філософії він виконує функцію очищення, руйнуючи застарілі ілюзії та відкриваючи можливість для нового смислотворення. Саме тому «смерть Бога» не означає завершення історії, а, навпаки, відкриває простір для творення нових цінностей. Цей аспект особливо важливий у контексті сучасних інтерпретацій, зокрема у праці Джанні Ваттімо «*Dopo il cristianesimo*», де «смерть Бога» розглядається як процес «ослаблення» метафізичних структур, що відкриває можливість для нової, неметафізичної форми релігійності. У його інтерпретації відмова від абсолютів не означає повного заперечення віри, а радше трансформацію її змісту: віра стає герменевтичною, відкритою до інтерпретації та діалогу [5].

Подібну лінію мислення ми можемо простежити і в теологічних роздумах Дітріха Бонхеффера, викладених у праці «*Widerstand und Ergebung*». Бонхеффер говорив про «дорослішання світу», в якому людина більше не може покладатися на Бога як на зовнішній авторитет, що вирішує всі екзистенційні проблеми. У цьому сенсі «смерть Бога» означає перехід до відповідальної віри, яка ґрунтується не на залежності, а на внутрішньому моральному виборі. Така інтерпретація дозволяє побачити в ніцшеанській тезі не лише заперечення, а й можливість нового релігійного досвіду [1].

У постправдивому суспільстві проблема пошуку сенсу набуває особливої складності, оскільки сенс більше не задається зовнішніми структурами, а конструюється індивідом у ситуації радикальної невизначеності. Саме тут ніцшеанська ідея надлюдини постає як відповідь на кризу. Вона означає здатність людини перевершити наявні обмеження та створити власні цінності. Йдеться не про домінування, а про творення активного формування смислового горизонту в умовах відсутності абсолютних орієнтирів.

**Висновок.** Отже, ніцшеанська теза «Бог помер» у сучасному постправдивому контексті набуває принципово нового змісту, виходячи за межі класичного трактування як завершення метафізики. Вона постає як концептуальний інструмент аналізу глибинних трансформацій сучасної культури, зокрема кризи істини, релятивізації цінностей і дестабілізації ідентичності суб'єкта. Було з'ясовано, що постправда може бути інтерпретована як пізня стадія нігілізму, в якій відбувається не лише заперечення абсолютних підстав буття, а й розмивання самих критеріїв істинності. У цьому сенсі ніцшеанська ідея «смерті Бога» трансформується у феномен «дисперсії істини», де істина втрачає свій онтологічний статус і функціонує як множинність інтерпретацій, зумовлених комунікативними та технологічними чинниками. Особливу роль у цьому процесі відіграють сучасні інформаційні технології, які не лише поширюють, але й конструюють реальність, що свідчить про поглиблення епістемологічної кризи.

Обґрунтовано, що в умовах постправдивого суспільства пошук сенсу набуває характеру індивідуального та відповідального процесу, в якому людина постає як активний суб'єкт смислотворення. Ніцшеанська ідея надлюдини в цьому контексті інтерпретується не як ідеал панування, а як здатність до

самотворення та переоцінки цінностей у ситуації відсутності абсолютних орієнтирів.

### СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ:

1. Bonhoeffer D. Widerstand und Ergebung (Letters and Papers from Prison). 1937. URL: <https://archive.org/details/letterspapersfro1953bonh/page/6/mode/2up> (дата звернення: 29.03.2026).
2. Feuerbach L. Das Wesen des Christentums. 1841. (Пер. The Essence of Christianity). URL: <https://www.marxists.org/reference/archive/feuerbach/works/essence/> (дата звернення: 29.03.2026).
3. Nietzsche F. Also sprach Zarathustra. Chemnitz : Ernst Schmeitzner, 1885. (Пер. Thus Spoke Zarathustra). URL: <https://archive.org/details/thus-spoke-zarathustra/page/102/mode/2up> (дата звернення: 29.03.2026).
4. Nietzsche F. Die fröhliche Wissenschaft. Leipzig : Ernst Schmeitzner, 1882. (Пер. The Gay Science). URL: <https://ia600209.us.archive.org/9/items/mjdkebooks/friedrich%20nietzsche%20-%20the%20gay%20science.pdf> (дата звернення: 29.03.2026).
5. Vattimo G. Dopo il cristianesimo. Milan : Garzanti, 2002. (Пер. After Christianity. Columbia University Press, 2002). URL: <https://archive.org/details/afterchristianityvattimo> (дата звернення: 29.03.2026).
6. Сінельнікова М. Смерть чи переродження релігії. Відкриття нових горизонтів трактування тези Ніцше «Бог помер». *Національний університет «Львівська політехніка»*, 2017. URL: <https://science.lpnu.ua/sites/default/files/journalpaper/2018/mar/8795/sinelnikova22017.pdf> (дата звернення: 29.03.2026).

УДК 161/162(436)Вітгенштайн

МЕЙ Ірина,  
с

Науковий керівник  
к. філос. н., доцент ПЛАХТІЙ Маріанна

### ПОНЯТТЯ ЛОГІЧНОЇ ФОРМИ В «ЛОГІКО - ФІЛОСОФСЬКОМУ ТРАКТАТІ» ЛЮДВІГА ВІТТГЕНШТАЙНА

*Анотація.* Здійснено філософський аналіз поняття логічної форми в ранній творчості Людвіга Вітгенштайна на матеріалі «Логіко-філософського трактату». Розкрито онтологічний статус форми як апріорної можливості структури станів речей, досліджено механізм логічного відображення (ізоморфізму) між світом і мовою, а також окреслено фундаментальну межу мовної виразності – неможливість дискурсивного опису самої логічної форми.

*Визначено роль логічної форми як трансцендентальної умови пізнання, що дозволяє розмежувати сфери осмисленого мовлення та «містичного» мовчання.*

**Ключові слова:** логічна форма, Вітгенштайн, «Логіко-філософський трактат», логічний атомізм, теорія відображення, ізоморфізм.

**Актуальність теми.** «Логіко-філософський трактат» Людвіга Вітгенштайна залишається одним із найбільш впливових і водночас герметичних текстів в історії західної думки. Центральним вузлом, навколо якого обертається вся архітектоніка цього твору, є поняття логічної форми. Через аналіз форми Вітгенштайн намагається розв'язати фундаментальні проблеми мови, логіки та онтології, проводячи чітку межу між тим, що може бути висловлено осмислено, і тим, що приречене на мовчання. Актуальність дослідження зумовлена необхідністю експлікації логічної форми як інваріантної структури, що поєднує ментальні репрезентації з об'єктивним станом справ у світі. У часи деконструкції класичних раціональних моделей звернення до строгої логічної архітектоніки «Трактату» дозволяє глибше зрозуміти природу когнітивних меж людини.

**Мета дослідження** - всебічне розкриття поняття логічної форми у ранній філософії Вітгенштайна. У роботі проаналізовано онтологічний статус форми як можливості структури станів речей; досліджено механізм логічного відображення (ізоморфізму) між світом та мовою; а також визначено статус самої логічної форми як того, що лише показує себе, але не може бути предметом дискурсивного опису.

Вітгенштайн будує свою філософію на засадах логічного атомізму. Світ не є сукупністю речей, він є сукупністю фактів [1, 1.1]. Однак факти, за своєю суттю, є складними утвореннями, що складаються з простіших компонентів – станів речей [1, 2]. У свою чергу, стани речей є поєднаннями об'єктів (предметів) [1, 2.01]. Тут і виникає перша дефініція форми: форма об'єкта полягає у можливості його входження у стани речей [1, 2.0141]. Об'єкт не може бути помислений поза контекстом своєї логічної форми, оскільки форма і є його здатністю до поєднання з іншими об'єктами [1, 2.0121]. У традиційній логіці під логічною формою розуміють спосіб зв'язку складових частин думки, її структуру, що відображає найзагальніші відношення дійсності [3, с. 45].

Логічна форма є апіорною умовою існування світу. Ми не знаємо, які саме факти існують у світі, допоки не звернемося до досвіду, але ми заздалегідь знаємо логічну форму світу, оскільки вона визначає саму можливість того, щоб щось було фактом. У системі Вітгенштайна логіка заповнює світ; межі світу є межами логіки [1, 5.61]. Логічна форма є тим каркасом, на якому тримається реальність, і вона є абсолютною, оскільки ми не можемо уявити нічого, що суперечило б законам логіки. Світ має фіксовану форму, і саме вона забезпечує стабільність значень у мові [3, с.48].

Центральним концептом «Трактату» є теорія зображення (відображення). Вітгенштайн стверджує, що ми створюємо для себе образи (картини) фактів [1,

2.1]. Образ є моделлю реальності [1, 2.12]. Для того, щоб певна структура могла бути образом іншої структури, вони повинні мати дещо спільне. Це спільне і є логічною формою [1, 2.18]. Якщо ми бачимо карту місцевості, вона є образом цієї місцевості не через схожість кольорів чи матеріалів, а через спільність просторової та логічної структури. Логічна форма є тим, що робить відображення можливим. У філософському словнику логічна форма визначається як сукупність відношень, які залишаються інваріантними при заміні конкретних змістовних компонентів [4, с.115].

Важливо, що образ сам по собі є фактом [1, 2.141]. Він має свою структуру, яка повинна відповідати структурі того, що він зображує. Вітгенштайн наголошує: те, що будь-який образ, якої б форми він не був, повинен мати спільне з реальністю, щоб взагалі бути здатним її відображати – вірно чи хибно – це і є логічна форма [1, 2.18]. Логічна форма є граничним випадком форми зображення [1, 2.182]. Вона є найбільш абстрактним і водночас найбільш фундаментальним рівнем зв'язку між думкою та дійсністю. Кожна думка є логічним образом, і кожне речення є логічним образом факту, оскільки вони мають спільну логічну форму [1, 4.01].

У мові логічна форма виявляє себе через синтаксичну побудову речень. Речення (пропозиція) не є простим переліком слів; воно є структурованим цілим [1, 3.14]. Елементи речення стоять у певному відношенні один до одного, і це відношення копіює відношення об'єктів у світі. Логічна форма речення – це те, що залишається від нього, якщо відволіктися від конкретного змісту його елементів. Це чиста структура можливості. Варто зазначити, що пізніше у граматичних дослідженнях Вітгенштайн відійде від такої жорсткої кореспондентної теорії значення, наголошуючи на вживанні мови в конкретних мовних іграх, проте саме в «Трактаті» логічна форма виконує роль трансцендентального фундаменту значення [2, с. 89].

Розуміти речення означає знати, який стан речей має місце, якщо воно істинне [1, 4.024]. Ми розуміємо структуру речення завдяки тому, що ми є носіями логічної форми. Вітгенштайн вводить поняття загальної форми речення, яка є сутністю будь-якого мовлення [1, 6]. Логіка не є сукупністю правил, які ми накладаємо на мову; логіка є внутрішньою природою мови. Якщо речення порушує логічну форму, воно стає не хибним, а безглуздим. Більшість філософських висловлювань минулого, на думку автора «Трактату», є саме такими безглуздями, оскільки вони намагаються висловити те, що лежить поза межами логічної форми мови.

Одним із найскладніших аспектів концепції Вітгенштайна є теза про те, що логічна форма не може бути описана у мові. Мова може відображати світ, але вона не може відобразити те, що робить це відображення можливим – свою власну логічну форму. Образ показує свою форму, але не описує її [1, 2.172]. Це веде до фундаментального розрізнення між тим, що можна сказати, і тим, що можна лише показати [1, 4.1212]. Як зазначається в сучасних логічних дослідженнях, спроби формалізації самої логічної форми в рамках тієї ж системи часто призводять до семантичних парадоксів [3, с. 234].

Логіка є трансцендентальною [1, 6.13]. Це означає, що вона є умовою бачення світу, але не є частиною світу. Ми не можемо стояти поза логікою, щоб подивитися на неї зі сторони і описати її властивості, оскільки будь-який опис вже буде використовувати логіку. Отже, спроба створити теорію логічної форми в рамках самої логіки є приреченою на невдачу. Логічна форма виявляється у кожному осмисленому акті мовлення, вона є прозорою основою нашого спілкування, але вона залишається невимовною. Це підводить нас до завершального висновку «Трактату»: про що не можна говорити, про те слід мовчати [1, 7].

Отже, поняття логічної форми у Вітгенштайна є ключем до розуміння його ранньої філософії. Вона є тим містком, який забезпечує ізоморфну відповідність між об'єктивною реальністю, людським мисленням та мовними структурами. Логічна форма не є суб'єктивною категорією розуму; вона є об'єктивною можливістю зв'язку елементів світу. Визнаючи логічну форму невимовною, Вітгенштайн встановлює суворі межі для наукового та філософського пізнання. Роль філософії при цьому змінюється: вона перестає бути будівництвом теорій і стає практикою логічного прояснення, метою якої є виявлення логічної форми наших думок та відмова від безглузвих спроб висловити те, що за своєю природою може бути лише показане [2, с. 94].

### СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ:

1. Вітгенштайн Л. Логіко-філософський трактат / Пер. з нім. Є. Кононенка. Київ: Основи, 1995. 182 с.
2. Матьовка Н. Граматичні дослідження Людвіга Вітгенштайна як альтернатива теоріям значення. *Наукові записки НаУКМА. Філософія та релігієзнавство*. 2
3. Конверський А. Є. Логіка (традиційна та сучасна): Підручник для студентів вищих навчальних закладів. Київ: Центр учбової літератури, 2008. 536 с.
4. Петрушенко В. В. Філософський словник: терміни, персоналії, сентенції. Львів: Магнолія, 2011. 350 с.

Т  
УДК 159.964.26Фройд

.

1

4

.

**МЕЛЬНИК Аліна,**  
студентка групи IstP1-B24

**Науковий керівник:**  
к. філос. н., доцент СУЛЯТИЦЬКА Тетяна

С

.

### КОНЦЕПЦІЯ НЕСВІДОМОГО У ПСИХОАНАЛІЗІ ФРОЙДА: ФІЛОСОФСЬКЕ ОСМИСЛЕННЯ

8

*Анотація.* Здійснено філософський аналіз концепції несвідомого у вченні Зигмунда Фройда. Розглянута трансформація уявлень про природу людини під впливом психоаналізу, а також осмислюється проблема співвідношення

9

7

*свідомого і несвідомого в контексті філософської антропології. Особливу увагу приділено впливу ідей Фрейда на європейську філософську традицію ХХ століття.*

**Ключові слова:** *несвідоме, психоаналіз, ідентичність, філософська антропологія, ірраціоналізм, свобода волі, суб'єкт, культура.*

**Актуальність теми.** Проблема несвідомого є однією з центральних у сучасній філософії, оскільки вона безпосередньо пов'язана з питанням про природу людського «Я», свободу волі та межі раціональності. Ідеї Фрейда спричинили радикальний перегляд класичної раціоналістичної традиції, яка розглядала людину як істоту, здатну повністю усвідомлювати свої дії. У сучасному гуманітарному знанні концепція несвідомого використовується для аналізу культури, політики, мистецтва та ідеології. Саме тому її філософське осмислення є необхідним для розуміння глибинних механізмів людського існування.

**Мета** дослідження це комплексний філософський аналіз концепції несвідомого у психоаналітичному вченні Зигмунда Фрейда як теоретичного підґрунтя для переосмислення класичної моделі суб'єкта. Особливу увагу спрямовано на виявлення онтологічного та епістемологічного статусу несвідомого, його ролі у формуванні людської ідентичності, мотивації та поведінки.

**Виклад основного матеріалу дослідження.** Зигмунд Фрейд (1856-1939) – австрійський лікар, невропатолог і засновник психоаналізу. Народився у місті Фрайберг (нині територія Чехії), більшу частину життя працював у Відні. Його наукова діяльність була спрямована на дослідження психічних процесів, що не усвідомлюються людиною. Фрейд створив новий підхід до розуміння психіки, який вийшов за межі медицини і став важливим чинником розвитку філософії, культурології та соціальної теорії. Наприкінці життя через нацистські переслідування емігрував до Лондона, де й помер [1].

Філософське значення концепції несвідомого полягає насамперед у тому, що вона підриває класичну модель суб'єкта, сформовану в добу Нового часу. Починаючи з Рене Декарта, у європейській філософії домінувала ідея прозорого, раціонального «Я», здатного до самопізнання та самоконтролю. Фрейд, натомість, показує, що суб'єкт є внутрішньо розщепленим і не тотожним самому собі. Несвідоме у Фрейда постає як автономна сфера, що має власну логіку функціонування і не підкоряється законам формальної раціональності [2]. Це означає, що людське мислення не є повністю контрольованим, а поведінка - не завжди результатом свідомого вибору. Ще невід'ємною складовою його вчення є проблема ідентичності. Це пояснюється тим що, якщо суб'єкт не є цілісним то ідентичність втрачає стабільність тобто вона постає як процес, а не як сутність.

Із філософської точки зору, це відкриває нову парадигму - ірраціоналізм, який підкреслює роль несвідомих, афективних та інстинктивних чинників у житті людини. У цьому контексті ідеї Фрейда переукуються з концепціями Артура Шопенгауера та Фрідріха Ніцше, які також наголошували на

домінуванні позараціональних сил у людській природі [3]. Одним із ключових аспектів є проблема свободи волі. Якщо дії людини зумовлені несвідомими імпульсами, то постає питання: чи може вона вважатися вільною? Фройд фактично пропонує нове розуміння свободи не як абсолютної незалежності, а як усвідомлення внутрішніх обмежень і конфліктів. Свобода в такому розумінні є результатом самопізнання, а не початковою даністю. У філософській антропології ідеї Фройда сприяли формуванню уявлення про людину як істоту суперечливу, внутрішньо конфліктну. Людське «Я» більше не розглядається як єдність, а як поле боротьби різних сил і тенденцій.

Особливий вплив психоаналіз справив на екзистенціалізм. Такі мислителі, як Жан-Поль Сартр і Мартін Гайдеггер, хоча й критикували Фройда, все ж використовували його ідеї для аналізу людського існування. Зокрема, проблема автентичності, тривоги та відчуження тісно пов'язана з несвідомими структурами психіки [4]. У культурній філософії концепція несвідомого стала інструментом аналізу символічних систем. Представники Франкфуртської школи (Герберт Маркузе, Теодор Адорно) використовували психоаналіз для критики сучасного суспільства, показуючи, як несвідомі бажання можуть проявлятися через масову культуру [5].

Крім того, ідеї Фройда були переосмислені у структуралізмі та постструктуралізмі. Жак Лакан, наприклад, інтерпретував несвідоме як структуроване мовою, що ще більше зблизило психоаналіз із філософією мови [6]. Водночас концепція несвідомого викликала значну критику. Представники аналітичної філософії ставили під сумнів науковий статус психоаналізу, вказуючи на труднощі його верифікації. Проте навіть критики визнають, що ідея несвідомого має величезну евристичну цінність і відкриває нові горизонти для розуміння людини.

**Висновки.** Отже, концепція несвідомого у психоаналізі Зигмунда Фройда становить один із найбільш радикальних інтелектуальних зсувів у європейській філософській традиції, оскільки вона підважує класичне уявлення про людину як цілісного, автономного і раціонального суб'єкта. Введення категорії несвідомого означає децентрацію «Я», його розщеплення та втрату прозорості для самого себе. У межах проведеного аналізу було встановлено, що несвідоме постає не як пасивна сфера витісненого, а як активна структура, що має власну логіку функціонування і визначає як індивідуальні, так і соціокультурні практики. Воно проявляється у мовленні, символах, культурних текстах, а отже, може розглядатися як складова ширших дискурсивних процесів. Філософське осмислення психоаналізу дозволяє стверджувати, що суб'єкт більше не є джерелом смислу, а радше ефектом взаємодії несвідомих імпульсів, мовних структур і соціальних норм. Це веде до переосмислення ідентичності як динамічного процесу, що постійно перебуває у стані становлення і не має остаточної завершеності.

Важливим результатом є також усвідомлення обмеженості класичного розуміння свободи волі. У контексті психоаналізу свобода набуває нового змісту, як здатність до рефлексії та часткового усвідомлення тих детермінант, які раніше залишалися прихованими. Таким чином, свобода не заперечується,

але інтерпретується як проблематична, опосередкована і внутрішньо суперечлива категорія.

Крім того, концепція несвідомого відкриває можливості для критичного аналізу культури та суспільства. Вона демонструє, що соціальні норми, заборони і владні структури інтеріоризуються індивідом та функціонують на рівні несвідомого, визначаючи його поведінку та світогляд. Це робить психоаналіз важливим інструментом дослідження ідеології, масової культури та механізмів соціального контролю. Значний вплив ідей Фрейда на подальший розвиток філософії підтверджує їхню методологічну продуктивність. Вони стали підґрунтям для формування ірраціоналістичних підходів, а також були інтегровані у структуралізм, постструктуралізм і герменевтику, де несвідоме розглядається як елемент мовних, символічних і дискурсивних структур. Водночас критика психоаналізу, зокрема з боку аналітичної філософії, підкреслює необхідність обережного ставлення до його теоретичних узагальнень. Проте навіть у межах критичного дискурсу концепція несвідомого зберігає свій евристичний потенціал, оскільки вона дозволяє виявляти приховані механізми людської діяльності та мислення.

Таким чином, психоаналіз Фрейда можна розглядати як один із фундаментальних проєктів модерної думки, який не лише змінив уявлення про людину, але й визначив напрями розвитку сучасної гуманітарної науки, залишаючись актуальним інструментом філософського аналізу і сьогодні.

### **СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ:**

1. Freud S. An autobiographical study. London : Hogarth Press, 1925. URL:[https://web.english.upenn.edu/~cavitch/pdf/library/Freud\\_Autobiographical\\_Study.pdf](https://web.english.upenn.edu/~cavitch/pdf/library/Freud_Autobiographical_Study.pdf) (дата звернення: 29.03.2026).
2. Freud S. The ego and the id. London : Hogarth Press, 1923. URL: [https://www.sas.upenn.edu/~cavitch/pdf-library/Freud\\_SE\\_Ego\\_Id\\_complete.pdf](https://www.sas.upenn.edu/~cavitch/pdf-library/Freud_SE_Ego_Id_complete.pdf) (дата звернення: 29.03.2026).
3. Шопенгауер А. Світ як воля і уявлення. Київ : Основи, 2001. URL: [https://stud.com.ua/174321/filosofiya/svit\\_volya\\_ujavlennya](https://stud.com.ua/174321/filosofiya/svit_volya_ujavlennya) (дата звернення: 30.03.2026).
4. Sartre J.-P. Being and nothingness. New York : Philosophical Library, 1956. URL: <https://ia801504.us.archive.org/14/items/in.ernet.dli.2015.69160/2015.69160.Jean-paul-Sartre-Being-And-Nothingness.pdf> (дата звернення: 31.03.2026).
5. Marcuse H. Eros and civilization .Boston : Beacon Press, 1955. URL: [https://archive.org/stream/HerbertMarcuseErosandCivilization/HerbertMarcuse-ErosandCivilization\\_djvu.txt](https://archive.org/stream/HerbertMarcuseErosandCivilization/HerbertMarcuse-ErosandCivilization_djvu.txt) (дата звернення: 01.04.2026).
6. Петрушенко В. Л. Філософія : навчальний посібник. Львів : Новий Світ–2000, 2011.

УДК 323.2:355.01(477)

**МЕЛЬНИК Ярослав,**  
студент групи Р1-М25з  
**Науковий керівник:**  
к. соц. н., доцент ГРУБІ Тетяна

## МЕХАНІЗМИ ПОЛІТИЧНОЇ МОБІЛІЗАЦІЇ УКРАЇНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА У ВІЙНІ: СОЛІДАРНІСТЬ, ВОЛОНТЕРСТВО ТА ІНСТИТУЦІЙНА СТІЙКІСТЬ

***Анотація.** Проаналізовано механізми політичної мобілізації українського суспільства в умовах війни: горизонтальну самоорганізацію громад, волонтерські практики як форму суспільної солідарності, ціннісну консолідацію навколо захисту державності. На основі аналізу наукових джерел та емпіричних даних показано, що політична мобілізація є багатовимірним явищем, яке поєднує як громадські ініціативи, так і державну політику. Розкрито внутрішньо-політичні ризики, що можуть послаблювати мобілізаційний потенціал суспільства: корупції, втома від війни, дезінформаційні впливи.*

***Ключові слова:** політична мобілізація, волонтерство, суспільна консолідація, громадянські ініціативи, громадянське суспільство.*

Повномасштабна війна російської федерації проти України стала не лише найбільшим безпековим викликом, а й потужним каталізатором суспільної самоорганізації. Українське суспільство продемонструвало здатність до швидкої мобілізації, яка охопила не тільки військову сферу, а й економіку, волонтерство, інформаційний простір, повсякденні практики громадян.

Політична мобілізація в умовах війни набула комплексного характеру: вона поєднує патріотичну консолідацію, самоорганізацію територіальних громад, масові волонтерські рухи, підтримку Збройних Сил України, інформаційний супротив та інші форми громадянської активності. Така багатовимірність мобілізаційних процесів безпосередньо пов'язана зі здатністю суспільства зберігати функціональність перед обличчям викликів сьогодення.

У суспільно-гуманітарних науках цю здатність визначають поняттям «стійкість суспільства». Йдеться не просто про виживання чи пасивне пристосування до обставин, а про активну спроможність соціуму протистояти загрозам, адаптуватися до кризових умов і трансформуватися у напрямі відбудови та розвитку [4, с. 127]. Соціальна стійкість передбачає наявність внутрішніх ресурсів – інституційних, соціальних, психологічних, які дозволяють суспільству не лише витримувати удари, а й виходити з кризи якісно оновленим. У цьому сенсі стійкість є динамічною характеристикою, що формується через поєднання довіри до інституцій, згуртованості громадян,

ефективності управлінських рішень та здатності до швидкої мобілізації соціальних ресурсів. Вона виявляється на різних рівнях: індивідуальному (психологічна витривалість), локальному (спроможність громад до самоорганізації) та національному (інституційна спроможність держави). Саме тому аналіз стійкості українського суспільства в умовах війни неможливий без розуміння механізмів політичної мобілізації, які забезпечують її практичне втілення. Остання, в цьому сенсі, є практичним виміром стійкості: вона проявляється через довіру до інституцій, соціальну підтримку вразливих груп та ефективно використання ресурсів громад [4, с. 128].

Поняття мобілізації в умовах війни варто трактувати ширше за класичне «державний призов» чи «ресурсне забезпечення фронту». Сучасна війна, особливо гібридна за своїм характером, потребує залучення всього суспільства. Йдеться про багаторівневий процес, у межах якого громадяни долучаються до підтримки оборони та функціонування держави: від фінансових донатів і волонтерства до участі в інформаційному супротиві, місцевій самоорганізації, конструктивній взаємодії з органами влади. При цьому важливо розрізнити мобілізацію «згори» (мова йде про державну політику, спрямовану на забезпечення обороноздатності, мобілізацію до лав Збройних сил України, економічне регулювання) та мобілізацію «знизу» (громадські ініціативи, самоорганізацію, волонтерство). В українському суспільстві ці два вектори не просто співіснують, а взаємопідсилюють одне одного.

Найбільш показово ця взаємодія виявляється у волонтерській діяльності, яка в роки війни виступає не приватною благодійністю, а формою суспільної мобілізації, що посилює соціальну згуртованість. Дослідники підкреслюють, що волонтерство в період війни функціонує як стійкий канал горизонтальної взаємодії, який швидко компенсує дефіцити ресурсів та підвищує оперативність реагування спільнот на загрози [1, с. 18]. Особливістю українського волонтерства є його мережевий, децентралізований характер. На відміну від формальних гуманітарних організацій, волонтерські ініціативи часто виникають спонтанно, на основі особистих зв'язків і соціальних мереж. Це дозволяє їм швидко мобілізувати ресурси та надавати допомогу туди, де вона найбільше потрібна.

Масштаби сучасного волонтерського руху в Україні є безпрецедентними. За даними соціологічних досліджень, 74% українців долучалися до волонтерської діяльності після 24 лютого 2022 року, з них 26% робили це на постійній основі, а 36% декілька разів. Від початку повномасштабного вторгнення тисячі людей вперше долучилися до волонтерства. Серед них багато підлітків та молоді, яка прагне допомагати; близьких та родичів захисників, які підтримують тих, що перебувають в лавах ЗСУ; працівників органів місцевого самоврядування, які взяли на себе відповідальність за координацію допомоги в громадах, тощо. Водночас волонтери стикаються з певними викликами: 59% опитаних зазначили, що їм вистачає ресурсу для допомоги іншим, але він зменшується або закінчується, а 26% стикалися з вигоранням особисто або спостерігали його в інших волонтерів.

Шукаючи відповідь на запитання, чому волонтерські рухи в Україні виявилися настільки успішними, дослідники вказують на три ключові фактори: мотивацію, ефективність та результати.

Мотивація до волонтерства формується через колективне відчуття терміновості дій заради захисту свободи та національної ідентичності, а також через емоційне залучення до подолання спільної зовнішньої загрози. При цьому, ефективність волонтерських ініціатив забезпечується децентралізованою координацією, мережами довіри та цифровими інструментами фандрейзingu, що дозволяють швидко акумулювати ресурси. Результати такої діяльності виходять далеко за межі безпосередньо зібраних коштів: волонтерство сприяє соціальній згуртованості, громадянській активності та формуванню культури демократичної участі.

Водночас політична мобілізація не вичерпується волонтерськими практиками. Особливо її віссю виступає суспільна консолідація, яка проявляється у зростанні відчуття спільної ідентичності та спільної мети, а також у зменшенні соціально-політичних розколів, які противник намагається посилювати. У наукових публікаціях консолідацію пов'язують із протидією спробам розколоти країну за ідеологічними, мовними чи регіональними ознаками, а також із підтримкою суверенітету й територіальної цілісності [5, с. 79].

В умовах війни консолідація виконує роль інструменту мобілізації: вона забезпечує готовність громадян приймати обмеження воєнного часу та інтегруватися у спільні практики спротиву [5, с. 82].

Проте сама по собі консолідація не є сталою величиною. Вона потребує постійної підтримки через прозорі управлінські рішення та ефективну комунікацію держави з суспільством. Як свідчать дослідження соціальних медіа, попри домінування невдоволення в публічних дискусіях (понад 60% емоційного вираження в конфліктних темах), українське суспільство не розпадається на ворожі групи за ідентифікаційними ознаками. Головним об'єктом критики стають не соціальні групи, а влада та її рішення. Це є ознакою політичної зрілості суспільства, здатного відрізнити інституційні проблеми від базових цінностей, навколо яких зберігається єдність. Дослідники наголошують на тому, що якщо 2022 рік був періодом екзистенційної єдності, то 2025-й став роком «аргументативної стійкості». Це означає, що українці продовжують боротьбу із зовнішнім ворогом і водночас дедалі активніше обговорюють та критикують внутрішню політику.

Інституційний вимір політичної мобілізації охоплює здатність держави мінімізувати внутрішньо-політичні загрози та запобігати розгортанню дестабілізаційних сценаріїв. За експертними оцінками, ризики воєнного часу пов'язані насамперед із корупцією, проблемами ефективності влади, потенціалом горизонтальної дезінтеграції суспільства, а також із наявністю інструментів російського впливу [3, с. 87-88]. При цьому дослідники наголошують, що ймовірність і дестабілізаційний потенціал окремих загроз можуть зростати в період відбудови, коли на порядок денний повертаються

«відкладені» конфліктні питання, а соціальна втома й апатія здатні послаблювати мобілізаційний ресурс [3, с. 95].

У цьому контексті особливої ваги набуває проблема легітимації влади в умовах війни. Концепція «мобілізаційної легітимності», що домінувала на початку вторгнення, поступово поступається місцем «легітимності через виживання», орієнтованій на ефективність, процедурну прозорість і справедливість рішень. Мобілізаційна легітимність 2022 року забезпечила короткострокову суспільну консолідацію, однак її супутні ефекти, такі як централізація та персоналізація влади, несуть ризики для довгострокового демократичного розвитку. Починаючи з 2023 року суспільство дедалі більше орієнтується на раціональні критерії ефективності та підзвітності, що створює нові виклики для владних інституцій.

Водночас, попри всі труднощі, окремі державні установи демонструють зразки інституційної стійкості. Йдеться про ті інституції, які в умовах невизначеності, безпекових ризиків і ресурсних обмежень не лише зберегли функціональність, а й продовжили розвиватися. Саме стійкість, професіоналізм, згуртованість колективів і стратегічне бачення дозволили їм стати центрами трансформації у відповідних сферах навіть в умовах повномасштабної війни. Український досвід демонструє, що війна може стати каталізатором модернізації. Попри масштабні руйнування інфраструктури, енергетичних потужностей, промислових об'єктів та житлового фонду, паралельно відбулися процеси, які за мирних умов могли б тривати десятиліттями: прискорена цифровізація державних сервісів, інтеграція української енергосистеми до європейського ринку, гармонізація законодавства з нормами ЄС, реформування сектору безпеки, модернізація підходів до управління критичною інфраструктурою.

Отже, можемо виокремити три взаємопов'язані механізми політичної мобілізації українського суспільства в умовах війни. По-перше, горизонтальна мобілізація, що охоплює волонтерство, взаємодопомогу, мережі громад. Вона виступає швидкою відповіддю на потреби оборони та гуманітарної сфери, компенсуючи дефіцити державних ресурсів. Цей механізм ґрунтується на довірі, горизонтальних зв'язках і здатності до самоорганізації.

По-друге, ціннісно-ідентифікаційна мобілізація, тобто консолідація навколо державності, суверенітету, спільної мети перемоги. Вона знижує ефективність ворожих стратегій розколу та забезпечує готовність громадян приймати виклики війни. Цей механізм базується на національній ідентичності, історичній пам'яті і довірі до базових суспільних цінностей.

По-третє, інституційна мобілізація, яка передбачає підсилення управлінської спроможності держави, протидію корупції, формування прозорих стратегій реалізації державної політики. Цей механізм залежить від прозорості та ефективності діяльності державних інститутів, легітимності влади та її здатності комунікувати з суспільством.

Саме комбінація цих механізмів формує основу суспільної стійкості, яка дозволяє суспільству адаптуватися до криз і трансформуватися в якісно новий стан, орієнтований на відновлення та подальший розвиток [4, с. 127]. Жоден із

механізмів окремо не є достатнім: горизонтальна мобілізація потребує інституційної підтримки, ціннісна консолідація - підкріплення реальними діями влади, які підтверджують справедливість і ефективність управлінських рішень, а інституційна спроможність – довіри суспільства.

### СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ:

1. Кононенко Н. Легітимація влади в умовах повномасштабної війни: український досвід 2022–2025 років. *Empirio*. 2026. Т. 3(1). С. 18-28. DOI: 10.18523/3041-1718.2026.3.1.18-28
2. Сергієнко Т., Куріс Ю. Консолідація українського суспільства в умовах військової агресії Російської Федерації проти України. *Humanities Studies*. 2022. Вип. 11(88). С. 79-86. DOI: 10.26661/hst-2022-11-88-08.
3. Потапенко В., Павленко І., Нагірний В. Внутрішньополітичні загрози під час війни та у повоєнний час: пошук шляхів мінімізації. *Політичні дослідження*. 2023. № 2(6). С. 87-102. DOI: 10.53317/2786-4774-2023-2-4.
4. Рейман Б., Рейман К., Сухий О., Пачковський Ю. Соціальна стійкість українського суспільства в умовах війни: історико-світоглядні виклики. *AxiS Europaе*. 2025. Вип. 7. С. 126-145. DOI: 10.69550/3041-1467.7.333203.
5. Пирожков С. І. Національна стійкість України: стратегія відповіді на виклики та випередження гібридних загроз. *Вісник Національної академії наук України*. 2022. № 5. С. 45-55.
6. Шайгородський Ю. Ж. Волонтерська діяльність як форма суспільної мобілізації у відсічі російській агресії. *Вісник Донецького національного університету імені Василя Стуса. Серія: Політичні науки*. 2023. С. 77-83. DOI: 10.31558/2617-0248.2023.8.12.

УДК 32:[005.332.4:005.21](73+510)

**МУРГАЄВ Станіслав,**  
студент групи P1-B22

**Науковий керівник:**  
к. політ. н., асистент кафедри політології та філософії  
**РУДА Леся**

### ПАСТКА ФУКІДДА ЯК АНАЛІТИЧНА МОДЕЛЬ СТРАТЕГІЧНОГО СУПЕРНИЦТВА МІЖ США ТА КНР

**Анотація.** Досліджено аналітичний потенціал моделі «пастки Фукідда» в контексті сучасних міжнародних відносин. Розглянуто механізми виникнення системної напруги між США як домінуючою державою та КНР як силою, що зростає.

**Ключові слова:** пастка Фукідда, стратегічне суперництво, США, КНР, глобальна безпека, світопорядок, озброєна взаємозалежність, геополітика.

**Актуальність теми.** Системне протистояння США та КНР докорінно трансформує світопорядок, створюючи критичні загрози глобальній стабільності. Застосування моделі «пастки Фукідіда» дозволяє ідентифікувати фундаментальні структурні чинники цієї напруги та визначити ризики зіткнення домінуючої держави з силою, що зростає.

**Мета дослідження.** Проаналізувати «пастку Фукідіда» як модель стратегічного суперництва Вашингтона і Пекіна та оцінити вплив системної напруги на трансформацію сучасної архітектури безпеки.

**Виклад основного матеріалу.** Динаміка сучасних глобальних трансформацій дедалі частіше змушує дослідників звертатися до закономірностей, виявлених ще в епоху античності. Центральне місце в аналізі поточної архітектури міжнародних відносин посіла концепція «пастки Фукідіда», яка пояснює природу неминучої напруги між двома наддержавами. Щоб зрозуміти цей механізм, варто звернутися до праць давньогрецького історика Фукідіда, який, описуючи Пелопоннеську війну, вивів фундаментальну формулу: війна стала неминучою через стрімке зростання могутності Афін та страх, який це зростання вселяло панівній на той час Спарті. Сьогодні ця історична аналогія, актуалізована професором Гарвардського університету Гремом Аллісоном, слугує найбільш точною моделлю для дешифрування відносин між Сполученими Штатами Америки та Китайською Народною Республікою. Суть «пастки» полягає не у випадкових політичних розбіжностях, а в глибинному структурному тиску, який виникає щоразу, коли зростаюча держава починає претендувати на роль лідера, витісняючи домінуючу потугу з її звичних позицій.

Стратегічне суперництво між Сполученими Штатами та Китайською Народною Республікою є найбільшим викликом міжнародній стабільності з часів завершення Холодної війни. За останні десятиліття Китай здійснив масштабний ривок, перетворившись із регіонального актора на глобальний центр сили, що претендує на перегляд існуючих правил. Це не зводиться до зміни показників ВВП чи військових витрат; йдеться про перерозподіл капіталу, технологічних можливостей і геополітичного впливу. США, які тривалий час перебували в умовах «однополярного моменту», зіткнулися з реальністю, у якій їхня роль гаранта безпеки та головного нормотворця піддається сумніву. Дії зростаючої сили, спрямовані на захист власних інтересів і розширення впливу, сприймаються домінуючою державою як загроза її безпеці та статусу.[2]

Аналітична цінність моделі «пастки Фукідіда» для дослідження відносин між Вашингтоном і Пекіном полягає у виявленні «синдрому правлячої держави» та «синдрому зростаючої сили». США, діючи в межах першого, демонструють занепокоєння щодо ерозії ліберального міжнародного порядку, який забезпечував їм домінування з 1945 року.[4] Кожен крок КНР – модернізація Народно-визвольної армії, створення альтернативних фінансових інституцій, зокрема Азійського банку інфраструктурних інвестицій, або просування ініціативи «Один пояс, один шлях» – інтерпретується як елемент

стратегії витіснення США з Азії та трансформації міжнародної системи. Водночас Китай демонструє поведінку держави, що порушується, Пекін наполягає на визнанні свого статусу, захисті «ключових інтересів» і праві брати участь у формуванні глобальних правил. Американська політика стримування розглядається китайським керівництвом як спроба обмежити розвиток країни, що посилює готовність до протидії.[3]

Додаткову напруженість створює технологічний вимір суперництва. Контроль над ключовими технологіями – штучним інтелектом, квантовими обчисленнями, напівпровідниками – стає центральним елементом конкуренції. Економічні інструменти, включаючи санкції, експортний контроль і обмеження інвестицій, дедалі частіше використовуються як засоби стримування. У цих умовах традиційна дипломатія втрачає ефективність, оскільки компроміс сприймається як потенційна втрата стратегічних позицій. Напруження підсилюється культурними та ідеологічними відмінностями у трактуванні суверенітету, прав людини та принципів управління. Для США захист демократичних цінностей є складовою зовнішньої політики, тоді як КНР розглядає це як втручання у внутрішні справи.

Сучасні відносини США і Китаю характеризуються високим рівнем невизначеності: помилкові оцінки або інциденти в Південнокитайському морі чи Тайванській протоці можуть спричинити ескалацію. Історичний досвід показує, що війни часто виникають не як результат свідомого рішення, а через послідовність взаємних реакцій, що обмежують можливості для деескалації. Аналіз через призму цієї моделі дозволяє визначити ключові зони ризику та підкреслює необхідність формування нової архітектури відносин, яка враховуватиме зміну балансу сил.[1]

Особливе місце посідає тайванське питання як найбільш імовірна точка прямого зіткнення. Для Китайської Народної Республіки об'єднання з Тайванем пов'язане з історичною легітимністю та ідеєю національного відродження, що практично виключає можливість відмови від цієї мети. Для Сполучених Штатів Тайвань є важливим елементом регіональної безпеки та критичною ланкою глобальних ланцюгів виробництва напівпровідників. Силова зміна його статусу означала б підірив системи безпекових гарантій США, що змушує Вашингтон дотримуватися політики стратегічної неоднозначності, одночасно підвищуючи рівень залученості. У результаті обидві сторони опиняються в ситуації, де поступки сприймаються як неприйнятні, а подальший тиск підштовхує до конфронтації. Подібні вузли інтересів у минулому неодноразово ставали тригерами великих воєн.

Паралельно із військово-стратегічним виміром розгортається конкуренція за інституційне оформлення міжнародного порядку. Китай дедалі активніше створює та підтримує формати співпраці, які відображають новий баланс сил, зокрема через розвиток Шанхайської організації співробітництва та розширення BRICS (міждержавного об'єднання Бразилії, Росії, Індії, Китаю та ПАР, орієнтованого на координацію позицій у сфері глобального економічного врядування). Йдеться не про повне руйнування існуючої системи, а про

формування паралельних механізмів глобального управління. Це веде до виникнення «інституційної дуальності», коли міжнародна система функціонує через конкуруючі правила, стандарти та норми. Для США це означає виклик основам ліберального порядку і стимулює перехід до моделі «конкурентного співіснування», орієнтованої на збереження стратегічних позицій. Таким чином, суперництво набуває ідеологічного виміру, де йдеться про довгострокову привабливість різних моделей розвитку.[1]

**Висновок.** Аналіз «пастки Фукідіда» у відносинах США та КНР виявляє системну неминучість суперництва, де економічна взаємозалежність трансформувалася в інструмент геополітичного тиску. Стабільність глобального порядку тепер залежить від здатності сторін замінити логіку домінування стратегією контрольованого співіснування, що робить цю модель ключовим інструментом запобігання глобальному конфлікту.

### СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ:

1. Brands H., Beckley M. *Danger Zone – The Coming Conflict with China. Desperate Measures.* 2022. URL: <https://desperatemeasures.blog/2022/11/04/danger-zone-the-coming-conflict-with-china-hal-brands-and-michael-beckley/> (дата звернення: 20.03.2026).
2. Nacht M., Laderman S., Beeston J. *Strategic Competition in China-US Relations.* Office of Scientific and Technical Information (OSTI). 2018. DOI: <https://doi.org/10.2172/1635777> (дата звернення: 04.05.2026).
3. *The Thucydides Trap: Are the U.S. and China Headed for War?* *The Atlantic.* 2015. URL: <https://www.theatlantic.com/international/archive/2015/09/united-states-china-war-thucydides-trap/406756/> (дата звернення: 16.03.2026).
4. *Thucydides's Trap Case File.* *The Belfer Center for Science and International Affairs.* URL: <https://www.belfercenter.org/programs/thucydides-trap/thucydides-trap-case-file> (дата звернення: 02.03.2026).
5. *Weaponized Interdependence: How Global Economic Networks Shape State Coercion.* *The Belfer Center for Science and International Affairs.* URL: <https://www.belfercenter.org/publication/weaponized-interdependence-how-global-economic-networks-shape-state-coercion> (дата звернення: 24.03.2026).

УДК 324(477)"2014/2019"

**ПАВЛЮК Олександр,**  
студент групи P1-B22z

**Науковий керівник:**  
к. політ. н., доц. **ВІННІЧУК Ольга**

## **ЗМІНА ЕЛЕКТОРАЛЬНИХ СТРАТЕГІЙ В УКРАЇНІ : ДОСВІД КАМПАНІЙ 2014 І 2019 РОКІВ**

***Анотація.** Здійснено комплексний аналіз президентських виборчих кампаній в Україні у 2014 та 2019 роках у контексті суспільно-політичних трансформацій і безпекових викликів. Визначено, що вибори 2014 року мали стабілізаційний характер і відбувалися в умовах глибокої політичної кризи, спричиненої подіями Революції Гідності та зовнішньою агресією. Натомість виборча кампанія 2019 року характеризувалася високим рівнем конкурентності, непередбачуваністю результатів та суттєвою трансформацією форм політичної комунікації, зокрема активним використанням цифрових технологій і соціальних мереж. Зроблено висновок про еволюційний характер розвитку виборчих процесів в Україні, зростання ролі інформаційно-комунікаційних технологій у електоральних процесах.*

***Ключові слова:** виборча кампанія, електоральні процеси, легітимність влади, соціальні мережі, інформаційні технології.*

Президентські виборчі кампанії 2014 та 2019 років в Україні відбувалися в умовах глибоких суспільно-політичних трансформацій, що зумовило їхню суттєву відмінність як за стратегіями, так і за формами реалізації виборчого процесу. Водночас обидві кампанії виконували ключову функцію забезпечення легітимності державної влади в умовах внутрішніх і зовнішніх викликів, виступаючи важливим інструментом стабілізації політичної системи.

Позачергові президентські вибори 2014 року були безпосередньо зумовлені кризою державної влади, що виникла внаслідок подій Революції Гідності та самоусунення Президента України Віктора Януковича від виконання конституційних повноважень. У цих умовах проведення виборів мало насамперед відновлювальний характер, оскільки було спрямоване на легітимізацію нової політичної конфігурації влади. Особливість цієї кампанії полягала у її проведенні в умовах поєднання внутрішньої політичної нестабільності та зовнішньої агресії, що проявилася в анексії Автономної Республіки Крим і дестабілізації ситуації на сході України [4].

Виборчий процес 2014 року характеризувався високим рівнем політичної мобілізації суспільства та значною кількістю кандидатів, що свідчило про активізацію різних політичних сил у період трансформації влади. Водночас наявність чітко вираженого фаворита, Петра Порошенка, суттєво вплинула на динаміку кампанії, сприявши її завершенню в один тур [8]. Це мало важливе

значення в умовах кризової ситуації, оскільки забезпечило оперативне формування легітимної виконавчої влади.

Характерною рисою виборів 2014 року стала відносна обмеженість інтенсивної передвиборчої агітації, що пояснювалося безпековими ризиками та загрозами дестабілізації. Основні форми агітації включали медійну рекламу, зовнішні рекламні носії та вуличну агітацію, тоді як масові заходи використовувалися значно рідше [6]. При цьому фіксувалися лише поодинокі порушення виборчого законодавства, що не мали системного характеру, що свідчить про певний рівень демократичності та конкурентності виборчого процесу навіть у складних умовах [1].

Суттєвим фактором, який впливав на перебіг кампанії 2014 року, була інформаційна складова зовнішнього впливу. Російська пропаганда активно намагалася дискредитувати українську владу, ставлячи під сумнів її легітимність. У відповідь проведення демократичних виборів виступило не лише внутрішньополітичним, а й зовнішньополітичним сигналом, що підтверджував відданість України демократичним принципам.

На відміну від виборів 2014 року, президентська кампанія 2019 року відбувалася в умовах відносної інституційної стабілізації, але збереження безпекових викликів, пов'язаних із триваючою російською агресією. У цей період вибори виконували не стільки відновлювальну, скільки оновлювальну функцію, будучи інструментом трансформації політичної системи та оновлення політичної еліти.

Однією з ключових особливостей виборів 2019 року стала їхня висока конкурентність і непередбачуваність, зумовлена рекордною кількістю кандидатів та появою нових політичних акторів. Це значно ускладнило прогнозування результатів і сприяло підвищенню динамічності виборчого процесу [9]. Водночас на відміну від 2014 року, переможець визначався у два тури, що свідчило про більш складну структуру електоральних уподобань.

Принципово новою рисою кампанії 2019 року стала трансформація форм політичної комунікації. Значна частина політичної боротьби перемістилася в цифровий простір, де активно використовувалися соціальні мережі, інтерактивні формати та інструменти політичного маркетингу. Це сприяло формуванню феномену «видовищності» виборів, у межах якого політична комунікація набувала рис медійного продукту, орієнтованого на емоційне сприйняття [2, с.29].

У цьому контексті особливу роль відіграла участь у виборах Володимира Зеленського, чия кампанія стала прикладом ефективного використання цифрових технологій та нових комунікаційних стратегій. Його політична модель базувалася на апеляції до емоцій, інтерактивності та образу «нового обличчя» в політиці, що контрастувало з традиційною моделлю кампанії Петра Порошенка, орієнтованою на досвід, стабільність і використання класичних медіа.

Таким чином, вибори 2019 року продемонстрували перехід від традиційної моделі політичної комунікації до медіа-орієнтованої, у якій визначальну роль відіграють інформаційні технології, соціальні мережі та

емоційні меседжі [5, с.148]. Це відображає ширші процеси трансформації сучасної демократії, у межах яких політична конкуренція дедалі більше залежить від ефективності комунікаційних стратегій.

Важливою характеристикою кампанії 2019 року стало також зростання політичної активності громадян, зокрема молодших вікових груп, що свідчить про розширення соціальної бази політичної участі [37]. Водночас посилення емоційної складової політичної комунікації сприяло зростанню рівня суспільної поляризації та конфліктності політичного дискурсу.

Порівняльний аналіз виборчих кампаній 2014 і 2019 років дозволяє виокремити низку ключових відмінностей. Якщо вибори 2014 року мали переважно стабілізаційний характер і проходили під впливом безпекових факторів, то вибори 2019 року відзначалися високим рівнем конкуренції, медіатизації та технологізації політичного процесу. Крім того, у 2014 році домінували традиційні форми агітації та політичної мобілізації, тоді як у 2019 році визначальну роль відігравали цифрові комунікації та нові медіа [7, с. 41-42].

Водночас обидві кампанії засвідчили поступову еволюцію української виборчої системи у напрямі підвищення прозорості та конкурентності, попри збереження окремих проблем, пов'язаних із правовим регулюванням, використанням технологій політичного впливу та інформаційними маніпуляціями.

Узагальнюючи, можна стверджувати, що президентські вибори 2014 та 2019 років відображають два різні етапи розвитку української демократії. Перший пов'язаний із відновленням легітимності державної влади в умовах кризи, другий – із її трансформацією під впливом нових технологічних і соціальних чинників. Подальший розвиток виборчих процесів в Україні значною мірою залежатиме від здатності держави адаптуватися до нових викликів, зокрема у сфері інформаційної безпеки, цифровізації та забезпечення довіри громадян до демократичних інститутів.

## **СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ:**

1. Золотарьова Я. Історія виборів: у травні 2014 року українці обрали Президента в першому турі. URL: [https://opora.ua.org/vybory/vybory\\_prezydenta\\_2014-23088](https://opora.ua.org/vybory/vybory_prezydenta_2014-23088).
2. Зубарева О. Президентська кампанія 2019 року як втілення візуального перфоменсу в медійному полі українського суспільства. Габітус. 2020. № 11. С. 29-34.
3. Кармазіна М. Вибори – 2019: цінності й орієнтири політичної еліти (аналіз передвиборчих програм кандидатів на пост Президента України). *Наукові записки Інституту політичних і етнонаціональних досліджень ім. І. Ф. Кураса НАН України*. 2019. Вип. 1. С. 32-46.
4. Колодій А. Позачергові президентські й парламентські вибори 2014 року в Україні: особливості та наслідки. *Вибори-2014: Чи втілені вимоги*

- Євромайдану?. Київ:Фонд «Демократичні ініціативи» ім. Ілька Кучеріва, 2015. URL: <http://dif.org.ua/article/vibori-2014-chi-vtileni-vimogi-evromaydanu>.
5. Кочубей, Л. Нові і традиційні виборчі технології в Україні. Виборчий процес 2019 року в Україні у світлі суспільних очікувань. Київ: Інститут політ. і етнонаціональних досліджень ім. І. Ф. Кураса НАН України. 2019. С. 136-149.
6. Самохін І. Програма по шаблону: чим відрізняються обіцянки кандидатів у президенти. Українська правда. 2014. 25 квітня. URL: <http://www.pravda.com.ua/articles/2014/04/25/7023470/>.
7. Соціологічне дослідження «3D-профілі учасників президентських виборів-2019». URL: <https://cpd.com.ua/uk/prezydentski-reitingi/>.
8. Українська правда. Кличко поступився Порошенку: піде не в президенти, а в мери Києва. URL: <https://www.pravda.com.ua/news/2014/03/29/7020706/>.
9. Чурилова К. В Україні завершили реєстрацію кандидатів у президенти, їх буде 44. URL: [https://zaxid.net/kandidati\\_v\\_prezident\\_i\\_ukrayini\\_2019\\_povniy\\_spisok\\_kandidativ\\_2019\\_n1475343](https://zaxid.net/kandidati_v_prezident_i_ukrayini_2019_povniy_spisok_kandidativ_2019_n1475343).

УДК 061.1:61](100)

**ПЕЛЕЩАК Любов,**  
студентка групи P1-B25  
**Науковий керівник:**  
д. політ. наук, професор **ВОНСОВИЧ Сергій**

## ПОЛІТИЧНІ ВИМІРИ ДІЯЛЬНОСТІ МІЖНАРОДНОГО КОМІТЕТУ ЧЕРВОНОГО ХРЕСТА

***Анотація.** Досліджено політичні аспекти функціонування Міжнародного комітету Червоного Хреста (МКЧХ) як ключової гуманітарної інституції в умовах сучасних збройних конфліктів. Проаналізовано принципи діяльності організації, її роль у забезпеченні імплементації норм міжнародного гуманітарного права (МГП) та специфіку фінансової моделі. Особливу увагу зосереджено на дихотомії між задекларованим нейтралітетом та вимушеною взаємодією з державними акторами, зокрема в контексті українського кейсу.*

***Ключові слова:** Міжнародний комітет Червоного Хреста, гуманітарна діяльність, міжнародне гуманітарне право, політичні процеси, збройні конфлікти, донорська залежність, гуманітарна дипломатія.*

**Актуальність теми.** У сучасній архітектурі міжнародної безпеки, де збройні конфлікти залишаються перманентним чинником нестабільності, суб'єктність гуманітарних організацій набуває нової якості. Міжнародний комітет Червоного Хреста (далі – МКЧХ), володіючи унікальним мандатом, змушений діяти в епіцентрі воєнних дій. Попри задекларований аполітизм, операційна діяльність організації неминуче детермінується глобальними та

регіональними політичними процесами. Це зумовлює необхідність критичного аналізу механізмів взаємодії гуманітарних місій із політичним середовищем та інституційних обмежень, що виникають у процесі такої комунікації.

**Метою публікації** є комплексний аналіз політичних вимірів діяльності МКЧХ, зокрема визначення його ролі в системі міжнародних відносин, дослідження нормативно-ціннісних засад, специфіки фінансування та особливостей взаємодії з державами в умовах воєнної агресії на території України.

**Виклад основного матеріалу.** МКЧХ інституціоналізований як суб'єкт, покликаний забезпечувати захист життя, гідності та фундаментальних прав осіб, що постраждали від збройного насильства. Ключова роль Комітету полягає у моніторингу дотримання норм міжнародного гуманітарного права, насамперед Женевських конвенцій. Проте діяльність МКЧХ розгортається не в ізольованому просторі, а в межах багаторівневих політичних процесів, які визначають як операційні ліміти організації, так і обсяг її повноважень.

МКЧХ є нейтральним медіатором, що забезпечує комунікацію між сторонами конфлікту для реалізації гуманітарних завдань: обміну військовополоненими, евакуації населення, функціонування гуманітарних коридорів та пошуку зниклих безвісти. Ефективність цих заходів прямо корелює з рівнем інституційної довіри, яка підтримується через неухильне дотримання принципів гуманності, неупередженості та незалежності.

Нормативна платформа МКЧХ ґрунтується на пресупозиції, що навіть стан війни має правові межі. Водночас організація визнає: будь-яка гуманітарна ініціатива в зоні бойових дій автоматично набуває політичного контексту, оскільки залежить від волі суверенних акторів – держав та урядів [3]. Політична стратегія МКЧХ полягає не в боротьбі за владу, а в здійсненні «гуманітарної дипломатії» - системного адвокаційного впливу на уряди задля імплементації норм гуманності в політичну практику. Проте системні виклики, як-от блокування доступу до жертв конфлікту або інструменталізація допомоги сторонами війни, свідчать про глибоку інтегрованість Комітету в політичне поле [1].

Економічний базис МКЧХ складається винятково з добровільних внесків. Така модель обумовлює високу залежність організації від лояльності та фінансових пріоритетів донорів.

У 2024 році операційний бюджет Комітету склав 2,1 млрд швейцарських франків (CHF), з яких 1,9 млрд CHF спрямовано безпосередньо на польові операції. Динаміка фінансування свідчить про зростання дефіциту: обсягу залучених у 2023 році коштів (2,42 млрд CHF) виявилось недостатньо для задоволення глобальних потреб [4]. Показовим є рівень концентрації капіталу: у 2023 році 54% бюджету забезпечили лише п'ять донорів (США, Німеччина, Швейцарія, ЄС та Велика Британія). Така донорська структура формує каркас фінансової стійкості, але водночас створює потенційні ризики для політичної автономії організації [5]. Фінансова рецесія 2023–2024 років змусила МКЧХ вдатись до жорсткої оптимізації: скорочення штату на 4000 позицій протягом

двох років. Попри загальну редуцію витрат, гуманітарна операція в Україні залишається найбільшою у світі. У 2024 році її бюджет склав 258,3 млн CHF, а сукупні витрати за період 2022–2023 років перевищили 627 млн CHF. Це підтверджує стратегічне значення українського кейсу для глобальної системи гуманітарного реагування та демонструє безпосередню залежність діяльності МКЧХ від інтенсивності геополітичних розломів [5].

**Висновки.** Таким чином, діяльність Міжнародного комітету Червоного Хреста характеризується стійкою політичною детермінованістю. Попри нейтральний статус, організація є активним учасником міжнародних відносин, чия операційна спроможність обмежена рішеннями державних акторів та інституційною залежністю від країн-донорів. Разом з тим, саме здатність МКЧХ дистанціюватися від політичних ідеологій, зберігаючи при цьому канали комунікації з усіма сторонами конфлікту, дозволяє організації виконувати її унікальний гуманітарний мандат у нестабільному глобальному середовищі.

### СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ:

1. Fundamental Principles of the International Committee of the Red Cross. *ICRC Official Website*. URL: <https://www.icrc.org/en/our-fundamental-principles> (дата звернення: 10.11.2025).
2. International Humanitarian Law and the Challenges of Contemporary Armed Conflicts. *ICRC Official Website*. URL: <https://www.icrc.org/en/document/international-humanitarian-law-and-challenges-contemporary-armed-conflicts> (дата звернення: 10.11.2025).
3. ICRC Appeals and Operations 2026. *ICRC Official Website*. URL: <https://www.icrc.org/en/article/icrc-appeals-operations-2026> (дата звернення: 27.11.2025).
4. Фінансування Міжнародного комітету Червоного Хреста. URL: <https://cent.lis.v.ua/psikhologiya/khto-finansuie-chervoniy-khrest.html> (дата звернення: 28.11.2025).
5. ICRC Annual Report 2023. *ICRC Official Website*. URL: <https://www.icrc.org/en/report/icrc-annual-report-2023> (дата звернення: 22.01.2026).

УДК 811.161.2'271:81'22

ПРИСЯЖНЮК Анастасія,  
студентка групи Ukr1M25Науковий керівник:  
к. філол. н, ст. викл. ШЕВЧУК Зореслава

## КОМУНІКАТИВНА ФУНКЦІЯ МОВНИХ ЗАСОБІВ В УКРАЇНСЬКОМУ МОВЛЕННІ

*Досліджено особливості реалізації комунікативної функції мовних засобів в українському мовленні. Проаналізовано роль мовних одиниць у формуванні міжособистісної взаємодії, національної ідентичності та сучасного публічного дискурсу. Окрему увагу приділено функціонуванню звертань, кличного відмінка, мовного контрасту та суспільно значущої лексики в сучасному українському комунікативному просторі. Розкрито значення мовних засобів у процесі формування культури спілкування, мовної норми та національної свідомості. Визначено вплив сучасних суспільних процесів на розвиток українського мовлення та його комунікативний потенціал.*

**Ключові слова:** комунікативна функція, мовні засоби, українське мовлення, кличний відмінок, мовна норма, національний дискурс, культура мовлення, комунікація.

Мова є одним із найважливіших засобів людського спілкування, через який людина не лише передає інформацію, а й виражає емоції, формує ставлення до співрозмовника, впливає на суспільну думку та репрезентує власну культурну ідентичність. У сучасному українському суспільстві проблема функціонування мовних засобів набуває особливої актуальності, оскільки мова сьогодні виконує не тільки комунікативну, а й націєтворчу, культуроносну та консолідаційну функції.

Сучасний розвиток української мови відбувається в умовах активних суспільних змін, трансформації інформаційного простору та посилення уваги до мовної культури. Саме тому дедалі більшого значення набуває дослідження комунікативної функції мовних засобів, які забезпечують ефективність спілкування, впливають на характер міжособистісної взаємодії та формують мовну поведінку суспільства.

Особливо помітними зміни в українському мовленні стали впродовж останніх років, коли мова перетворилася на важливий елемент суспільної єдності та національної самоідентифікації. У комунікативному просторі активно утверджуються питомі українські мовні форми, відроджуються нормативні звертання, зростає увага до культури мовлення та дотримання мовних норм. Усе це свідчить про посилення ролі мовних засобів у сучасній комунікації.

**Метою** дослідження є аналіз особливостей реалізації комунікативної функції мовних засобів в українському мовленні та визначення їхнього значення у формуванні сучасного комунікативного простору.

Комунікативна функція є однією з основних функцій мови, оскільки саме через мовлення люди здійснюють взаємодію, передають думки, емоції та формують соціальні зв'язки. Будь-яка мовна одиниця в процесі спілкування виконує певне функційне навантаження: допомагає встановити контакт між співрозмовниками, виразити оцінку, створити відповідну емоційну атмосферу або посилити вплив висловлювання на адресата.

Сучасне українське мовлення демонструє активне використання мовних засобів, спрямованих не лише на інформування, а й на формування емоційної взаємодії між учасниками комунікації. Особливе місце у цьому процесі займають звертання, які є важливим елементом мовленнєвого етикету. Саме через звертання мовець демонструє ставлення до співрозмовника, рівень поваги, емоційний стан та характер комунікації.

На думку А. Болотнікової та Ю. Гунченка, кличний відмінок виступає важливим індикатором ввічливої адресатності та культури мовлення [1, с. 27]. Уживання форм «Олено», «друже», «пане професоре», «шановні колеги» створює атмосферу поваги та комунікативної відкритості. Водночас відмова від нормативних форм звертань часто сприймається як ознака мовної байдужості або впливу чужомовних моделей спілкування.

У сучасному українському інформаційному просторі спостерігається активне повернення до нормативного використання кличного відмінка. К. Городенська зазначає, що сучасне медійне мовлення дедалі частіше використовує природні українські форми звертань, які відповідають національній мовній традиції та забезпечують виразність комунікації [2, с. 12]. Особливо це помітно в радіомовленні, телевізійних ефірах, офіційних зверненнях та публічних виступах.

Важливою є й історична складова формування мовної норми. Н. Кобченко наголошує, що в радянський період українська мовна система зазнала значного впливу русифікаційних процесів, унаслідок чого кличний відмінок поступово витіснявся номінативними формами [4, с. 76]. Це негативно позначилося на культурі мовлення та спричинило певне розмиття національних мовних традицій. Сьогодні повернення нормативних форм звертань є не лише мовним, а й культурним явищем.

Комунікативний потенціал мовних засобів особливо виразно реалізується у політичному та суспільному дискурсі. У сучасному українському мовленні активно функціонують звертання та мовні конструкції, які мають виразне емоційне та об'єднавче значення. Л. Колібаба та С. Романюк підкреслюють, що звертання в українському політичному дискурсі ХХІ століття виконують не лише етикетну, а й консолідаційну функцію [5, с. 318]. Такі вислови, як «дорогі українці», «вільний народ», «шановні захисники», сприяють формуванню відчуття спільності та національної єдності.

Сучасний комунікативний простір також активно реагує на суспільні та історичні події. В умовах російсько-української війни українська мова стала

одним із ключових чинників самоідентифікації суспільства. В. Сікорська та В. Ногай зазначають, що мовні маркери національного дискурсу виконують важливу об'єднавчу функцію та формують спільний комунікативний простір українців [7, с. 35]. У мовленні активно поширюються слова й вислови, пов'язані з боротьбою, свободою, незламністю та підтримкою, що посилює емоційний вплив комунікації.

Важливу роль у функціонуванні української мови відіграє її суспільний престиж. П. Селігей наголошує, що життєстійкість мови значною мірою залежить від її комунікативної потужності та здатності забезпечувати всі сфери суспільного життя [6, с. 54]. Чим активніше українська мова використовується в освіті, медіа, державному управлінні, культурі та повсякденному спілкуванні, тим сильнішою стає її роль у суспільстві.

Суттєве значення має й мовне законодавство, яке сприяє зміцненню позицій української мови в інформаційному просторі. О. Демська підкреслює, що мовна політика держави безпосередньо пов'язана з питаннями національної та інформаційної безпеки [3, с. 8]. У сучасних умовах мова є не лише засобом комунікації, а й важливим елементом державотворення та культурної незалежності.

Одним із засобів посилення виразності мовлення є мовний контраст. Л. Юлдашева зазначає, що протиставлення мовних одиниць допомагає зробити висловлювання емоційно насиченим, переконливим та стилістично виразним [8, с. 210]. Завдяки використанню мовного контрасту сучасне українське мовлення стає більш динамічним та впливовим.

Отже, комунікативна функція мовних засобів в українському мовленні є важливим складником сучасного суспільного та культурного життя. Мовні одиниці забезпечують не лише передачу інформації, а й формування емоційної взаємодії, підтримання соціальних зв'язків, вираження національної ідентичності та культурних цінностей.

Сучасне українське мовлення демонструє активне відновлення нормативних форм звертань, посилення ролі кличного відмінка, розвиток національно маркованої лексики та зростання престижу української мови. Усе це свідчить про зміцнення мовної норми та посилення ролі української мови у формуванні сучасного комунікативного простору.

Перспективи подальших досліджень полягають у глибшому вивченні функціонування мовних засобів у різних сферах суспільного спілкування, аналізі змін сучасного українського дискурсу та дослідженні впливу мовних процесів на формування національної свідомості.

## СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ:

1. Болотнікова А., Гунченко Ю. Кличний відмінок як мовний індикатор увічливої адресатності. *Лінгвістичні студії*. 2020. Вип. 40(2). С. 25–32. URL: [http://www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis\\_nbuv/cgiirbis\\_64.exe?I21DBN=LINK&P21DBN=UJRN&Z21ID=&S21R](http://www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?I21DBN=LINK&P21DBN=UJRN&Z21ID=&S21R)

[EF=10&S21CNR=20&S21STN=1&S21FMT=ASP\\_meta&C21COM=S&2\\_S21P03=FILA=&2\\_S21STR=lingst\\_2020\\_40%282%29\\_5.](https://doi.org/10.51369/2707-7276-2025-1(38)-1)

2. Городенська К. Граматичні форми звертань у комунікативному просторі Українського суспільного радіо. *Studia Ucrainica Varsoviensia*. 2021. С. 9–18.
3. Демська О. Мовне законодавство і національна безпека. *Інформаційна безпека людини, суспільства, держави*. 2025. № 1(38). С. 6–16. DOI: [https://doi.org/10.51369/2707-7276-2025-1\(38\)-1](https://doi.org/10.51369/2707-7276-2025-1(38)-1).
4. Кобченко Н. Вокатив і номінатив у функції звертання: формування мовної норми в радянський період. *Мова: класичне – модерне – постмодерне*. 2021. № 7. С. 68–91.
5. Колібаба Л., Романюк С. «Вільний народі незламної країни!», або Про граматичні форми звертань в українському політичному дискурсі ХХІ ст. Соціальне у мові та мова в соціумі : колективна монографія / О. Доценко, М. Жуйкова, Н. Кісс [та ін.] ; наук. ред. та упоряд. Н. Ясакова. Київ : НаУКМА, 2023. С. 313–354.
6. Селігей П. Комунікативна потужність і престиж української мови як параметри її життєстійкості. Соціальне у мові та мова в соціумі : колективна монографія / О. Доценко, М. Жуйкова, Н. Кісс [та ін.] ; наук. ред. та упоряд. Н. Ясакова. Київ : НаУКМА, 2023. С. 48–82.
7. Сікорська В., Ногай В. Мовні маркери українського національного дискурсу в публічному комунікативному просторі під час російсько-української війни. Вінниця : Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського, 2026. 89 с.
8. Юлдашева Л. П. Функційне навантаження мовного контрасту. *Нова філологія*. 2025. № 99. С. 206–214. DOI: <https://doi.org/10.26661/2414-1135-2025-99-25>.

УДК 352.075(477):355.48(470:477)"2014/..."

**РОДІКОВ Богдан,**  
студент групи P1-B22z

**Науковий керівник:**  
к. політ. н., доц. **ВІННІЧУК Ольга**

## **ФУНКЦІОНУВАННЯ ТЕРИТОРІАЛЬНИХ ГРОМАД УКРАЇНИ В УМОВАХ ПОВНОМАСШТАБНОЇ ВІЙНИ**

*Анотація.* Проаналізовано особливості функціонування територіальних громад України в умовах повномасштабної війни. Визначено специфіку управлінських процесів у тилкових, прифронтових та деокупованих громадах, а також схарактеризовано ключові виклики, що постали перед системою місцевого самоврядування у воєнний період.

*Ключові слова: територіальні громади, місцеве самоврядування, децентралізація, воєнний стан, прифронтові території, деокуповані громади, публічне управління.*

Повномасштабне вторгнення Російської Федерації в Україну у 2022 році суттєво трансформувало умови функціонування системи публічного управління, зокрема на місцевому рівні. В умовах війни територіальні громади опинилися перед необхідністю адаптації до нових безпекових, соціально-економічних та управлінських викликів. Залежно від інтенсивності бойових дій, рівня безпекових загроз та масштабів руйнувань можна виокремити кілька типів громад, які функціонують у принципово різних умовах: тиллові, прифронтові та деокуповані [1].

Тиллові територіальні громади в умовах повномасштабної війни загалом змогли зберегти інституційну цілісність та керованість органів місцевого самоврядування. Відсутність безпосередніх бойових дій на їх території дала змогу підтримувати функціонування комунальних підприємств, закладів освіти, охорони здоров'я та інших базових публічних сервісів [2]. Водночас такі громади зіткнулися з новими викликами, пов'язаними із масовим переміщенням населення.

Значна кількість внутрішньо переміщених осіб, які були змушені залишити прифронтові та окуповані території, перемістилася саме до тиллових регіонів. Це спричинило суттєве збільшення навантаження на місцеву інфраструктуру, систему соціального захисту, житлово-комунальне господарство та освітню сферу [3]. Органи місцевого самоврядування були змушені оперативно адаптувати соціальні програми, розширювати можливості надання гуманітарної допомоги, забезпечувати інтеграцію внутрішньо переміщених осіб у місцеві громади та формувати нові механізми соціальної підтримки.

Важливим аспектом діяльності тиллових громад стала також економічна адаптація до нових умов. Багато підприємств, освітніх і наукових установ були релоковані з небезпечних регіонів до відносно безпечних територій. Це створило додаткові можливості для розвитку місцевої економіки, однак одночасно посилило конкуренцію за ресурси та вимагало модернізації інфраструктури, розвитку житлового фонду та розширення адміністративних спроможностей органів місцевої влади [4].

Іншим типом громад, що функціонують у принципово інших умовах, є прифронтові територіальні громади. Їх діяльність відбувається в умовах постійної воєнної загрози, що враховує регулярні артилерійські та ракетні обстріли, атаки безпілотників та ризик окупації. За таких умов органи місцевого самоврядування змушені поєднувати виконання повсякденних адміністративних функцій із кризовим управлінням та заходами із забезпечення безпеки населення [5].

Важливою особливістю функціонування прифронтових громад стала тісна взаємодія органів місцевого самоврядування з військовими структурами, підрозділами територіальної оборони та службами цивільного захисту. Така

координація дозволяє більш оперативно реагувати на безпекові загрози, організовувати евакуаційні заходи, забезпечувати функціонування укриттів та підтримувати життєдіяльність населення в умовах постійної небезпеки [6].

У низці випадків у прифронтових районах частина управлінських функцій переходила до військових адміністрацій, які створювалися відповідно до законодавства для забезпечення ефективного управління територіями у зоні активних бойових дій [7]. Це призвело до певної трансформації моделі місцевого управління, де традиційні процедури прийняття рішень часто поступалися необхідності оперативного реагування на кризові ситуації.

Найбільш складною є ситуація у деокупованих громадах, які тривалий час перебували під контролем окупаційних військ або зазнали значних руйнувань внаслідок бойових дій. На таких територіях значна частина житлових будинків, об'єктів соціальної інфраструктури та транспортної мережі була частково або повністю зруйнована, що значно ускладнило відновлення нормального функціонування громад [8].

Органи місцевого самоврядування у деокупованих громадах змушені вирішувати комплекс завдань, пов'язаних із відновленням адміністративних структур, поверненням кадрів, відбудовою комунальних підприємств та забезпеченням базових послуг для населення. Одночасно вони стикаються з масштабною мінною небезпекою, яка охоплює значні території та становить загрозу для цивільного населення й відбудовних робіт [9].

Додатковою проблемою є демографічні втрати та відтік населення з деокупованих територій. Значна частина мешканців не повертається до своїх громад через безпекові ризики або втрату житла та роботи. Це створює серйозні кадрові та соціально-економічні виклики, що ускладнюють процеси відновлення місцевого самоврядування та економічної активності [10].

Попри значні труднощі, досвід функціонування територіальних громад у період повномасштабної війни засвідчив високий рівень адаптивності децентралізованої системи управління. Наявність фінансової автономії, власних бюджетів та налагоджених механізмів взаємодії з населенням дозволила громадам забезпечити базову стабільність навіть у кризових умовах [11].

Отже, повномасштабна війна спричинила суттєву диференціацію умов функціонування територіальних громад України. Тиллові громади виконують функції соціально-економічної стабілізації та приймають значні потоки внутрішньо переміщених осіб, прифронтові громади діють у режимі кризового управління та тісної взаємодії з військовими структурами, тоді як деокуповані громади зосереджуються на відновленні інфраструктури та інституційної спроможності. Водночас результати реформи децентралізації, реалізованої до початку повномасштабної війни, створили інституційно стійку систему місцевого самоврядування, яка стала важливим елементом забезпечення державної стійкості у воєнний період.

**СПИСОК ВИКОРСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ:**

1. Борщевський В., Матвеев Є., Куропась І., Микита О. Війна. Громади. Децентралізація. Як налагодити ефективне управління громадами в сучасних геополітичних реаліях. URL: <https://amer.org.ua/vijna-gromady-decentralizacziya-yak-nal/>
2. Місцеве самоврядування як чинник стійкості тилу : аналіт. доп. / за ред. В. Г. Потапенка. Київ : НІСД, 2023. 54 с.
3. Ковтун В. Механізми публічного управління інтеграцією внутрішньо переміщених осіб в Україні // Публічне управління та місцеве самоврядування. 2024. № 4. С. 11–19.
4. Волокіта В. До місцевих бюджетів надійшло на 40 мільярдів більше, ніж торік: які області у лідерах // Економічна правда. 4 липня 2024. URL: <https://epravda.com.ua/news/2024/07/04/716214/>.
5. Мірошник О. Місцеве самоврядування та реформа децентралізації в умовах війни // UPLAN. 7 березня 2023. URL: <https://uplan.org.ua/analytics/mistseve-samovriaduvannia-ta-reforma-detsentralizatsii-v-umovakh-viiny-pidsumky-liutoho/#:~:text=>
6. Цивільні у збройному конфлікті : посилення захисту цивільного населення на рівні громад під час повномасштабного вторгнення – реагування на ролі та стійкість в Україні : матеріали 6-ї міжнар. конф. 2025. 72 с.
7. Про основи національного спротиву : Закон України від 16.07.2021 № 1702-IX.
8. KSE. Report on Damages to Infrastructure from the Destruction Caused by Russia's Military Aggression against Ukraine (as of November 2024). Kyiv, 2024. 25 p.
9. Мінна безпека на деокупованих територіях: що важливо пам'ятати. URL: <https://www.kmu.gov.ua/news/minna-bezpeka-na-deokupovanykh-terytoriiakh-shcho-vazhlyvo-pamiataty>.
10. UN Office for the Coordination of Humanitarian Affairs. Ukraine: Humanitarian Situation. URL: <https://reliefweb.int/country/ukr>.
11. Darkovich A., Huss O., Keudel O., Hatsko V. Local Democracy and Resilience in Ukraine: Learning from Communities' Crisis Response in War. URL: <https://icld.se/en/publications/local-democracy-and-resilience-in-ukraine-learning-from-communities-crisis-response-in-war/>.

УДК 323:061.1ЄС]:314.15

**ТАРАНОВ Дмитро,**  
*студент групи P1-B25*  
**Науковий керівник:**  
*д. політ. наук, професор* **ВОНСОВИЧ Сергій**

## **ЧИ Є МІГРАЦІЯ ЗАГРОЗОЮ ДЛЯ ЄВРОПИ?**

***Анотація.** Досліджено проблему міграції як одного з ключових викликів для сучасної Європи. Розглянуто відмінності між легальною та нелегальною міграцією, проаналізовано основні чинники міграційних процесів, а також наведено статистичні дані щодо їх динаміки. Висвітлено соціальні, економічні та політичні наслідки неконтрольованої міграції. Окрему увагу приділено механізмам мінімізації безпекових ризиків.*

***Ключові слова:** міграція, нелегальна міграція, безпека, Європейський Союз, соціальна стабільність, демографія, інтеграція, міжнародна співпраця.*

**Актуальність теми.** Міграція є невід’ємною складовою суспільного розвитку, однак у ХХІ столітті вона набула якісно нових масштабів та загострила питання безпеки в Європі. Міграція є комплексним явищем, що охоплює гуманітарний, економічний, соціокультурний та безпековий виміри, де пріоритетним завданням залишається забезпечення безпеки держави та її громадян. Легальна міграція здатна сприяти економічному розвитку, покриваючи дефіцит робочої сили. Натомість неконтрольовані переміщення нелегальних мігрантів, що посилюються збройними конфліктами, політичною нестабільністю та демографічним тиском у країнах Африки й Близького Сходу, створюють значні ризики для соціальної стабільності, культурної ідентичності та внутрішньої безпеки Європейського Союзу. Саме нелегальна міграція стала одним із найгостріших викликів сучасної міжнародної безпеки.

**Метою публікації** є дослідження проблеми міграції як одного з ключових викликів сучасної Європи: аналіз її причин, основних маршрутів і наслідків для європейських держав, а також визначення можливих шляхів подолання міграційної кризи. Для досягнення поставленої мети використано порівняльний аналіз міграційної політики держав – членів ЄС, а також аналіз статистичних даних профільних міжнародних організацій.

**Виклад основного матеріалу** Головним структурним чинником залишається військово-політична нестабільність – передусім збройні конфлікти на Близькому Сході та в Африці – в поєднанні зі стійкою економічною диференціацією між регіонами. Крім того, демографічний дисбаланс (прискорене зростання населення в Африці на тлі старіння європейського суспільства) формує стабільний попит на некваліфіковану та низькооплачувану робочу силу.

Основні міграційні маршрути. Найінтенсивнішим залишається Центрально-Середземноморський маршрут, що характеризується надзвичайно високим рівнем смертності внаслідок перетину моря у переповнених суднах. Не менш активно використовується Балканський маршрут (через Туреччину, Грецію, Сербію та Угорщину): у 2023 році на нього припало 43 % зафіксованих спроб нелегального перетину зовнішніх кордонів ЄС [1].

Багаторівневі загрози для Європи. Неконтрольована міграція генерує комплекс взаємопов'язаних загроз для європейських держав, що охоплюють такі виміри: По-перше, соціальна фрагментація. Концепція культурної асиміляції виявилась недостатньо ефективною в умовах масової міграції. Формування замкнених етнокультурних анклавів з власними соціальними нормами спричинило масові заворушення у Франції, Швеції та Німеччині [2]. По-друге, зростання злочинності та терористичних ризиків. Послаблення прикордонного контролю полегшило проникнення осіб з радикальними поглядами. Теракти у Парижі, Брюсселі, Берліні та Кельні засвідчили прямий зв'язок між прогалинами в ідентифікації мігрантів і безпековими наслідками [3]. По-третє, соціокультурні суперечності. Частина мігрантів є носіями ціннісних систем, несумісних із принципами правової держави, гендерної рівності та світського врядування, що породжує напругу в приймаючих суспільствах. По-четверте, політична дестабілізація. Міграційні потоки використовуються як інструмент гібридного тиску (зокрема, кризова ситуація, спровокована режимом Білорусі у 2021 р. [4]), а розбіжності між державами – членами ЄС щодо механізмів розподілу біженців поглиблюють дезінтеграційні тенденції всередині Союзу.

У порівняльному аналізі міграційних потоків особливий інтерес становить ситуація з українськими біженцями, яка є показовим прикладом для осмислення диференційованих підходів до міграційної політики. Близько 20 % громадян України станом на 2024 рік перебувають за кордоном [5]. На відміну від мігрантів з регіонів зі значними соціокультурними відмінностями від ЄС, українці, що мають спільну з Європою нормативно-правову та ціннісну базу, демонструють вищі показники інтеграції на ринку праці та меншу конфліктність у взаємодії з приймаючими суспільствами. Водночас держави ЄС поступово переглядають умови підтримки: скасовують соціальні виплати (зокрема, у Польщі) та запроваджують програми фінансового стимулювання добровільного повернення на батьківщину (наприклад, у Швейцарії) [6];[7].

Для забезпечення безпеки та збереження соціальної згуртованості Євросоюз має реалізувати комплекс системних заходів: посилити контроль за зовнішніми кордонами (спираючись на досвід угоди між ЄС та Туреччиною 2016 року), провести реформу міграційного законодавства відповідно до сучасних викликів та перейти до жорсткішої та послідовнішої політики інтеграції. Держави повинні зберігати право на примусове видворення осіб, які систематично порушують законодавство приймаючої країни або відмовляються виконувати інтеграційні вимоги.

**Висновки** Проведений аналіз засвідчує, що міграційна криза є структурним явищем, зумовленим сукупністю геополітичних, демографічних та соціально-економічних чинників. Вона актуалізує необхідність системного перегляду міграційної політики ЄС у напрямі посилення інтеграційних механізмів та диференційованого підходу до різних категорій мігрантів. Ефективна відповідь на цей виклик потребує поєднання жорсткішого прикордонного контролю, реформування правової бази та цілеспрямованих програм інтеграції, орієнтованих лише на тих мігрантів, які готові виконувати норми і цінності приймаючих держав. Перспективним напрямом подальших досліджень є порівняльний аналіз ефективності інтеграційних програм у різних державах - членах ЄС.

### СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ:

1. EU external borders: Irregular border crossings fall 22% in January. Frontex. 2025. URL: <https://www.frontex.europa.eu/media-centre/news/news-release/eu-external-borders-irregular-border-crossings-fall-22-in-january-V6GOc7> (дата звернення: 28.03.2026).
2. Заворуження у Франції: загинув рятувальник, який намагався загасити підпалені авто. Укрінформ. 2023. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-world/3730771-zavorusenna-u-francii-zaginuvalnik-akij-namagavsa-zagasiti-pidpaleni-avto.html> (дата звернення: 18.03.2026).
3. Cover-up claim over NYE mass sexual assaults. The Local Germany. 2016. URL: <https://www.thelocal.de/20160104/refugees-blamed-for-mass-sexual-assault-in-cologne> (дата звернення: 05.02.2026).
4. Сотні мігрантів прибули до паркану на кордоні Білорусі і Польщі: відео з гелікоптера. Українська правда. 2021. URL: <https://www.pravda.com.ua/news/2021/11/08/7313216/> (дата звернення: 17.01.2026).
5. Через війну за кордоном перебувають близько 20% громадян України – дослідження. Інтерфакс-Україна. 2023. URL: <https://interfax.com.ua/news/general/921173.html> (дата звернення: 28.03.2026).
6. Українці більше не отримуватимуть соцвиплати у Польщі: коли планують скасувати. ТСН. 2023. URL: <https://tsn.ua/ukrayina/ukrayinci-bilshe-ne-otrimuvatimut-socviplati-u-polschi-koli-planuyut-skasuvati-2423419.html> (дата звернення: 18.02.2026).
7. Швейцарія заплатить українцям до \$4000 за добровільне повернення додому. Інше ТВ. 2023. URL: <https://inshe.tv/suspilstvo/2023-10-05/799329/> (дата звернення: 15.03.2026).

УДК 316.776.23:004.773.6

**ХАРЧУК Олександра,**  
студентка групи P1-B22z

**Науковий керівник:**  
к. соц. н., доцент ГРУБІ Тетяна

## **ДЕЗІНФОРМАЦІЯ ТА ІНФОРМАЦІЙНО-ПСИХОЛОГІЧНІ ОПЕРАЦІЇ В СОЦІАЛЬНИХ МЕРЕЖАХ ЯК МЕХАНІЗМИ СУЧАСНИХ ІНФОРМАЦІЙНИХ ВІЙН: УКРАЇНСЬКИЙ КЕЙС І ПРАКТИКИ ПРОТИДІЇ**

***Анотація.** Проаналізовано основні функції дезінформації, механізми формування та поширення наративів, а також роль пропаганди у конструюванні образу ворога. Виявлено заходи протидії дезінформації, що охоплюють інституційний, правовий, освітній та комунікаційний рівні, зокрема розвиток стратегічних комунікацій і медіаграмотності. Підкреслено, що ефективна протидія інформаційним загрозам потребує системного підходу, який поєднує державну координацію, активну комунікаційну політику та формування соціальної стійкості.*

***Ключові слова:** дезінформація; інформаційно-психологічні операції; соціальні мережі; інформаційна війна; пропаганда; стратегічні комунікації; медіаграмотність; національна безпека; гібридна війна; російсько-українська війна.*

Інформаційна війна в умовах цифрового суспільства набула статусу системного інструменту міждержавної конкуренції та гібридного протиборства. Її ключова відмінність від класичних форм пропаганди полягає у високій швидкості продукування й поширення інформаційних повідомлень, мережевій логіці циркуляції контенту та можливості точного таргетування аудиторій. У сучасних міжнародних конфліктах інформаційний вимір не є «додатком» до бойових дій, а виступає самостійним театром операцій, що здатний впливати на політичні рішення, міжнародну підтримку, морально-психологічний стан населення і стійкість державних інституцій. Український досвід російсько-української війни демонструє, що інформаційні атаки спрямовуються не лише на внутрішню аудиторію, а й на зовнішні середовища - міжнародні уряди, медіа, експертні спільноти та діаспори, з метою зміни рамки сприйняття подій і легітимації агресії.

У науковому дискурсі дезінформацію розглядають як один із базових інструментів інформаційної війни, що підриває довіру до демократичних інститутів, звужує можливості громадян для критичного осмислення подій і створює базис для політичної поляризації [1, с. 53]. В умовах російсько-української війни дезінформаційні кампанії виконують кілька функцій:

деморалізують населення і підривають віру в спроможність держави; делегітимізують органи влади та Збройні Сили; створюють паралельні «пояснювальні моделі» реальності через конспірологічні та псевдоісторичні наративи; знижують ефективність міжнародної підтримки шляхом нав'язування сумнівів щодо суб'єктності України та причин війни [1, с. 55–56]. Особливо значення у цьому контексті має механіка формування і тиражування наративів. Останні ми визначаємо не як одичне повідомлення, а стійку інтерпретаційну рамку, яка задає аудиторії «готові» причинно-наслідкові зв'язки.

Дослідження стратегічних комунікацій у воєнний період демонструють, що ефективна протидія ворожим інформаційним впливам потребує узгодження державних комунікаційних зусиль, чіткого визначення ключових повідомлень та синхронізації дій різних суб'єктів комунікації [2, с. 46]. Стратегічні комунікації розглядаються як координоване використання державних інструментів (публічна дипломатія, зв'язки з громадськістю, інформаційно-психологічні операції) для досягнення стратегічних цілей [2, с. 47]. У практичному вимірі це означає: держава повинна не лише реагувати на фейки, а й активно конструювати власні пояснювальні моделі подій, підкріплюючи їх фактами та послідовними меседжами.

Окремий пласт інформаційної війни становить пропаганда як технологія формування «образу ворога» та переналаштування моральних оцінок. Російська пропаганда системно використовує міжнародні інформаційні канали для конструювання зовнішнього образу «загрози» й нав'язування викривлених інтерпретацій причин та перебігу війни, що задає характер міжнародним відносинам та суспільним настроям за межами України [4, с. 163]. У цих механізмах важливими є: повторюваність ключових тез, апеляція до емоцій (страху, образи, ненависті), підміна понять (наприклад, «оборона» замість агресії), псевдобаланси («обидві сторони винні»), а також активне використання «свідків» і «експертів», які легітимізують потрібну інтерпретацію. Пропаганда працює не лише через відверту брехню, а й через вибірковість: демонстрацію фрагментів реальності без контексту, перебільшення окремих випадків, замовчування незручних фактів.

Засоби ведення інформаційних воєн можна умовно поділити на контентні, організаційні та технологічні. Контентні охоплюють виробництво наративів, фейків, маніпулятивних інтерпретацій, використання емоційних тригерів. Організаційні враховують створення мереж поширення (анонімні канали, афілійовані медіа), координацію повідомлень між різними майданчиками. Технологічні в свою чергу є інструментами розповсюдження (бот-мережі), мікротаргетинг, алгоритмічне підсилення контенту, використання платформних механізмів рекомендацій для «розгону» потрібних тем. В українському контексті дослідники підкреслюють, що дезінформаційні атаки часто націлені на больові точки суспільства й мають на меті розхитати єдність, яка є критичною умовою стійкості під час війни [3, с. 90].

Механізми протидії інформаційним війнам варто розглядати як комплекс взаємопов'язаних рішень: інституційних, правових, освітніх і комунікаційних.

Інституційний рівень передбачає наявність органів, здатних моніторити інформаційний простір, виявляти кампанії впливу та координувати відповіді. На правовому рівні актуалізується потреба уточнення дефініцій і процедур, пов'язаних із дезінформацією, а також створення рамок відповідальності за системне поширення неправдивих повідомлень [1, с. 54]. Водночас правові механізми мають бути збалансовані з принципами свободи слова, щоб протидія дезінформації не перетворювалася на довільні обмеження. На освітньому рівні ключовим виступає підвищення медіаграмотності населення та критичного мислення, оскільки навіть найкращі інституційні рішення не спрацюють без суспільної здатності розрізняти достовірні й сумнівні джерела [1, с. 55]. Комунікаційний рівень передбачає розвиток стратегічних комунікацій держави, узгодженість повідомлень і прозорість пояснення рішень, що зміцнює довіру і знижує ефективність ворожих впливів [2, с. 49].

Отже, інформаційні війни сучасності – це багаторівневе протистояння, де вирішальним ресурсом стає довіра: до інститутів, медіа, експертів і одне до одного. Засоби ведення інформаційної війни еволюціонують разом із цифровими платформами й поведінкою аудиторій, а механізми протидії потребують одночасного посилення державної координації, розвитку стратегічних комунікацій та формування соціальної стійкості. Для України, що перебуває в умовах тривалої агресії, питання протидії дезінформації та пропаганді є не лише інформаційною політикою, а складовою національної безпеки, оскільки саме інформаційний фронт безпосередньо впливає на здатність держави мобілізувати ресурси, утримувати єдність і зберігати міжнародну підтримку.

#### **СПИСОК ВИКОРСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ:**

1. Гривнак Б., Лопушинський І., Сапіжак І. Дезінформація як загроза національній безпеці України в умовах неоголошеної російсько-української війни. *Науковий вісник Вінницької академії безперервної освіти. Серія «Екологія. Публічне управління та адміністрування»*. 2024. Вип. 1. С. 53–63. DOI: 10.32782/2786-5681-2024-1.07.
2. Іжурова І. В. Стратегічні комунікації України в умовах російсько-української війни. *Наука і оборона*. 2023. № 2. С. 46–51. DOI: 10.33099/2618-1614-2023-22-2-46-51.
3. Кириченко Р. О., Керімова З. В., Перхун О. І. Феномен «дезінформація» як об'єкт наукових досліджень вітчизняних та зарубіжних учених. *Публічне управління та митне адміністрування*. 2025. № 1. С. 89–95. DOI: 10.20535/2308-5053.2025.1(65).332563.
4. Пріц Ю. Російська пропаганда як засіб формування образу зовнішнього ворога (на прикладі аналізу електронних ресурсів дев'яти агентств світу). *Social Communications: Theory and Practice*. 2024. 16(2). С. 163. DOI: 10.51423/2524-0471-2024-16-2.

УДК 323.1

**ШЕВЧУК Олександр,**  
*студент групи Р1-М25з***Науковий керівник:***к. пол. н., доцент* **МАРКІТАНТОВ Вадим****ОСНОВНІ ОЗНАКИ ПОЛІТИЧНОЇ НАЦІЇ**

***Анотація.** Розглянуто сутність поняття політичної нації та основні підходи до його трактування. Проаналізовано ключові ознаки політичної нації, зокрема державність, громадянство, політичну ідентичність, спільні цінності, територіальність та інтегрованість суспільства. Обґрунтовано, що політична нація є не лише результатом етнокультурного розвитку, а передусім наслідком політичної організації суспільства, що базується на спільних інститутах, цінностях і громадянській участі.*

***Ключові слова:** політична нація, громадянство, ідентичність, державність, націєтворення, політичні цінності, інтеграція.*

**Актуальність дослідження** політичної нації зумовлена сучасними трансформаційними процесами, що відбуваються у світі та, зокрема, в Україні. В умовах війни, глобалізації, міграційних процесів і внутрішніх соціально-політичних змін питання формування політичної нації набуває особливого значення. Саме політична нація виступає основою консолідації суспільства, зміцнення державності та забезпечення стійкості політичної системи.

Поняття «політична нація» не має однозначного визначення. Існують різні підходи трактування цього явища, однак у більшості з них у центрі уваги перебувають ті самі чинники: політичні, культурні, економічні, психологічні та етнічні. Одні дослідники виокремлюють один із них як головний, інші наголошують на поєднанні кількох. Водночас політичну націю доцільно розглядати як гармонійну та органічно взаємозв'язану систему, у якій жоден із цих елементів не існує ізольовано.

**Мета дослідження** полягає у визначенні сутності політичної нації та систематизації її основних ознак.

**Результати дослідження.** Складність осмислення політичної нації значною мірою зумовлена різними підходами до розуміння самої нації [7]. Проте нині можна виокремити два основні підходи до визначення «політичної нації». Перший підхід розглядає політичну націю як політичну організацію етносу. У такому випадку вона постає тоді, коли існує національна держава, що сформувалася внаслідок політичного самовизначення певного етносу. Другий підхід трактує політичну націю як громадянську, тобто як спільноту громадян певної держави, об'єднаних не стільки спільним походженням, скільки належністю до держави, визнанням її цінностей і спільною політичною ідентичністю.

У межах першого підходу основою утворення політичної нації виступає етнічність як головний критерій націогенезу. Саме етнос під час самовизначення консолідується у націю, здобуває незалежність і створює

суверенну владу на певній території. Такий тип політичної нації часто пов'язують із нацією-державою [2]. Для нього характерним є утвердження потужної єдиної ідентичності як членів нації та громадян держави. У цьому випадку політична нація нерідко постає як моноетнічна спільнота, у межах якої провідну роль відіграють культура, мова та історичний досвід домінуючого етносу.

Другий підхід пов'язує політичну націю з державою-нацією, тобто з громадянською моделлю. Громадянські (політичні) нації – це такі державні народи, представники яких вирішують питання своєї національної ідентичності на підставі громадянства, належності до певної держави та схвалення її основних політичних цінностей [1]. Цей тип нації характеризується поліетнічністю, що зумовлює потребу шукати інші ресурси для консолідації суспільства, ніж етнічна однорідність. За таких умов стрижнем суспільної єдності постає не спільне походження, а громадянська належність, тобто ідентифікація з державою.

Отже, незалежно від підходу, можна виокремити основні ознаки політичної нації. Насамперед такою ознакою є **державність**. Політична нація формується в межах певного державного простору або у зв'язку з прагненням до його створення. Саме держава забезпечує політичну організацію суспільства, встановлює правові норми, формує інститути влади та створює умови для інтеграції різних груп у цілісну спільноту.

Не менш важливою ознакою політичної нації є **громадянство**. У громадянській моделі саме воно виступає основою належності до нації. Політична нація об'єднує людей як громадян, незалежно від їхнього етнічного походження, мови чи релігії. У цьому контексті особливого значення набуває не кровна спорідненість, а правовий зв'язок особи з державою та включеність у спільний політичний простір.

Ще однією визначальною ознакою є **спільна політична ідентичність**. Політична нація неможлива без усвідомлення людьми своєї належності до єдиної спільноти. Загальнонаціональна ідентичність передбачає ототожнення людиною себе зі спільнотою, її символами, цінностями, історією, територією, культурою, державними та правовими інституціями, політичними й економічними інтересами [6, с. 57]. Саме вона дозволяє різним соціальним і культурним групам відчувати себе частиною одного політичного цілого.

Важливою ознакою політичної нації є також **спільність політичних цінностей**. До них належать демократія, громадянські права, лояльність до держави, повага до правопорядку, визнання спільних правил співжиття. Саме на цих засадах відбувається консолідація поліетнічного суспільства.

В. Крисаченко, ґрунтуючись на таких критеріях, як державність і демократія, наводить як приклади класичних політичних націй еллінську, римську та американську [3, с. 10]. Це дає підстави вважати, що політична нація пов'язана не лише з походженням, а й із певним рівнем політичної зрілості та організації суспільства.

Серед ознак політичної нації слід назвати і **територіальність**. Нація існує в межах певного політичного та соціального простору, де формуються

спільні правила, інститути, історичний досвід і моделі взаємодії. Територія є не лише географічною основою існування політичної нації, а й важливим чинником її самоусвідомлення та згуртованості.

Окремої уваги заслуговує така ознака, як *інтегрованість суспільства*. Політична нація передбачає здатність різних етнічних, мовних, релігійних і культурних груп співіснувати в межах спільного політичного організму. У поліетнічних державах це досягається завдяки правовим механізмам, інституційній підтримці різних ідентичностей, реформуванню системи освіти, культури, міжетнічних відносин, а також завдяки визнанню культурного плюралізму. У такому випадку політична нація не заперечує відмінностей, а об'єднує їх у межах спільного політичного порядку. Політична нація консолідує людей на основі національної державності та громадянського суспільства, а в поліетнічному середовищі формується завдяки спільній історичній долі, державній мові, загальнонаціональним цінностям, політичним інститутам і баченню спільного майбутнього [4, с. 138].

Прикладом того, як політична нація може формуватися на поліетнічній основі, є США. Американська політична нація формувалася з осіб різного походження та розвивалася як багатомірна спільнота. Водночас її історія показує, що для формування політичної нації вирішальними можуть бути не лише етнічні чинники, а й політична культура, економічні та соціальні інтереси, громадянська солідарність, а також здатність долати регіональні суперечності. Це засвідчує, що політична нація є не просто етнокультурною спільнотою, а насамперед спільнотою політично організованою.

Досвід Англії демонструє інший варіант формування політичної нації, коли провідну роль у її становленні відіграє найчисельніший автохтонний етнос. У цьому випадку його цінності, мова та культурні орієнтири значною мірою визначають характер політичної нації [5].

Разом із тим навіть за таких умов політична нація не зводиться лише до етнічного чинника, оскільки її існування забезпечується спільними політичними інститутами, державністю та загальним політичним простором.

Певні висновки щодо ознак політичної нації дає й аналіз регіональних суперечностей у різних країнах. У деякі історичні періоди етнічні, расові та мовно-культурні відмінності відступають на другий план перед регіональними відмінностями у політичній культурі, економічній структурі та системі інтересів. Це свідчить про те, що політична нація ґрунтується не лише на культурній спорідненості, а й на здатності суспільства узгоджувати інтереси, формувати лояльність до спільної держави та долати внутрішні поділи.

Таким чином, політична нація є складною суспільно-політичною спільнотою, що поєднує державність, громадянство, спільну політичну ідентичність, територіальну єдність, спільні цінності та інтеграцію різних груп населення в єдиний політичний простір. Її не можна зводити виключно до етнічного походження або лише до юридичного громадянства. Політична нація виникає там, де формується спільна лояльність до держави, спільне бачення політичного порядку, здатність до самоорганізації та усвідомлення себе як

єдиного політичного цілого. Саме в цьому полягає її сутність і саме ці риси дають підстави визначати основні ознаки політичної нації.

Важливо підкреслити, що зазначені ознаки політичної нації функціонують як взаємопов'язана система. Відсутність або слабкість одного з елементів може суттєво знижувати рівень консолідації суспільства. Саме їхня комплексна взаємодія визначає рівень зрілості політичної нації та здатність до стійкого розвитку.

**Висновки.** Політична нація виступає не лише формою організації суспільства, а й індикатором рівня розвитку державності. Її ключові ознаки забезпечують здатність суспільства до самоорганізації, стійкості та ефективного функціонування в умовах сучасних викликів. Саме тому формування політичної нації є одним із пріоритетних завдань розвитку.

### СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ:

1. Колодій А. Громадянська нація: сутність, шляхи і стадії її формування в У
2. Колодій А. Нація як суб'єкт політики. Думки з приводу. Авторський сайт А
3. Писаченко В. Механізм формування класичних політичних націй. *Вісник Національної юридичної академії України ім. Ярослава Мудрого*. Серія: Філософія, філософія права, політологія, соціологія. 2011. №10. С. 10-22.
4. Пущин Г. Особливості взаємодії політичної нації та громадянського суспільства. *Українська національна ідея: реалії та перспективи розвитку*. 2010.
5. В
6. Д Мельник І. Роль етнічних цінностей у формуванні англійської політичної нації. *Вісник київського національного університету імені Тараса Шевченка*. Політологія. 2005. № 73-75.
7. Мчитайло А. Національна ідентичність у глобальному інформаційному а
8. Пасічник В. Суть та структура поняття «національна ідея». *Етнокультурні проблеми політичного процесу в Україні : колективна монографія*. Львів, 2001.
9. П
10. Р
11. Р
12. Р
13. Р
14. Р
15. Р
16. Р
17. Р
18. Р
19. Р
20. Р
21. Р
22. Р
23. Р
24. Р
25. Р
26. Р
27. Р
28. Р
29. Р
30. Р
31. Р
32. Р
33. Р
34. Р
35. Р
36. Р
37. Р
38. Р
39. Р
40. Р
41. Р
42. Р
43. Р
44. Р
45. Р
46. Р
47. Р
48. Р
49. Р
50. Р
51. Р
52. Р
53. Р
54. Р
55. Р
56. Р
57. Р
58. Р
59. Р
60. Р
61. Р
62. Р
63. Р
64. Р
65. Р
66. Р
67. Р
68. Р
69. Р
70. Р
71. Р
72. Р
73. Р
74. Р
75. Р
76. Р
77. Р
78. Р
79. Р
80. Р
81. Р
82. Р
83. Р
84. Р
85. Р
86. Р
87. Р
88. Р
89. Р
90. Р
91. Р
92. Р
93. Р
94. Р
95. Р
96. Р
97. Р
98. Р
99. Р
100. Р

УДК 141.32(44)Сартр

А

в

н

о

р

к

ЩЕКАНЬ Юлія,  
студентка групи Pol1-B24

Науковий керівник:  
к. філос. н., доцент ПЛАХТІЙ Маріанна

## ФЕНОМЕН МІЖСОБИСТІСНОЇ ВЗАЄМОДІЇ У ТВОРЧОСТІ Ж.-П. САРТРА

*Анотація.* Проаналізовано феномен міжособистісної взаємодії у філософії Жан-Поль Сартр в контексті екзистенціалізму. Розкрито сутність концепції «Іншого» та її вплив на формування самосвідомості, свободи й ідентичності особистості. Особливу увагу приділено феномену «погляду Іншого», який трансформує людину з суб'єкта у об'єкт сприйняття, породжуючи внутрішню напругу, сором і конфлікт. Проаналізовано зміст вислову «Пекло – це інші» як онтологічної характеристики людського співіснування. Показано, що міжособистісні відносини у Сартра мають амбівалентний характер: вони є одночасно умовою самопізнання та джерелом екзистенційного конфлікту. Обґрунтовано актуальність ідей Сартра для осмислення проблем самосприйняття, свободи та залежності від оцінок інших у сучасному суспільстві.

*Ключові слова:* екзистенціалізм, «Інший», міжособистісна взаємодія, свобода, ідентичність, конфлікт, Ж.-П. Сартр.

У сучасному світі проблема міжособистісних відносин набуває особливої актуальності, адже людина дедалі більше залежить не лише від власних рішень, а й від оцінок, очікувань та реакцій інших. Спілкування, взаємодія, соціальні ролі формує не тільки поведінку індивіда, але й його внутрішнє самосприйняття. Саме тому питання про те, яким чином Інший впливає на людину, стає одним із ключових у філософії ХХ століття, зокрема в екзистенціалізмі.

Екзистенціалізм як філософський напрямок зосереджується на унікальному досвіді існування людини, її свободі, відповідальності та пошуку сенсу життя. На відміну від класичних філософських систем, які прагнули знайти універсальні істини, екзистенціалісти звертаються до внутрішнього світу людини, її переживань, страхів, сумнівів і вибору. У цьому контексті особливого значення набуває проблема взаємодії з Іншим, адже саме через неї людина усвідомлює себе як особистість. Одним із найяскравіших представників екзистенціалізму є Жан-Поль Сартр, який розробив оригінальну концепцію міжособистісних відносин. У центрі його філософії – ідея свободи людини, яка, однак, ніколи не є абсолютною, оскільки постійно стикається з присутністю інших людей. Особливої уваги заслуговує його відомий вислів «Пекло – це інші», який часто сприймається поверхово або буквально. Насправді ж цей вислів має глибокий філософський зміст і відображає складність взаємин між людьми, де кожен одночасно є суб'єктом власного життя і об'єктом сприйняття для інших.

**Актуальність теми** дослідження зумовлена тим, що проблема впливу Іншого на людину залишається надзвичайно важливою і в сучасному суспільстві. У добу соціальних мереж, публічності та постійного порівняння себе з іншими питання самосприйняття, свободи та залежності від чужої думки стають ще більш загостреними. Людина дедалі частіше змушена оцінювати себе через призму чужих поглядів, що може як сприяти саморозвитку, так і породжувати внутрішні конфлікти.

**Мета** роботи полягає у глибокому та всебічному аналізі концепції Іншого у філософії Ж.-П. Сартра, а також у з'ясуванні змісту та значення його відомого вислову «Пекло – це інші» у контексті міжособистісних відносин. У філософії екзистенціалізму проблема Іншого набуває статусу однієї з провідних, адже людина визначається через взаємозв'язок із іншими людьми. Саме ця взаємодія створює складну систему взаємовпливів, у якій поєднуються свобода і залежність, самоствердження і сумнів, автентичність і прагнення відповідати очікуванням. Тому мета дослідження передбачає й переосмислення практичного значення ідей Сартра.

**Виклад основного матеріалу.** Екзистенціалізм є одним із найвпливовіших філософських напрямів ХХ століття, що виник як реакція на кризу раціоналізму, наукового оптимізму та традиційних цінностей європейської культури. У центрі екзистенціалізму перебуває проблема людського існування, його сенсу, свободи та відповідальності. Екзистенція є внутрішньою основою людини, яка залишається недоторканою, яка усвідомлює свою скінченність у часі й просторі, з чого випливає, що життя людини в кінцевому підсумку спрямоване на небуття. Тобто екзистенціалісти намагаються усвідомити значення сутності через існування. Кожна людина виступає окремою оригінальною особистістю, вона живе своїм життям, але їй необхідно зрозуміти суть свого існування, і лише тоді вона пізнає істину життя. Однією з ключових ідей екзистенціалізму є положення про те, що «існування передує сутності» [4, с.121]. Екзистенціалісти підкреслюють, що людське існування є принципово відкритим, невизначеним і сповненим тривоги. Людина постійно перебуває у стані вибору, і цей вибір несе за собою відповідальність. Відмова від вибору також є вибором, що ще більше підсилює екзистенційну напругу. Важливим аспектом екзистенціалізму є також увага до граничних ситуацій – таких як смерть, страждання, самотність, відчай. Саме в цих ситуаціях, на думку представників цього напрямку, людина найбільш повно усвідомлює власне існування та його крихкість. Цей термін був уведений німецьким філософом Карлом Ясперсом у його фундаментальній праці «Філософія» (1932) і став одним із визначальних для розуміння екзистенціалізму загалом. Граничні ситуації (нім. Grenzsituationen) – це такі життєві обставини, які не залежать від волі людини, є неминучими та радикально змінюють її сприйняття реальності [6, с. 78]. Ясперс підкреслює, що у повсякденному житті людина часто перебуває у стані так званого «звичного існування», коли вона занурена у рутину, соціальні ролі та зовнішні обставини [6, с. 79].

Однією з найважливіших граничних ситуацій є смерть. У філософії екзистенціалізму вона розглядається не просто як біологічний факт, а як фундаментальна характеристика людського існування. Усвідомлення власної смертності змушує людину переосмислити своє життя, поставити під сумнів свої цілі, цінності та пріоритети. Мартін Гайдеггер у своїй концепції «буття-до-смерті» (Sein-zum-Tode) наголошує, що саме через усвідомлення неминучості смерті людина може досягти автентичності. Смерть робить існування кінцевим, а отже і значущим: кожен вибір набуває ваги, оскільки часу обмежено. Жан-Поль Сартр, своєю чергою, розглядає смерть як фактор, що підкреслює абсурдність існування, адже вона обриває всі людські проєкти, не даючи їм остаточного завершення.

Важливо підкреслити, що граничні ситуації не мають «розв'язання» у традиційному сенсі. Їх неможливо подолати або уникнути – вони є невід'ємною частиною людського існування. Однак саме в їх переживанні відкривається можливість для справжнього самопізнання. Людина, яка проходить через такі ситуації, отримує шанс усвідомити свою свободу, прийняти відповідальність за своє життя і сформувати власну систему цінностей. Філософські наслідки концепції граничних ситуацій є надзвичайно широкими. Адже вони підкреслюють індивідуальний характер людського існування: кожна людина переживає ці ситуації по-своєму, і саме в цьому полягає її унікальність, вони акцентують увагу на свободі як ключовій характеристиці людини. Навіть у найскладніших обставинах людина зберігає можливість вибору – як ставитися до того, що з нею відбувається. Граничні ситуації відкривають перспективу трансценденції – виходу за межі повсякденного існування до глибшого розуміння себе і світу.

Концепція граничних ситуацій зазнавала критики. Деякі дослідники вважають її надто песимістичною або ірраціональною, оскільки вона акцентує увагу на кризових моментах життя. Проте навіть критики визнають, що ця концепція має важливе значення для розуміння людської психіки та поведінки. Вона знайшла своє відображення й у психології, зокрема в екзистенційній терапії (Ірвін Ялом), а також у літературі, де герої часто проходять через граничні ситуації, що змінюють їхнє життя.

На відміну від традиційного розуміння свободи як простого вибору між кількома можливими варіантами, екзистенціалісти трактують її як фундаментальну характеристику людського буття. Свобода у цьому контексті не є привілеєм або додатковою властивістю, а внутрішньою сутністю людини: вона приречена обирати, навіть коли не існує очевидного чи «правильного» варіанту дії [4, с. 123]. Жан-Поль Сартр у своїх працях, зокрема у «Бутті і ніщо», підкреслює, що людина несе повну відповідальність за своє життя, свої дії та навіть за те, ким вона є. Відсутність наперед заданої сутності означає, що особистість формується винятково через власні вчинки, через активне самоствердження у світі. Кожен вибір, навіть той, що здається незначним, створює людину як унікальну істоту. Це робить свободу не лише благом, але й тягарем, адже вона супроводжується постійною відповідальністю та неможливістю приховатися від наслідків своїх дій.

Людина, що живе не самотійно, відмовляється від власної свободи, надаючи зовнішнім силам право визначати її життя. Вона сліпо слідує соціальним моделям, виконує нав'язані ролі, уникає самопізнання і тим самим зменшує внутрішнє напруження, пов'язане з відповідальністю за власне життя. Самостійне існування, навпаки, передбачає повне прийняття свободи та відповідальності. Людина, що живе вільно, усвідомлює власну унікальність і несе відповідальність за кожен свій вибір. Вона не ховається за масками та ролями, притаманними суспільству, а намагається діяти відповідно до власних переконань і цінностей. У цьому процесі людина переживає як тривогу, так і внутрішню силу, оскільки усвідомлення свободи та відповідальності веде до формування цілісної, самотійної особистості [10, с. 433].

Важливим аспектом проблеми свободи є її взаємозв'язок із смертю. У статті «Смерть є несправедливістю. Спростування міфу про екзистенціалізм і смертність» Адам Бубен заперечує поширений стереотип, що екзистенціалісти приписують смертності надмірне значення лише через її здатність надавати життю сенс [2, с. 28]. Він наголошує, що хоча екзистенціалісти надають скінченності життя значущості, вони не стверджують, що життя обов'язково має завершуватися смертю, аби мати сенс. Бубен також підкреслює, що екзистенціалісти не вважають прагнення смерті чи примирення зі смертністю «гідним» людської особистості. Для доказу своєї позиції автор звертається до Мігеля де Унамуно та Альбера Камю, яких він називає «антисмертними екзистенціалістами» [2, с. 29]. Це підкреслює, що екзистенційна свобода не залежить від факту смертності, а проявляється у внутрішньому виборі людини та усвідомленні відповідальності за своє існування. У статті «Ми є нашими можливостями: від Сартра та Бовуар до Льюїстрапа» Мет'ю Раткліф розглядає концепцію свободи Ж.-П. Сартра у «Бутті і ніщо» і частково її захищає. Автор показує, що свобода в розумінні Сартра – це сутнісна характеристика людської екзистенції. Раткліф також аналізує ідеї Сімони де Бовуар та Кнуда Льюїстрапа, демонструючи, що свобода тісно пов'язана з відповідальністю, а обмеження зовнішніми обставинами ніколи не повністю позбавляють людину здатності вибору [2, с. 29]. Підхід дозволяє зрозуміти, що вільне життя можливе навіть у складних або обмежених умовах, оскільки людина завжди має внутрішню свободу визначати свій шлях.

Питання про «Іншого» є ключових питанням філософії ХХ століття, особливо в контексті феноменології та екзистенціалізму. Воно розкриває фундаментальну напругу між самосуб'єктивністю та свідомістю Іншого, напругу, яка обмежує індивідуальну свободу та формування ідентичності. «Інший» постає як активний фактор, що визначає, як людина сприймає себе у світі. У своїй праці «Картезіанські роздуми» (1931) Едмунд Гуссерль запровадив поняття «Іншого» через феномен апперцепції [7, с. 79]. Він розглядав Іншого як спільного суб'єкта, який разом з «я» становить сенс інтерсуб'єктивного світу.

У творі «Буття і ніщо» Жан-Поль Сартр довів проблему «Іншого» до крайності, прояснивши її через концепцію «погляду». На думку Сартра, «Інший» об'єктивує «Я», зводячи його свободу до «об'єкта Іншого».

Міжособистісні стосунки таким чином стають ареною для конфлікту: Я намагається зберегти власну свободу, тоді як «Інший» через погляд нав'язує йому власне сприйняття «Я». Це породжує явище, відоме як «Пекло – це Інший», де взаємодія між людьми часто перероджується в боротьбу за домінування та контроль, щоб контролювати самосприйняття інших [10, с. 120].

У філософії Жана-Поля Сартра поняття буття-для-себе (*pour-soi*) та буття-для-іншого (*pour-autrui*) є ключовими для розуміння структури людської свідомості та її взаємовідносин із світом і іншими людьми. Ці категорії розкривають основні напрями сартрівської онтології, сформованої у праці «Буття і ніщо» (1943), і пояснюють динаміку людської свободи, самосвідомості та конфліктності міжособистісних відносин [10, с. 73].

Буття-для-себе у Сартра визначається як свідомість, що характеризується внутрішньою порожнечою або ніщо (*néant*). Свідомість постійно «нігілює» світ, тобто заперечує його безпосередню, спрямовуючи себе на об'єкти, що існують «в-собі» (*en-soi*) [10, с. 76]. На відміну від буття-в-собі, яке є завершеним і неподільним, свідомість не є фіксованою сутністю; вона існує як динамічний потік, що постійно прагне визначити себе через вибір і проекти. Кожен вибір є актом творення власної сутності: «існування передреує сутності». Це означає, що людина не має готової природи, наперед визначеного призначення чи сутності, а формує себе самостійно через дії. Свобода буття-для-себе є абсолютною, але водночас вона породжує тривогу. У світі без Бога чи заздальгідь заданих правил людина стикається з невизначеністю, відчуває екзистенціальну напругу та потребу постійного вибору. Свідомість, перебуваючи у постійній нігіляції, прагне синтезу свободи та стабільності, але повністю задовольнити цю потребу неможливо: існує нестача буття (*manque d'être*) [10, с. 77].

Для розуміння буття-для-себе важливо відрізнити його від буття-в-собі (*en-soi*), яке є його антиподом. Буття-в-собі характеризується завершеністю, неподільністю та пасивністю. Це світ речей, що просто є, без свідомості, вибору чи самопізнання. Камінь, дерево чи тіло у своєму пасивному існуванні повністю присутні, вони не можуть нігілювати світ і не мають потенціалу для свободи. Буття-для-себе постійно взаємодіє з буттям-в-собі, прагнучи заповнити власну порожнечу проектами, прагненнями та діями [10, с. 78]. Відмінність між цими двома видами буття є фундаментальною для Сартра: буття-для-себе – це буття відкритого горизонту, тоді як буття-в-собі – буття замкнутого об'єкта. Свідомість завжди порівнює себе з реальністю «в-собі» та намагається її підкорити, використовуючи вибір і проекти як інструмент конституції себе.

Поява Іншого радикально змінює структуру буття-для-себе. Коли натрапляємо на чужу свідомість, мій внутрішній досвід і самосприйняття трансформуються у буття-для-іншого (*pour-autrui*). Інший через свій погляд (*regard*) об'єктивує мене, перетворюючи мою свободу на предмет у його світі [7, с. 163]. Мій досвід вже не є суто приватним; Інший стає активним учасником конституції моєї ідентичності. До появи Іншого Я відчуває себе центром світу: усе існує для мене, і я вільна діяти без зовнішньої оцінки. Поява погляду Іншого змушує усвідомити себе як об'єкт, що сприймається, аналізується та судиться. Це породжує сором, тривогу, інколи агресію або прагнення до самозахисту.

Сцена з «хлопчиком за дверима», на яку часто посилається Сартр, ілюструє, як погляд іншого трансформує внутрішнє переживання Я у переживання об'єкта, на який звернена увага. Цей процес не є одноманітним: людина прагне об'єктивувати Іншого так само, як Інший об'єктивує її. У стосунках це проявляється у двобої свободи та контролю: кожен прагне зберегти власну автономію, водночас намагаючись впливати на свободу іншого. Любов у Сартра теж розглядається через цю динаміку: бажання, щоб Інший любив мене, часто приховує потребу об'єктивувати його, сприймати як предмет любові, а не повноцінну свободну свідомість.

Сартр підкреслює, що людина завжди розірвана між своєю внутрішньою свободою і зовнішньою об'єктивізацією Іншого. Ця напруга породжує конфліктність міжособистісних відносин: прагнення синтезу свободи та взаємності постійно суперечить реальності множинності свідомостей. Свобода не є абсолютним привілеєм; вона завжди співіснує з відповідальністю перед іншими і ризиком втрати автентичності через об'єктивізацію [7, с. 164].

Однією з найоригінальніших і водночас найглибших ідей у філософії Ж.-П. Сартра є концепція «погляду Іншого», яка посідає центральне місце в аналізі міжособистісних відносин. У праці «Буття і ніщо» (1943) [10] цей феномен постає не просто як психологічний досвід, а як фундаментальна онтологічна подія, що змінює сам спосіб існування людини у світі. Через зустріч з Іншим людина вперше по-справжньому усвідомлює себе як об'єкт, а не лише як суб'єкт власного досвіду. Щоб пояснити природу цього явища, Сартр звертається до відомого прикладу з підгляданням через замкову щілину. Людина, яка підглядає, повністю занурена у свою дію: вона не рефлексує над собою, не оцінює власну поведінку, а просто існує у стані безпосереднього переживання. У цей момент вона є чистим «буттям-для-себе», тобто свідомістю, яка спрямована назовні і не є об'єктом для самої себе. Однак ситуація кардинально змінюється, коли вона раптом усвідомлює, що за нею можуть спостерігати. Навіть якщо Інший фізично не присутній або ще не з'явився, достатньо самої можливості чужого погляду, щоб внутрішній стан суб'єкта радикально трансформувався [10, с. 488]. У цей момент виникає почуття сорому. Воно є ключовим для розуміння феномена «погляду», адже свідчить про те, що людина починає бачити себе очима Іншого.

П'єса Жана-Поля Сартра «За зачиненими дверима» (Huis Clos, 1944) [5] є не лише літературним твором, а й своєрідною художньою моделлю його філософських ідей. Вона демонструє, як абстрактні положення екзистенціалізму – зокрема концепції свободи, відповідальності та «погляду Іншого» – реалізуються в конкретних життєвих ситуаціях. Через мінімалістичний сюжет і обмежений простір Сартр створює інтенсивну психологічну атмосферу, в якій міжособистісні відносини постають як джерело глибокого конфлікту.

Історичний контекст написання п'єси є надзвичайно важливим для її розуміння. Вона була створена в період німецької окупації Франції, коли суспільство переживало стан моральної кризи, невизначеності та страху. Люди були змушені робити складні вибори, часто йдучи на компроміси із власною

совістю. У такій ситуації питання відповідальності за власні вчинки набувало особливої гостроти. І тому Сартр звертається до теми пекла не як релігійного покарання, а як стан, який люди створюють самі для себе через власні дії та взаємодію з іншими. Сюжет п'єси є зовні простим: троє персонажів – Гарсен, Інес і Естель – після смерті опиняються в замкненій кімнаті, яка символізує пекло [5]. Тут немає традиційних уявлень про фізичні страждання: відсутні тортури, вогонь чи демони. Натомість герої змушені перебувати разом у замкненому просторі, де вони не можуть уникнути присутності одне одного. Ця ситуація стає джерелом їхніх страждань. Особливістю простору є його замкненість і відсутність дзеркал, що має символічне значення: персонажі не можуть побачити себе безпосередньо, вони змушені сприймати себе через реакції інших. Інший стає єдиним «дзеркалом», у якому відображається їхня сутність. Це пов'язано з філософською ідеєю Сартра про те, що людина усвідомлює себе як об'єкт лише через «погляд Іншого». У процесі взаємодії герої поступово розкривають правду про своє минуле. Кожен із них намагається виправдати свої вчинки, створити певний образ себе, який був би прийнятним для інших. Проте ці спроби зазнають невдачі, оскільки інші персонажі не дозволяють уникнути правди. Вони постійно викривають один одного, підкреслюючи слабкості, страхи та моральні провини, тому виникає замкнене коло взаємного осуду.

Філософський зміст п'єси полягає також у розкритті проблеми відповідальності. Персонажі не можуть змінити своє минуле, але вони змушені постійно з ним стикатися. Їхні вчинки набувають остаточного значення саме через оцінку інших. Попри загальну атмосферу безвиході, п'єса не є абсолютно песимістичною, вона не заперечує можливості автентичного існування, але показує, наскільки складним є шлях до нього. Людина повинна визнати свою залежність від інших і водночас не втратити власну свободу. Це вимагає чесності перед собою і готовності прийняти наслідки своїх рішень. Вплив цієї п'єси на подальший розвиток культури є значним, адже вона стала одним із ключових творів екзистенціалістського театру і вплинула на формування театру абсурду. Її ідеї також знайшли відображення в психології, зокрема в дослідженнях міжособистісних відносин і самосприйняття [16, с. 262]. П'єса продовжує залишатися актуальною, оскільки порушує універсальні питання про свободу, відповідальність і взаємодію з іншими людьми.

Вислів «Пекло – це інші» часто сприймається поза контекстом як песимістичне твердження про те, що люди є джерелом страждань. У популярній інтерпретації ця фраза нібито закликає уникати взаємодії з іншими, наче будь-яке спілкування неминуче приносить дискомфорт чи шкоду. Проте таке буквальне тлумачення є спрощеним та ігнорує глибоку філософську структуру, закладену Сартром у «Бутті і ніщо» (1943). Насправді фраза не стосується моральної «поганості» інших людей; вона описує онтологічну природу людського буття та суттєву роль Іншого у конституції самосвідомості та свободи. Сартр підкреслює, що людина існує як «буття-для-себе» – свідомість, що постійно визначає себе через вибір, прагнучи повноти, але приречена залишатися неповною [10, с. 85]. У цьому стані Я відчуває себе центром

власного світу, уявляючи, що його свідомість автономна і самодостатня, але поява Іншого руйнує цю ілюзію. Інший – це не лише фізична особа, а, перш за все, свобода, яка має власну волю і погляд, здатний об'єктивувати наше буття. Сартр показує, що погляд Іншого не лише спостерігає, а й формує наше самовідчуття: він трансформує Я із суб'єкта, який визначає світ, на об'єкт у світі іншого. У цій взаємодії народжується феномен «буття-для-іншого» [10, с. 87].

Класичний приклад Сартра – сцена підглядання через замкову щілину. Суб'єкт повністю занурений у свою дію, не відчуває ні сорому, ні самосвідомості. Його світ існує «для-себе», він відчуває себе вільним і автономним. Раптово він чує кроки позаду – погляд Іншого падає на нього. Миттєво відбувається трансформація: він соромиться, бо бачить себе очима іншого, як злодія або порушника. Цей досвід ілюструє сутність феномена: погляд Іншого об'єктивує свободу, роблячи людину «для-іншого». Від цього моменту будь-яка дія стає подвійною: вона одночасно проявляє свободу і водночас підпадає під оцінку чужого спостерігача. Погляд Іншого не фізичний і не обмежується баченням очима – він онтологічний: його присутність робить наші дії значущими й водночас уразливими. Цей подвійний характер погляду породжує конфлікт, він обмежує свободу суб'єкта, роблячи його вразливим перед судженням іншого. Сором, тривога, гнів чи гордість виникають як реакція на об'єктивацію. Тут постає класичний сартріанський висновок: «Пекло – це інші». Це означає не соціальну ненависть, а фундаментальну неможливість повної автономії у світі, де існують інші свободи, що конфліктують із нашою. Кожен прагне захистити свою свободу і, водночас, об'єктивувати свободу іншого, породжуючи постійний антагонізм. У міжособистісних відносинах ця структура набуває особливого драматичного відтінку. Любов у сартріанському сенсі – це прагнення об'єктивувати свободу іншого у власному проекті, водночас зберігаючи власну. Але це неможливо: свобода Іншого не піддається фіксації [10, с. 369]. Тому любов легко перетворюється на конфлікт, ненависть чи садизм: один прагне підпорядкувати, інший чинить опір. Дружба чи симпатія теж не уникнуть цієї динаміки: будь-який контакт із вільною свідомістю неминуче включає елемент конфлікту. Погляд Іншого завжди робить нас водночас і об'єктом, і суб'єктом, породжуючи напругу, яку неможливо повністю усунути.

**Висновок.** Під час дослідження проблеми свободи, буття та взаємин з Іншим у філософії ХХ століття, зокрема в екзистенціалізмі Жана-Поля Сартра, було проаналізовано ключові онтологічні та етичні концепти, що визначають людське існування. Сартрівські категорії «буття-для-себе» (*pour-soi*) та «буття-для-іншого» (*pour-autrui*) показали, що людська свідомість завжди перебуває у динамічній напрузі: прагнення самотійного визначення супроводжується об'єктивацією чужим поглядом, що породжує сором, тривогу та конфлікт. Поняття погляду Іншого дозволяє зрозуміти, що автентичність не можлива без взаємодії з іншими, а будь-яка спроба уникнути відповідальності веде до «неповного» або залежного існування. Отже, свобода, відповідальність та автентичність у екзистенціалізмі тісно переплетені з присутністю інших. Людина не може існувати ізольовано: її «буття-для-себе» постійно взаємодіє з

«буттям-для-іншого», а конфлікт та напруга стають умовою розуміння себе та свого вибору. Свобода – це не лише привілей, а й постійне навантаження відповідальністю, яке визначає сенс життя. Екзистенціалізм розкриває фундаментальну динаміку людського існування: особистість формується через вибір, взаємодію з іншими та постійне усвідомлення власної свободи і її меж. Розуміння феномену Іншого, погляду, конфлікту свобод і автентичності є ключем до осмислення практичних аспектів міжособистісних відносин, моралі та особистісного розвитку в сучасному світі. Знання цих принципів дозволяє усвідомлено підходити до вибору, нести відповідальність за власне буття і співіснування в умовах плюралізму свідомостей, роблячи життя більш автентичним та значущим.

### СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ:

1. Боровська Л. Автентичність антропологічної моделі Сартра. *Філософські виміри сучасного світу*. 2019. Вип. 1. С. 5–13. ISSN 1727-9313. URL: <http://journals.knute.edu.ua/scientia-fructuosa/article/download/603/537/543> (дата звернення: 12.03.2026).
2. Карівець І. Екзистенціалізм – живий і важливий! *Переклади. Рецензії. Повідомлення*. 2024. Вип. 2. С. 22–30. URL: <https://science.lpnu.ua/sites/default/files/journalpaper/2024/nov/36752/karivetsexistentialism.pdf> (дата звернення 01.03.2026)
3. Клочков, І. Поняття «буття-для-себе» і «буття-для-інших» у філософії Ж.-П. Сартра. Наукові здобутки молоді – вирішенню проблем харчування людства у XXI столітті : програма і матеріали 80 міжнародної наукової конференції молодих учених, аспірантів і студентів, 10–11 квітня 2014 р. Київ: НУХТ, 2014. – Ч. 4. – С. 189-190. URL: <https://dspace.nuft.edu.ua/items/e86ed3ff-aa8c-4ce9-8732-d720e39cd3d1>
4. Ніколаєва І. Філософія екзистенціалізму як найбільш особистісно орієнтована течія XX століття. *Вісник Львівського університету*. 2020. Вип. 29. С. 120–125. (Серія філос.-політолог. Студії). URL: [http://fps-visnyk.lnu.lviv.ua/archive/29\\_2020/18.pdf](http://fps-visnyk.lnu.lviv.ua/archive/29_2020/18.pdf) (дата звернення 15.03.2026)
5. Сартр Ж.-П. За зачиненими дверима. URL: <https://www.scribd.com/document/821875665/За-зачиненими-дверями-Сартр>. (дата звернення 02.03.2026)
6. Яцик І. В. Гранична ситуація в філософії Карла Ясперса . *Філософські науки*. 2013. Вип. 13. С. 78-83. URL: [https://eprints.zu.edu.ua/18646/1/Yatsyk\\_Filosof\\_Vyp\\_13-----.pdf](https://eprints.zu.edu.ua/18646/1/Yatsyk_Filosof_Vyp_13-----.pdf) (дата звернення 12.03. 2026)
7. Krat, Y. (2012). Феномен «Іншого» в екзистенціальній філософії Ж.-П. Сартра. *Епістемологічні дослідження в філософії, соціальних і політичних науках*, 2(23), 161-165. URL: <https://visnukpfs.dp.ua/index.php/PFS/article/view/503> (дата звернення 17.03.2026)

8. Sartre J.-P. *Being and Nothingness*. New York: Washington Square Press, 1992. 784 p. URL: <https://dhspriority.org/kenny/PhilTexts/Sartre/BeingAndNothingness.pdf> (дата звернення 15.03.2026)
9. Sartre J.-P. *Existentialism is a Humanism*. New Haven: Yale University Press, 2007. 128 p. URL: <https://www.marxists.org/reference/archive/sartre/works/exist/sartre.htm> (дата звернення 01.03.2026)
10. Sartre J.-P. *Critique of Dialectical Reason*. London: Verso, 2004. 864 p. URL: <https://www.marxists.org/reference/archive/sartre/works/critic/fused-group.htm> (дата звернення 01.04.2026)
11. Catalano J. *A Commentary on Jean-Paul Sartre's Being and Nothingness*. Chicago: University of Chicago Press, 1985. 312 p. URL: <https://archive.org/details/commentaryonjean00cata> (дата звернення 29.03.2026)
12. Warnock M. *Existentialism*. Oxford: Oxford University Press, 1970. 160 p. URL: <https://archive.org/details/existentialism0000mary/page/150/mode/2up> (дата звернення 12.03.2026)
13. Crowell S. *The Cambridge Companion to Existentialism*. Cambridge: Cambridge University Press, 2012. 428 p. URL: [https://archive.org/details/cambridgecompani0000unse\\_w5v2](https://archive.org/details/cambridgecompani0000unse_w5v2) (дата звернення 28.03.2026)
14. Cooper D. *Existentialism: A Reconstruction*. Oxford: Blackwell, 1999. 320 p. URL: <https://www.scribd.com/document/557930959/David-E-Cooper-Existentialism-a-Reconstruction-Wiley-Blackwell-1999> (дата звернення 12.03.2026)
15. Husserl E. *Cartesian Meditations*. The Hague: Springer, 1960. 157 p. URL: <https://ia800101.us.archive.org/15/items/CartesianMeditations/12813080-husserl-cartesian-meditations.pdf> (дата звернення 11.03.2026)
16. Husserl E. *Ideas Pertaining to a Pure Phenomenology*. Dordrecht: Springer, 1982. 405 p. URL: [https://ia800204.us.archive.org/34/items/IdeasPartI/Husserl-IdeasI\\_text.pdf](https://ia800204.us.archive.org/34/items/IdeasPartI/Husserl-IdeasI_text.pdf) (дата звернення 15.03.2026)
17. Heidegger M. *Being and Time*. New York : Harper & Row, 1962. 589 p. URL: <http://pdf-objects.com/files/Heidegger-Martin-Being-and-Time-trans.-Macquarrie-Robinson-Blackwell-1962.pdf> (дата звернення 15.03.2026)
18. Buber M. *I and Thou*. New York: Scribner, 1970. 136 p. URL: <https://nwnoggin.org/wp-content/uploads/2018/09/I-and-Thou.pdf> (дата звернення 28.03.2026)
19. de Beauvoir S. *The Ethics of Ambiguity*. New York: Citadel Press, 1976. 168 p. URL: <https://www.marxists.org/reference/subject/ethics/debeauvoir/ambiguity/ch01.htm>

ДОВГОПОЛ Анна,  
студентка групи Ukr1-M25

Науковий керівник:  
к. філол. н., ст. викл. ШЕВЧУК Зореслава

## ПЛАГІАТ ЯК СПОКУСА: СЛАБКІСТЬ ЧИ ВИКЛИК ДЛЯ СУЧАСНОГО СТУДЕНТА І ДОСЛІДНИКА?

Плагіат у сучасному академічному просторі вже давно не просто технічне порушення правил цитування. Він перетворився на складний соціокультурний та психологічний феномен. Коли розглядаємо привласнення чужих ідей, текстів чи результатів дослідження, виникає запитання: Чим є плагіат для сучасної людини науки – миттєвою спокусою, проявом внутрішньої слабкості, зневірою в своїх можливостях чи глобальним викликом, який вимагає переосмислення всієї системи освіти загалом, особливо зважаючи на умови розвитку науки в сучасному світі? Напевно, він поєднує всі названі чинники, з огляду на розвиток цифрових можливостей.

З одного боку, плагіат – це найбільша спокуса інформаційного суспільства. Ще ніколи в історії людства доступ до знань не був настільки легким. Сучасний студент чи дослідник знаходиться на відстані кількох кліків від тисяч дисертацій, статей і монографій. Інтернет створив ілюзію «нічийого» в інтелектуальному просторі, адже часто не зважають на авторство. З появою генеративного штучного інтелекту зусилля для створення оригінального тексту звелися до мінімуму. Головним аргументом, яким доводять свою тезу користувачі ШІ є оптимізація ресурсів. Тобто не потрібно витратити безсонні ночі на аналіз джерел, якщо можна отримати готовий, красивий результат за лічені хвилини. Це спокуса легкого успіху, швидкої оцінки чи чергової публікації для галочки. Головним виправданням усього цього є теза «всі так роблять і ніхто не помітить».

З іншого боку, піддатися спокусі – це виявити інтелектуальну й моральну слабкість. Плагіат часто стає порятунком для тих, хто не впевнений у власних силах, не вміє критично мислити або просто не розподілив свій час. Для дослідника це також вияв професійної слабкості, визнання того, що його науковий потенціал вичерпано, а бажання отримати статус чи фінансування переважає наукову культуру та добросовісність. Слабкість – у виборі фальшивого фасаду замість міцного фундаменту знань.

Проте потрібно розглядати плагіат як виклик для сучасної освіти й науки. І цей виклик адресований не конкретним студентам, а й усій системі. Найперше це виклик системі оцінювання. Сучасна вища школа часто вимагає від студентів валу письмових робіт, фокусуючись на обсязі й формі, а не на глибині розуміння. Коли освіта перетворюється на «конвеєр», плагіат стає продуктом цього процесу. Виклик в тому, щоб змінити завдання, зробити їх такими, які неможливо просто «скопіювати і вставити», а які вимагають особистісної рефлексії, експерименту чи вирішення реальних кейсів.

Також це виклик культурі мислення. Наприклад, для дослідника виклик у змінні парадигми «публікуйся або зникни». Коли успішність науковця вимірюється лише кількістю статей, що опубліковані, то якість неминуче страждає і штовхає людей на шлях плагіату.

Важливо виділити виклик технологій. Цифрові інструменти перевірки на антиплагіат стають досконалішими, але й методи «обходу» не стоять на місці. Це виклик викладачам. Адже їм потрібно перейти від пошуку недоліків до ролі тих, які вчать мислити.

Підсумовуючи, варто сказати, що плагіат – це кризові моменти сучасної академії. Спокуса списати чуже завжди існуватиме там, де панує формалізм. Слабкість скористатися цим завжди буде там, де бракує мотивації і впевненості. Перемога над плагіатом починається не з суворих штрафів чи нових програм перевірки тексту на плагіат, а з усвідомлення цінності освіти й науки не в дипломі чи публікації, а в унікальному шляху пізнання й саморозвитку, який людина повинна і може пройти самостійно.

**МАРУТІН Юрій,**

*студент групи IstA1-B24*

**Науковий керівник:**

*к. філос. н., доцент СУЛЯТИЦЬКА Тетяна*

## **ЯК СПІВВІСНУЮТЬ У МОЄМУ СВІТОГЛЯДІ ВІРА ТА ЗНАННЯ?**

Релігія ніколи не була важливою частиною мого життя. Я не ходжу до церкви, не молюся, не святкую релігійні свята з почуттям віри і загалом не відчуваю жодної потреби в Богові чи релігійних правилах. При цьому я не вважаю себе атеїстом, який зневажає віруючих людей. Я просто байдужий до релігії. Для мене вона існує десь на другому плані, як цікаве, але не близьке явище. Знання, навпаки, завжди було для мене ясным. Мені подобається розуміти, як влаштований світ навколо. Я люблю читати, дивитися документальні фільми, слухати пояснення розумних людей. Мені комфортно, коли на питання є логічні, перевірені відповіді. Якщо я чогось не знаю, мені легше знайти інформацію в книгах, інтернеті чи наукових статтях, ніж звертатися до релігії.

Релігія, на мою думку, відповідає на зовсім інші питання, ніж наука і знання. Наука пояснює «як» працює світ: як виникають грози, як лікувати хвороби, як працює мозок. А релігія частіше намагається відповісти на питання «навіщо»: навіщо ми живемо, чому страждаємо, що буде після смерті, як правильно жити. Багато людей знаходять у релігії опору, моральні орієнтири, відчуття сенсу і спільноти. Я це добре розумію. Коли людині важко, коли вона боїться смерті чи самотності, віра може дійсно допомогти. Я бачу, як релігія підтримує людей у важкі моменти, і поважаю це.

У моєму світогляді релігія і знання зпосідають різні «полиці». Знання – це фундамент мого розуміння реальності. Воно допомагає мені орієнтуватися в житті, приймати рішення і не обманюватися. Релігія ж для мене – це більше про

культуру, традиції, мистецтво і психологію людини. Я можу зайти до старої церкви, помилуватися розписами, послухати орган чи церковний хор і відчутти красу. Можу читати Біблію чи інші священні тексти як давню літературу, яка багато розповідає про те, як люди жили і думали сотні років тому. Але я не можу сприймати ці тексти як буквальну істину.

Іноді релігія і знання все ж конфліктують. Наприклад, коли хтось відмовляється від очевидних фактів лише тому, що вони суперечать його вірі. У таких випадках я завжди обираю знання. Для мене важливо бути чесним із самим собою. Якщо якийсь факт доведений і перевірений, я не можу його ігнорувати тільки через те, що він не вписується в релігійну картину світу. Я вважаю себе агностиком. Це означає, що я не стверджую «Бога точно немає». Я просто чесно визнаю: «Я не знаю». І мені цього цілком достатньо. Життя і так повне загадок та складних питань. Не обов'язково мати готову відповідь на все.

Іноді я замислююсь, чому релігія досі така сильна в світі, навіть у сучасному суспільстві. Мабуть, тому що вона дає те, чого знання дати не може – емоційну підтримку, відчуття приналежності, прості моральні правила і надію. Знання може пояснити, як влаштований світ, але не завжди може заспокоїти людину чи дати їй сенс життя. Релігія в цьому сенсі заповнює прогалини. У моєму повсякденному житті релігія майже не присутня. Я святкую Новий рік і день народження, а не Різдво чи Великдень. Але я спокійно ставлюся до того, що інші люди вірять. Я не сперечаюся з ними і не намагаюся їх переконати. Кожен має право жити так, як йому комфортно.

Отже, у моєму світогляді релігія і знання мирно співіснують, бо відповідають на різні потреби людини. Знання допомагає мені розуміти реальність та приймати обґрунтовані рішення. Релігія, навіть якщо вона мені не потрібна, допомагає зрозуміти, чому мільйони людей навколо знаходять у ній підтримку і сенс. Я не відчуваю потреби обирати щось одне. Просто намагаюся залишатися чесним із собою і поважати вибір інших.

**МАХНІЦЬКА Вікторія,**  
*студентка групи Ukr1-M25*

**Науковий керівник:**  
*к. філол. н., ст. викл. ШЕВЧУК Зореслава*

## **СОЦІАЛЬНІ МЕРЕЖІ І НАУКА: СОЮЗНИКИ ЧИ ВОРОГИ АКАДЕМІЧНОЇ КУЛЬТУРИ?**

Сьогодні соціальні мережі посідають важливе місце в житті майже кожної людини. Вони давно перестали бути лише способом спілкування чи розваг. Через Instagram, Facebook, Telegram, TikTok люди дізнаються новини, навчаються, обговорюють важливі події та займаються науковою діяльністю.

Я вважаю, що вплив соціальних мереж на академічну культуру є неоднозначним. З одного боку, вони допомагають поширювати знання та

об'єднувати науковців, а з іншого – можуть негативно впливати на якість наукової інформації та культуру спілкування.

По-перше, помітною роль соціальних мереж стала під час пандемії COVID-19, коли навчання та наукові заходи перейшли в онлайн-формат. Саме тоді багато студентів і викладачів почали активно використовувати різні цифрові платформи для навчання, проведення конференцій та обговорення наукових тем. На мою думку, це показало, що соціальні мережі можуть бути корисним інструментом для розвитку науки та освіти.

По-друге, однією з головних переваг соціальних мереж є швидкість поширення інформації. Якщо раніше для ознайомлення із результатами дослідження потрібно було чекати публікації статті, то сьогодні науковець може розповісти про свої напрацювання майже одразу. Наприклад, багато дослідників публікують короткі пояснення своїх робіт у Facebook та ін., щоб привернути увагу колег із інших країн. Завдяки цьому наука стає більш відкритою та доступною.

По-третє, соціальні мережі також дають можливість молодим ученим знайти професійне середовище. Я вважаю, що для магістрантів та аспірантів це дуже важливо, адже через інтернет можна брати участь у міжнародних вебінарах, стежити за діяльністю відомих науковців або навіть знайти партнерів для спільних досліджень. Наприклад, багато інформації про гранти, конференції чи освітні програми сьогодні поширюється саме через Telegram-канали або Facebook-групи.

Ще одним позитивним аспектом є популяризація науки. У сучасному світі люди часто сприймають інформацію через короткі відео або публікації в соцмережах. Саме тому багато науковців створюють власні блоги чи YouTube-канали, де простою мовою пояснюють складні явища. На мою думку, це допомагає суспільству краще розуміти роль науки та формує критичне мислення. Особливо це важливо для молоді, яка більшу частину інформації отримує саме з інтернету.

Проте не можна ігнорувати негативний вплив соціальних мереж на академічну культуру. Найбільшою проблемою, як на мене, є поширення неправдивої або неперевіреної інформації. У соцмережах будь-яка людина може назвати себе «експертом» і публікувати сумнівні факти без наукового підтвердження. Через це користувачам іноді важко відрізнити справжню науку від псевдонауки.

На мою думку, ще одним недоліком є залежність від соціальних мереж. Багато студентів під час навчання постійно відволікаються на повідомлення чи стрічку новин. Це знижує концентрацію уваги та заважає повноцінно працювати із науковими текстами.

Не менш важливим є питання академічної доброчесності. Через легкий доступ до інформації деякі студенти копіюють чужі тексти або використовують матеріали без посилань на авторів. Соціальні мережі спрощують поширення контенту, але водночас створюють ризики плагіату. Саме тому сучасний дослідник повинен не лише користуватися цифровими платформами, а й відповідально ставитися до використання інформації.

Отже, соціальні мережі мають великий вплив на сучасну науку та академічну культуру. Вони допомагають поширювати знання, налагоджувати міжнародну співпрацю та робити науку доступнішою для суспільства. Водночас існують і певні ризики: поширення фейкової інформації, зниження якості наукових дискусій та проблеми з академічною доброчесністю. Я вважаю, що соціальні мережі можуть бути союзниками науки лише тоді, коли людина використовує їх свідомо та критично оцінює отриману інформацію. Для сучасного дослідника важливо вміти поєднувати цифрові можливості з дотриманням принципів академічної культури.

**МЕЛЬНИК Уляна,**  
*студентка групи Ukr1-M25*  
**Науковий керівник:**  
*к. філол. н., ст. викл. ШЕВЧУК Зореслава*

## **СОЦІАЛЬНІ МЕРЕЖІ І НАУКА У КОНТЕКСТІ ФОРМУВАННЯ АКАДЕМІЧНОЇ КУЛЬТУРИ ДОСЛІДНИКА**

Соціальні мережі для науки – це водночас потужні союзники та серйозні виклики. Вони демократизують знання і пришвидшують комунікацію, але водночас створюють ризики дезінформації, спрощення складних тем та підриву авторитету експертів через гонитву за вірусним контентом.

Як соціальні мережі допомагають науці (союзники):

- **Популяризація знань:** платформи дозволяють пояснювати складні наукові явища простою мовою, роблячи науку ближчою до суспільства.
- **Нетворкінг:** Соцмережі допомагають науковцям знаходити колег-однодумців, створювати міжнародні колаборації та вибудовувати особистий бренд.
- **Миттєвий обмін думками:** на відміну від довготривалого процесу публікації рецензованих статей, платформи дозволяють обговорювати гіпотези та нові відкриття в реальному часі. Для цього академічна спільнота активно використовує такі спеціалізовані ресурси, як ResearchGate або мережі на зразок LinkedIn.
- **Боротьба зі стереотипами:** допомагають «олюднити» вчених, показуючи їхню реальну роботу, що підвищує рівень довіри суспільства до науки.

Загрози академічній культурі (вороги):

- **Ризик дезінформації та клікбейт:** стрімке поширення неперевіраних даних, фейків та псевдонауки через алгоритми, які винагороджують емоційний, а не достовірний контент.
- **Спрощення та «плоскість» дебатів:** академічні дискусії вимагають детального аналізу та контексту, що є несумісним із форматом коротких дописів чи відео.

– **Кібербулінг та емоційне вигорання:** відкритість соцмереж робить вчених вразливими до цькування та агресії з боку незгодних користувачів.

– **Загроза науковій незалежності:** пряма залежність від платформ, чий алгоритми контролюються приватними корпораціями, створює ризики маніпуляцій та ускладнює незалежні дослідження.

**Отже, соціальні мережі не є ні винятково союзниками, ні ворогами.** Вони є **інструментом**, ефективність якого залежить від медіаграмотності самого науковця. Баланс полягає у використанні соцмереж для поширення знань і збереженні класичних стандартів академічної доброчесності для проведення самих досліджень.

**МИХАЙЛОВ Владислав,**  
*студент групи Ist1-B24*

**Науковий керівник:**  
*к. філос. н., доцент СУЛЯТИЦЬКА Тетяна*

## **«НАШІ ВАДИ – НАЙКРАЩІ ВЧИТЕЛІ: АЛЕ ЗАВЖДИ БУВАЄШ НЕВДЯЧНИМ НАЙКРАЩИМ ВЧИТЕЛЯМ»**

**Фрідріх Ніцше**

Філософія Фрідріха Ніцше ніколи не була «зручною». Вона не гладить по голові й не обіцяє спокою. Навпаки, Ніцше змушує нас зазирнути в ті куточки власної душі, які ми зазвичай старанно завішуємо декораціями доброчесності. Його афоризм про вади як найкращих вчителів – це не просто парадокс, це радикальна зміна оптику. Ми звикли вважати свої слабкості, гнів, егоїзм чи амбітність чимось, чого варто соромитися. Але що, якщо саме ці «темні» супутники є єдиними силами, здатними виштовхнути нас із болота стагнації?

Коли ми вивчаємо історію, ми бачимо не лише дати й битви, а й рух людських пристрастей. Жодна велика держава не була побудована на самій лише лагідності. Так само і в особистому житті: людина, яка не знає свого «внутрішнього звіра», залишається лише плоскою копією самої себе. Вади – це не просто помилки характеру, це джерела колосальної енергії. Наприклад, гординя. Суспільство вчить нас бути смиренними, але саме гординя часто стає тим внутрішнім стрижнем, який не дає зламатися під тиском обставин, змушує вимагати від себе більшого, ніж «просто нормального» результату. Вона – суворий вчитель, який ставить під сумнів твою посередність.

Ця ідея особливо гостро відчувається в практичній діяльності, де кожен крок – це ризик. Будь то розбудова власної справи з нуля чи управління великим колективом у закладі освіти, ти щодня стикаєшся з власними обмеженнями. Твій гнів на несправедливість чи власну безпорадність вчить тебе діяти швидше. Твоя жадібність до знань чи результатів змушує працювати до ночі, розбираючись у тонкощах законодавства чи архівах минулого. Ми називаємо ці

риси вадами, коли вони виходять з-під контролю, але в їхній основі лежить воля до життя.

Чому ж ми такі невдячні цим вчителям? Відповідь криється в болі. Справжнє навчання завжди супроводжується руйнацією старих ілюзій. Вада – це дзеркало, яке показує нас без ретуші. Коли ти усвідомлюєш свій егоїзм, це б'є по твоєму образу «хорошої людини». Визнати, що тобою рухає не лише чистий альтруїзм, а й бажання самоствердження, – це інтелектуальне та моральне катування. Ми невдячні, бо ці вчителі не ставлять оцінок – вони залишають шрами. Ми воліли б вірити, що досягли успіху завдяки своїй ідеальності, тоді як насправді нас туди доштовхали наші комплекси, страхи та амбіції.

Це схоже на археологічні розкопки власного «Я». Ми часто шукаємо в собі лише «коштовні артефакти» – шляхетність, доброту, спокій. Але справжню історію формування особистості розповідають не вони. Її розповідають «черепки» наших помилок, іржаві печатки наших заздрощів та уламки розбитих сподівань. Як історик не може ігнорувати темні сторінки минулого, так і людина не може стати цілісною, відрікшись від своїх вад.

У професійному житті, особливо коли на тебе покладена відповідальність за інших, вади стають фільтрами. Твоя підозрілість може перетворитися на критичне мислення, яке рятує від фатальних помилок у документах чи управлінських рішеннях. Твоя нетерплячість може стати двигуном реформ, які інакше розтягнулися б на десятиліття. Ніцше натякає нам: не намагайтеся стати святими, бо святі – статичні. Ставайте тими, хто вміє переплавляти свій «бруд» на паливо для руху вперед.

Ми невдячні своїм вадам ще й тому, що вони нагадують нам про нашу тваринну природу, про нашу недосконалість. У світі, де кожен намагається вибудувати ідеальний фасад, визнання власних слабкостей виглядає як капітуляція. Але насправді – це вища форма свободи. Вільним є не той, у кого немає вад, а той, хто може відкрито подивитися їм у вічі й сказати: «Я бачу тебе, я знаю, чому ти тут, і я використаю твою силу».

Завершуючи, варто визнати: ми ніколи не полюбимо свої вади так, як любимо свої чесноти. І це, мабуть, правильно. Вдячність цим «вчителям» не повинна бути сліпою покірністю. Вона має бути усвідомленням. Наші слабкості – це тіні, які підкреслюють світло наших досягнень. Без них ми були б лише примарами без об'єму та глибини. Тож, можливо, наступного разу, коли власна недосконалість знову «дасть про себе знати», варто не проклинати її, а хоча б на мить замислитися: чому саме вона намагається мене навчити сьогодні? Адже найкращі вчителі – це ті, хто змушує нас перевершувати самих себе, навіть якщо ціна навчання – наш спокій.

**НЕСТЮК Наталія,**  
*студентка групи SoLms1-B23z*  
**Науковий керівник:**

## **ТЕНДЕНЦІ РОЗВИТКУ ПОЛІТИЧНОЇ КУЛЬТУРИ В УКРАЇНСЬКОМУ СУСПІЛЬСТВІ ПІД ЧАС ВІЙНИ**

Після початку повномасштабного вторгнення Російської Федерації у 2022 році українське суспільство зазнало глибоких трансформацій у політичній, соціальній та культурній сферах. Війна стала не лише серйозним випробуванням для держави, а й важливим чинником переосмислення громадянами власної ідентичності, цінностей та ролі у суспільстві. Особливо помітних змін зазнала політична культура українців, яка характеризується сукупністю політичних цінностей, норм поведінки, рівнем політичної свідомості та участі громадян у суспільно-політичному житті. В умовах війни політична культура українського суспільства набула більш активного, демократичного та консолідованого характеру.

Однією з найважливіших тенденцій стало посилення громадянської активності населення. Якщо раніше значна частина громадян демонструвала політичну пасивність або недовіру до можливості впливати на державні процеси, то після 2022 року ситуація суттєво змінилася. Українці усвідомили важливість особистої участі у житті держави та відповідальності за її майбутнє. Це виявилось у масштабному розвитку волонтерського руху, підтримці Збройних сил України, допомозі внутрішньо переміщеним особам, участі у благодійних ініціативах та громадських проектах. Волонтерська діяльність стала важливим елементом функціонування держави і прикладом ефективної самоорганізації суспільства.

Суттєво зріс і рівень національної свідомості та патріотизму. Війна посилила процеси національної консолідації та формування спільної громадянської ідентичності. Українці почали більше цінувати державність, українську мову, культуру, історію та національні символи. Відбулося переосмислення значення української ідентичності як важливої складової політичної нації. Багато громадян свідомо перейшли на використання української мови у повсякденному житті, підтримують український культурний продукт, національного виробника та інформаційний простір України. Патріотизм перестав бути лише декларативним поняттям і набув практичного змісту через конкретні дії та громадянську позицію.

Війна також сприяла підвищенню рівня політичної участі населення. Громадяни стали активніше цікавитися діяльністю органів влади, аналізувати політичні процеси та брати участь у суспільних дискусіях. Значно зросла роль громадянського суспільства, яке в умовах воєнного стану стало важливим партнером держави у вирішенні гуманітарних, соціальних та безпекових питань. Українці дедалі частіше долучаються до діяльності громадських організацій, місцевих ініціатив та механізмів громадського контролю. Це

свідчить про розвиток демократичної політичної культури та зростання політичної відповідальності громадян.

Окремої уваги заслуговує трансформація міжособистісних відносин у суспільстві. В умовах війни значно посилилися взаємопідтримка, солідарність та суспільна згуртованість. Українці демонструють високий рівень емпатії та готовності допомагати одне одному незалежно від регіону проживання, соціального статусу чи політичних поглядів. Формування атмосфери взаємної довіри та підтримки стало важливим чинником стійкості суспільства перед зовнішніми загрозами. Саме суспільна єдність дозволяє Україні ефективно протистояти викликам війни.

Ще однією важливою тенденцією є зміна ставлення громадян до інформаційного простору. В умовах інформаційної війни та поширення дезінформації українці стали більш уважно ставитися до джерел інформації, перевіряти факти та критично оцінювати новини. Зростання рівня медіаграмотності є важливою ознакою розвитку сучасної політичної культури, оскільки сприяє формуванню свідомого та відповідального громадянина. Люди дедалі краще усвідомлюють небезпеку інформаційних маніпуляцій і важливість інформаційної безпеки держави.

Крім того, війна сприяла остаточному утвердженню європейського вектора розвитку України. У суспільстві посилилася підтримка демократичних цінностей, прав людини, свободи слова, верховенства права та принципів громадянського суспільства. Українці дедалі більше асоціюють майбутнє своєї держави з європейською спільнотою та демократичними стандартами розвитку. Це свідчить про формування зрілої політичної культури, орієнтованої на демократичний тип політичної системи.

Водночас війна стала каталізатором формування нової національної ідентичності. Українці чіткіше усвідомили власну історичну суб'єктність, значення незалежності та необхідність захисту державного суверенітету. Зростає розуміння того, що майбутнє країни залежить не лише від дій влади, а й від активної позиції кожного громадянина. Саме тому питання післявоєнного відновлення держави, реформування політичної системи та побудови справедливого суспільства набувають особливого значення.

Отже, російсько-українська війна стала визначальним фактором трансформації політичної культури українського суспільства. Попри значні втрати та складні випробування, війна сприяла розвитку громадянської свідомості, патріотизму, суспільної згуртованості та демократичних цінностей. Українське суспільство стало більш активним, відповідальним і політично зрілим. Саме ці зміни формують основу для подальшого демократичного розвитку України та зміцнення її державності в майбутньому.

Науковий керівник:  
к. філос. н., доцент СУЛЯТИЦЬКА Тетяна

## МИКОЛА ЛЕОНТОВИЧ – АВТОР ВІДОМОЇ ПІСНІ З НЕВІДОМОЮ ІСТОРІЄЮ

Щедрик – це історія про беззахисну мрію, про голос держави, якої більше не існує, про беззахисного вчителя якого убили на очах у власних батьків. Це давня пісня, яка немала ніякого відношення до Різдва, у цій пісні розповідається про ластівку, яка приносить добрі новини в дім, обіцяє достаток, врожай і краще життя. Це була проста, але дуже тепла історія про надію і віру в майбутнє.

Коли ми сьогодні чуємо «Щедрик», то найчастіше сприймаємо його як різдвяну мелодію. Вона звучить у фільмах, магазинах, на концертах по всьому світу. Але мало хто задумується, що насправді ця пісня має зовсім інший зміст і не просту історію.

Існує цікава теорія про те, як з'явився «Щедрик». Кажуть, що вчитель дав молодому Миколі Леонтовичу домашнє завдання – придумати власну мелодію. І саме тоді народилася ця проста пісня з чотирьох нот, проста і геніальна музика. Вона ніби жила сама по собі: легка, як пташка, і водночас дуже глибока. Ця пісня про початок нового життя, про весну.

Для українців «Щедрик» – це щось більше, ніж просто мелодія. Це символ культури, пам'яті і надії. Навіть коли змінювались часи, влада і кордони, ця пісня залишалася. Вона об'єднує людей, нагадує про коріння і про те, що навіть у складні моменти є місце для світла.

Микола Леонтович – це сільський вчитель, який думає лише про музику, а сам ходить у зношеному одязі. Він не був багатим чи відомим за життя. Його справжнім багатством була музика. Він збирав народні пісні, обробляв їх, надавав їм нового звучання. За однією із теорій, так і з'явився «Щедрик» – як обробка народної мелодії, настільки майстерна, що стала унікальним твором.

Та раптом настає мить, коли історія ламається навпіл – це трикутник смерті, коли війська Української Народної Республіки опиняються затиснутими між трьома силами: більшовиками, білогвардійцями і польською армією. Ситуація виглядає безвихідною: постійні бої, виснаження, втрати, і розуміння, що втримати державу стає майже неможливою.

У цей час Симон Петлюра змушений думати не тільки про війну, а й про те, як врятувати саму ідею України. І він знаходить незвичне рішення – якщо держава може зникнути фізично, то її голос має залишитися у світі.

Саме тоді він відправляє Олександра Кошиця разом із хором за кордон. Вони поїхали з дуже непростою місією – не просто співати, а розповісти світу, що така країна, як Україна, існує. Це виглядає як останній шанс: поки вдома все руйнується, вони мають донести до інших країн, що Україна має свою культуру

і народ. З одного боку – війна, холод, небезпека, а з іншого – сцена, світло, музика.

На концертах люди були вражені. Коли звучав «Щедрик», зал ніби затихав. Слухачі не розуміли мови, але відчували емоцію – щось живе, щире і дуже красиве. Ця мелодія запам'ятовувалась одразу, вона ніби залишалася всередині.

Хор співає про Україну, несе її голос у світ, а самої держави вже немає. Але саме через ці виступи Україну почали помічати, про неї дізнавалися, її починали відчувати через музику. І «Щедрик» став тим голосом, який пережив і час, і втрату державності.

Поки хор розповідає про Україну всьому світу, поки Симон Петлюра бориться за життя України, життя самого Леонтовича закінчується трагічно.

Микола Леонтович приїхав до своїх батьків у село, щоб побути з рідними й трохи відпочити. У домі все було спокійно й по-родинному: звичайна вечеря, розмови, тиша сільського вечора. Увечері в дім постукав незнайомий чоловік. Він виглядав як звичайний подорожній – без нічого підозрілого, просто людина, яка шукає нічліг. У ті часи таке траплялося часто, тому його без вагань впустили у дім. Йому дали прихисток на ніч, нагодували, а потім усі влаштувалися на ніч відпочивати. Здавалося, що це звичайна випадкова зустріч, яка нічим не закінчиться. Але вночі все різко змінилося. Чоловік, якого прихистили, виявився радянським чекістом. Коли в домі панувала тиша і всі спали, він дістав зброю і застрелив Леонтовича прямо в хаті, на очах у власних батьків. Це було раптово, без жодних попереджень, ніби один момент зламав усе життя. Після цього він зв'язав батьків, щоб вони не могли нічого зробити чи покликати на допомогу. Потім спокійно зібрав усі цінні речі з дому і зник, залишивши після себе лише шок та трагедію.

Все це сталося раптово і жорстоко. Людина, яка несла у світ красу музики, стала жертвою насильства. Його смерть – це символ того, як часто гинуть ті, хто творить щось світле.

«Щедрик» пережив свого автора. Як птах фенікс, він відроджується знову і знову. Його співають різними мовами, у різних країнах, але в його основі завжди залишається українська душа.

Ця пісня – не просто музика. Це пам'ять. Це голос минулого, який звучить у сучасності. І, можливо, саме тому «Щедрик» так сильно зачіпає серце – бо в ньому є і радість, і сум, і надія, яка ніколи не зникає

*студентка групи SoOms1-B23z*

**Науковий керівник:**

*к. політ. н., доц. ВІННІЧУК Ольга*

## **СІМ'Я ЯК СОЦІАЛЬНИЙ ІНСТИТУТ: ЗМІНИ В ХХІ ст.**

Сім'я є одним із базових соціальних інститутів суспільства, який відіграє ключову роль у забезпеченні соціальної стабільності, відтворенні населення та формуванні особистості. Саме у сім'ї людина проходить первинний етап соціалізації, засвоює моральні норми, культурні традиції, моделі поведінки та систему суспільних цінностей. Соціологи розглядають сім'ю як історично сформовану форму взаємин між чоловіком, жінкою та дітьми, що регулюється соціальними, правовими, моральними та культурними нормами. Упродовж розвитку людської цивілізації сім'я виконувала широкий спектр функцій: репродуктивну, виховну, економічну, емоційну, рекреативну, соціально-контрольну та духовну.

У сучасному суспільстві сім'я продовжує залишатися важливим осередком формування людського капіталу та збереження суспільної цілісності. Водночас ХХІ століття характеризується масштабними соціальними трансформаціями, які суттєво впливають на функціонування цього інституту. Глобалізація, урбанізація, розвиток інформаційних технологій, зміни економічної структури суспільства, поширення індивідуалістичних цінностей та трансформація гендерних ролей спричинили суттєве переосмислення сімейних відносин і традиційних моделей подружнього життя.

Однією з основних тенденцій розвитку сім'ї у ХХІ столітті є зміна її структури. Якщо у традиційному суспільстві домінувала розширена сім'я, яка об'єднувала декілька поколінь родичів, то сучасна модель сімейних відносин переважно базується на нуклеарній сім'ї, що складається лише з батьків та дітей. Такі зміни значною мірою пов'язані з урбанізацією, трудовою мобільністю населення та економічною самостійністю молодих людей. Водночас у багатьох країнах світу спостерігається збільшення кількості неповних сімей, громадянських шлюбів та альтернативних форм співжиття.

Соціологи відзначають також тенденцію до зниження рівня шлюбності та народжуваності. Значна частина молоді відкладає створення сім'ї на пізніший вік через прагнення до професійної реалізації, здобуття освіти та матеріальної стабільності. У сучасному суспільстві шлюб дедалі більше сприймається не як соціальний обов'язок, а як результат особистого вибору та емоційної готовності. Це свідчить про посилення процесів індивідуалізації та зміну системи життєвих пріоритетів.

Суттєвих змін зазнали й гендерні ролі у сім'ї. У традиційній моделі сімейних відносин чоловік виконував функцію матеріального забезпечення родини, тоді як жінка переважно відповідала за ведення домашнього господарства та виховання дітей. Проте у ХХІ столітті активна участь жінок у професійній діяльності та зростання їхньої економічної незалежності сприяли

формуванню партнерської моделі сім'ї. Сучасні подружні стосунки дедалі більше ґрунтуються на принципах рівноправності, взаємної підтримки та спільного розподілу обов'язків. Такі зміни позитивно впливають на демократизацію сімейних відносин, однак водночас вимагають від партнерів високого рівня комунікативної культури, емоційної зрілості та здатності до компромісу.

Важливим аспектом сучасних трансформацій є зміна функцій сім'ї. Якщо раніше сім'я була передусім економічною одиницею, то сьогодні її основною функцією дедалі більше стає емоційно-психологічна підтримка особистості. Умови сучасного суспільства, високий рівень конкуренції, професійні навантаження та інформаційний тиск підсилюють потребу людини у стабільному емоційному середовищі. Саме тому сучасна сім'я дедалі більше виконує функцію психологічного захисту та підтримки.

Однак поряд із позитивними тенденціями спостерігається низка кризових явищ, які негативно впливають на стабільність сімейного інституту. Однією з найсерйозніших проблем є зростання кількості розлучень. Науковці пояснюють це поєднанням соціально-економічних, психологічних та культурних чинників. До соціально-економічних причин належать матеріальна нестабільність, безробіття, житлові труднощі та трудова міграція. Психологічні чинники включають емоційну несумісність партнерів, конфлікти, низький рівень комунікації, нездатність до вирішення проблем та відсутність взаєморозуміння. Крім того, на стабільність сімейних відносин впливають залежності, психоемоційне виснаження та стреси, пов'язані з ритмом сучасного життя.

Особливо вразливими залишаються молоді сім'ї, які часто стикаються з проблемою недостатньої підготовки до подружнього життя. Відсутність сформованої культури сімейних взаємин, низький рівень психологічної готовності до відповідальності та нереалістичні очікування щодо шлюбу можуть спричиняти конфлікти та швидкий розпад сім'ї. Вплив масової культури та соціальних мереж нерідко формує спрощене або ідеалізоване уявлення про сімейне життя, яке не відповідає реальним викликам подружніх стосунків.

Суттєвий вплив на інститут сім'ї має також розвиток цифрових технологій. З одного боку, інформаційні технології полегшують комунікацію між членами родини, створюють нові можливості для дистанційної роботи та навчання. З іншого боку, надмірне використання соціальних мереж, віртуалізація спілкування та інформаційна залежність можуть призводити до емоційного відчуження між людьми, зниження якості міжособистісної взаємодії та ослаблення родинних зв'язків.

Окремої уваги заслуговує демографічний аспект трансформації сім'ї. У багатьох європейських країнах, зокрема й в Україні, спостерігається демографічна криза, що проявляється у зниженні народжуваності та старінні населення. Причинами цього є економічна нестабільність, міграційні процеси, зміна ціннісних орієнтацій молоді та невпевненість у майбутньому. Особливо гостро ці проблеми проявляються в умовах соціальних криз і воєнних

конфліктів, які суттєво впливають на функціонування сім'ї та психологічний стан її членів.

Водночас сучасне суспільство відкриває і нові можливості для розвитку сімейного інституту. Поширення сімейної психології, програм підготовки до шлюбу, розвиток соціальної політики та підтримка батьківства сприяють зміцненню сімейних відносин. У сучасній сім'ї дедалі більшого значення набувають партнерство, взаємоповага, діалог та емоційна підтримка. Важливим є також утвердження принципу відповідального батьківства, що передбачає свідоме ставлення до виховання дітей та створення сприятливого середовища для їхнього розвитку.

Із позиції християнського світогляду сім'я залишається фундаментом морального та духовного розвитку суспільства. Соціальне вчення Римо-Католицької Церкви наголошує, що сім'я є природною спільнотою життя і любові, яка ґрунтується на взаємній вірності, відповідальності та відкритості до народження і виховання дітей. У сучасних умовах Церква розглядає кризу сім'ї як наслідок морального релятивізму, індивідуалізму та послаблення духовних цінностей. Саме тому особливого значення набуває необхідність відновлення культури відповідального подружжя, виховання молоді у дусі поваги до сімейних цінностей та зміцнення моральних основ суспільства.

Отже, у XXI столітті сім'я як соціальний інститут переживає складний процес трансформації. Під впливом глобальних соціальних, економічних і культурних змін вона стає більш демократичною та гнучкою, однак водночас – більш уразливою до кризових явищ. Незважаючи на всі виклики сучасності, сім'я продовжує залишатися основою суспільства, важливим середовищем соціалізації особистості та формування моральних цінностей. Саме від стану сімейного інституту значною мірою залежить стабільність суспільства, його духовний розвиток та майбутнє держави.

**ПРИСЯЖНІЮК Анастасія,**  
*студентка групи Ukr1-M25*

**Науковий керівник:**  
*к. філол. н., ст. викл. ШЕВЧУК Зореслава*

## **АКАДЕМІЧНА МОБІЛЬНІСТЬ І ЇЇ ЗНАЧЕННЯ ДЛЯ РОЗВИТКУ ДОСЛІДНИКА**

У сучасному науковому та освітньому просторі академічна мобільність є одним із найважливіших чинників професійного й особистісного розвитку дослідника. Вона сприяє інтеграції у міжнародне академічне середовище, розширює світогляд, формує навички міжкультурної комунікації та відкриває нові можливості для наукової діяльності. У контексті глобалізації освіти академічна мобільність перестає бути лише додатковою перевагою, а стає необхідною складовою формування конкурентоспроможного фахівця.

Під академічною мобільністю розуміють можливість студентів, викладачів і науковців тимчасово навчатися, стажуватися або проводити дослідження в іншому закладі освіти, зокрема за кордоном. Найбільш відомою програмою міжнародної академічної мобільності є Erasmus+, яка об'єднує тисячі студентів із різних країн та забезпечує обмін освітнім і культурним досвідом.

Для дослідника академічна мобільність має надзвичайно важливе значення. Передусім вона сприяє професійному розвитку. Навчання в іншій країні дозволяє ознайомитися з новими методиками викладання, сучасними підходами до наукових досліджень, особливостями академічної культури та організації освітнього процесу. Перебування в іншому університетському середовищі формує критичне мислення, навички самостійної роботи, відповідальність і вміння адаптуватися до нових умов.

Особливого значення академічна мобільність набула й у моєму особистому досвіді. Я брала участь у програмі Erasmus+ та навчалася в місті Гданськ у Польщі. Цей період став важливим етапом мого професійного та особистісного становлення. Під час навчання я мала можливість ознайомитися з європейською системою освіти, особливостями організації навчального процесу та принципами академічної доброчесності, які є невід'ємною складовою академічної культури.

Навчання за програмою академічної мобільності дало мені змогу вдосконалити комунікативні навички, підвищити рівень володіння іноземною мовою та навчитися працювати в міжнародному середовищі. Особливо цінним став досвід спілкування зі студентами з різних країн, адже це сприяло формуванню толерантності, відкритості до інших культур і здатності до міжкультурного діалогу.

Крім того, академічна мобільність позитивно впливає на наукову діяльність дослідника. Вона відкриває доступ до нових джерел інформації, міжнародних наукових ресурсів, сучасних бібліотек та електронних платформ. Участь у міжнародних освітніх програмах мотивує до саморозвитку, активізує наукові інтереси та формує прагнення до безперервного навчання.

Не менш важливим є й те, що академічна мобільність сприяє формуванню академічної культури дослідника. Перебуваючи в іншому освітньому середовищі, студент навчається дотримуватися принципів академічної етики, поваги до інтелектуальної власності, відповідальності за результати власної роботи та культури наукової комунікації. Саме ці якості є визначальними для сучасного науковця.

Отже, академічна мобільність є важливим інструментом розвитку дослідника в умовах сучасного освітнього простору. Вона не лише забезпечує отримання нових знань і професійних навичок, а й формує академічну культуру, здатність до міжнародної співпраці та готовність до викликів глобалізованого світу. Мій власний досвід участі в програмі Erasmus+ підтвердив, що академічна мобільність є потужним засобом особистісного та професійного зростання, який відкриває нові перспективи для майбутньої наукової діяльності.

**СЕНЬКІВ Ольга,**  
*студентка групи Ukr1-M25*

**Науковий керівник:**  
*к. філол. н., ст. викл. ШЕВЧУК Зореслава*

## **ПЛАГІАТ І АКАДЕМІЧНА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ: ВИКЛИКИ ЦИФРОВОЇ ЕПОХИ**

У сучасному світі інформація стала надзвичайно доступною, адже достатньо кількох секунд, щоб знайти наукову статтю, готовий реферат, курсову роботу або навіть повністю написане есе. Інтернет відкрив величезні можливості для навчання, саморозвитку та наукових досліджень, проте разом із перевагами з'явилася й небезпечна спокуса - плагіат, який сьогодні став однією з найбільших проблем освітнього й наукового середовища. Постає важливе питання: плагіат - це лише слабкість людини чи серйозний виклик для сучасного студента і дослідника? Насамперед варто зрозуміти, що таке плагіат, оскільки це привласнення чужих ідей, текстів, наукових думок чи результатів праці без належного посилання на автора, тобто коли людина видає чуже за власне. Плагіат може бути навмисним або ненавмисним, але в будь-якому випадку він порушує принципи академічної доброчесності, а особливо небезпечним є те, що багато студентів починають сприймати копіювання текстів як щось звичне й несерйозне, перетворюючи це на простий спосіб швидко виконати завдання без значних зусиль.

Однією з причин поширення плагіату є велике навантаження на студентів, які часто змушені поєднувати навчання, роботу, домашні обов'язки та підготовку до численних занять, через що з'являється бажання зекономити час і скористатися вже готовим матеріалом. Іноколи студент просто не впевнений у власних силах і боїться, що не зможе написати роботу самостійно, тому копіювання здається йому легким виходом із ситуації, у чому й проявляється людська слабкість - небажання докладати зусиль, страх помилки або прагнення швидкого результату. Проте плагіат не можна пояснювати лише лінощами чи безвідповідальністю, адже значною мірою це також виклик сучасного суспільства та освітньої системи.

Сьогодні люди живуть у світі постійного потоку інформації, де соціальні мережі, сайти, штучний інтелект і різноманітні онлайн-ресурси створюють ілюзію, що будь-який текст можна легко взяти й використати, тому межа між власною думкою та чужою інформацією іноді стає нечіткою. Багато молодих людей просто не вміють правильно працювати з джерелами, оформлювати цитати чи робити посилання, що свідчить про недостатню увагу до формування культури академічної доброчесності. Особливо гостро проблема плагіату постає у науковій діяльності, оскільки для дослідника чесність є основою професії, адже наука розвивається лише тоді, коли люди створюють нові знання, проводять власні дослідження та пропонують оригінальні ідеї. Якщо ж учений привласнює чужі праці, це руйнує довіру до науки загалом, а плагіат у

науковому середовищі може призвести до втрати репутації, наукового ступеня та поваги колег, про що свідчить чимало випадків з історії, коли відомих науковців або політиків викривали у використанні чужих текстів, що ставало причиною великих скандалів. Водночас не можна заперечувати, що сучасні технології не лише сприяють поширенню плагіату, а й допомагають із ним боротися, адже сьогодні існують спеціальні програми перевірки текстів на унікальність, які дозволяють швидко виявити запозичення, а університети дедалі частіше впроваджують правила академічної доброчесності та пояснюють студентам важливість самостійної праці, що свідчить про усвідомлення суспільством небезпеки проблеми та намагання знайти ефективні шляхи її вирішення. Головною причиною плагіату є не лише слабкість людини, а й недостатнє розуміння цінності власної думки, оскільки багато студентів переконані, що їхні ідеї недостатньо хороші або цікаві, хоча справжнє навчання полягає не в тому, щоб створити ідеальний текст, а в тому, щоб навчитися мислити, аналізувати й робити власні висновки. Навіть якщо робота містить помилки, але написана самостійно, вона має значно більшу цінність, ніж бездоганно скопійований текст, крім того, плагіат негативно впливає на розвиток особистості, адже людина, яка постійно користується чужими роботами, поступово втрачає здатність до творчого мислення та самостійного аналізу, звикаючи шукати легкі шляхи замість того, щоб розвивати свої знання й уміння. У майбутньому це може стати серйозною проблемою, адже професійний успіх потребує відповідальності, чесності та вміння приймати власні рішення, до того ж важливо пам'ятати, що академічна доброчесність є показником моральної культури людини. Чесність у навчанні формує чесність у житті загалом, і якщо студент звикає обманювати під час виконання навчальних завдань, у майбутньому йому буде легше порушувати етичні норми й у професійній діяльності, саме тому боротьба з плагіатом має бути не лише контролем і покаранням, а й вихованням відповідального ставлення до праці та поваги до інтелектуальної власності інших людей.

Отже, плагіат - це водночас і слабкість людини, і серйозний виклик сучасного суспільства, який виникає через страх, невпевненість, бажання швидкого результату, а також через доступність інформації та недостатню культуру академічної доброчесності, проте кожен студент і дослідник має усвідомити, що справжня цінність полягає не в скопійованому тексті, а у власній думці, власному досвіді та чесній праці, адже лише самостійне мислення й відповідальність можуть стати основою справжньої освіти та розвитку науки.

**ТАРАНОВ Дмитро,**  
*студент групи Р1-В25*

**Науковий керівник:**  
*к. філос. н., доцент СУЛЯТИЦЬКА Тетяна*

## **БАТЬКО УКРАЇНСЬКОГО НАЦІОНАЛІЗМУ**

Вивчаючи історію української революції 20 століття, я помітив, що більшість діячів того часу сповідували автономістські та марксистські погляди: Михайло Грушевський, Володимир Винниченко, Симон Петлюра. Проте була одна постать, яка вразила мене своєю далекоглядністю, ця людина заклала фундамент українського націоналізму, боровся за права українців, відстоював українське військо – Микола Міхновський, людина яка випередила свій час.

Початок політичного шляху Міхновського припав на 1890-ті роки, навчаючись на юриста він долучився до Братства тарасівців, на той час це була перша українська організація яка була готова відстоювати щось більше за культурну автономію. Наступною сходинкою в його житті стала публікація брошури «Самостійна Україна», у якій він формулює революційну, на той час, тезу про те, що українці є політичною нацією з природним правом на свою державу від Карпат до Кавказу, він називав державність головною умовою існування нації. Після розриву відносин з Революційною українською партією (РУП), створив свою політичну силу – Українську народну партію (УНП), для якої написав фундаментальну роботу – маніфест «10 заповідей УНП». Цей маніфест закладав незрозумілі ідеї для публіки того часу – «Україна для українців», потрібно розуміти, що він мав на увазі пригноблення українців у різних імперіях впродовж довгого часу і тепер українці готові бути самостійними, а не нацією «другого сорту». Під час революції 1905 він створив Конституцію, в якій прописав право приватної власності та недоторканості житла.

У період 1906-1914 рр. переїхав до Харкова, де займався своєю професійною діяльністю, захищав безправних українських селян, в той час більшість селян не знали російської мови, і оскільки суди велися винятково російською мовою, українські селяни часто навіть не розуміли, що відбувається і за що їх засуджують. Міхновський виборював для них право говорити в суді рідною мовою, щоб вони могли повноцінно захищатися, він наголошував на цьому та вимагав перекладати українською. В цей же період друкується у пресі, де порушує питання української автокефальної церкви. Спостерігаючи за зростанням лівих ідей у суспільстві, домінувала підтримка марксистських партій і лідерів (Михайло Драгоманов, Володимир Винниченко, Михайло Грушевський), йде на компроміс, враховуючи деякі із з них до програми партії, на жаль це був необхідний крок для отримання підтримки.

Час української революції став часом можливостей і водночас поразкою національного руху. Міхновський, на відміну від інших, розумів, що державу неможливо втримати без власної армії, тому заснував «Український військовий клуб імені гетьмана Павла Полуботка» та почав формувати перші українські полки. На одному з мітингів заявив про необхідність свого патріарха, однак через страх тогочасної соціалістичної більшості у центральній раді, яка прагнула до автономії – це ні до чого не призвело. Міхновський вчергове йшов на поступки, так з'явилась «Українська партія соціалістів-самостійників».

У 1918 був ключовим кандидатом на пост прем'єр-міністра в уряді гетьмана Скоропадського, але гетьман відмовився, через радикальність Міхновського, та запропонував йому посаду радника, від якої Міхновський відмовився через небажання грати декоративну роль в уряді. Побачивши, що Скоропадський формує уряд переважно з російських або промосковських діячів, Міхновський разом з однодумцями написав «Меморандум українських партій» до гетьмана, у цьому документі він жорстко розкритикував таку політику, попередивши, що ці люди ніколи не будуватимуть Українську державу і їхній курс призведе до національної катастрофи.

Після падіння держави емігрував на Кубань, де оселився в станиці Полтавській, там викладав у технікумі українську мову і літературу, що свідчить про його патріотичну позицію навіть після національної поразки. Після того як місцева партійна організація більшовиків звернула на нього увагу, тому що одного дня його студенти пішли до місцевої церкви і публічно зачитали «Апостол» українською мовою, через що був вимушений тікати.

Наприкінці лютого 1924 повернувся в Київ де зупинився у давнього друга Володимира Шеремета. Київ під більшовицькою окупацією зустрів його гнітючими настроями, суспільство було пригнічене та байдуже через антиукраїнські настрої місцевої влади, яка жорстко згадувала цьому суспільству боротьбу за незалежність.

Невдовзі Міхновського затримали агенти ЧК, які заарештували та катували його. Побойуючись жорстоких тортур, він був змушений підписати зобов'язання співпрацювати з радянськими спецслужбами, лише після цього його відпустили. Не бажаючи ставати зрадником і виконувати вимоги чекістів, він, за основною версією, вирішив піти з життя на власних умовах, за іншою йому допомогли. У його кишені знайшли передсмертну записку: «Волію вмерти власною смертю! І сюди круть, і туди верть, однаково в черепочку смерть... Перекажіть мої вітання тим, хто мене пам'ятає. Ваш Микола».

Микола Міхновський – це діяч, масштаб якого українське суспільство повною мірою починає усвідомлювати лише зараз. Він став тим, хто розірвав коло пасивного українофільства та соціалістичного федералізму. Коли українська еліта мріяла лише про українські школи, культурну автономію чи «братство народів» у складі Росії, він безкомпромісно заявив про потребу незалежної держави «від Карпатів аж по Кавказ». Міхновський він першим увів

у масовий політичний лексикон саме поняття «самостійність». Усе ж головна проблема Міхновського в тому, що Тогочасні лідери (М. Грушевський, В. Винниченко, С. Петлюра) перебували в полоні марксистських ілюзій і вірили в «демократичну Росію». Вони панічно боялися створення власної армії та проголошення незалежності, називаючи Міхновського і його ідеї занадто радикальними.

Попри смерть самого Миколи Міхновського його ідеї досі живуть у модерній Українській державі, а сьогоднішня війна ще раз доводить правдивість його ідей.

**ШЕВЧУК Марія,**  
*студентка групи Mg1-B24*  
**Науковий керівник:**  
*к. філос. н., доцент ПЛАХТІЙ Маріанна*

## ПРОТЕСТ ЯК ПРОЯВ ГРОМАДЯНСЬКОЇ СВІДОМОСТІ

Тема філософії Майдану залишається надзвичайно актуальною для сучасної України, оскільки події Революції Гідності визначили не лише політичний, а й морально-ціннісний розвиток держави. У контексті триваючої боротьби України за незалежність і справедливість Майдан виступає символом пробудження громадянського суспільства та формування нової моделі національної ідентичності. Аналіз протесту як прояву внутрішньої свободи та відповідальності дає змогу глибше зрозуміти механізми суспільних змін і усвідомити, чому саме моральні й духовні чинники стали рушійною силою трансформацій. Осмислення цих подій важливе не лише для історичної пам'яті, а й для формування громадянської зрілості сучасних поколінь.

Свобода завжди була найвищою цінністю для українців, ще Сковорода писав, що все золото проти свободи лиш болото, тому події Майдану стали черговим доказом того, що наш дух неможливо зламати. Майдан – це не лише сторінка історії чи політична подія, для мене це, передусім, філософське явище, момент пробудження свідомості, коли суспільство перестає бути натовпом і стає спільнотою. У контексті українського досвіду ХХІ століття Майдан став простором, де моральне і політичне злилися в одне ціле, а протест перетворився на акт духовного самоствердження. Люди на Майдані обрали чесність замість страху, гідність замість покори, цей вибір перетворив їх на свідомих громадян, які самі формують власну історію. Важливо побачити, що Майдан не є хаотичним бунтом, а перш за все це прояв внутрішньої свободи, коли людина обирає бути чесною із собою. У цьому сенсі він став справжнім простором пробудження людської гідності.

Майдан – це простір, де особисте «я» перетворюється на спільне «ми». Кожен виходив туди зі своєю історією, але всіх об'єднувало почуття гідності. Я думаю, що громадянська свідомість народжується саме тоді, коли людина перестає думати лише про власне життя і починає діяти заради спільного добра.

Мені здається, що саме тоді багато хто вперше по-справжньому відчув, що означає бути громадянином – не за документом, а за внутрішнім переконанням.

У філософії Майдану я бачу духовну єдність, поєднання дії і думки. Люди не просто висловлювали невдоволення – вони діяли, допомагали одне одному, створювали власний порядок серед хаосу. Там, де держава не могла або не хотіла діяти, народ взяв на себе відповідальність, і саме це стало проявом громадянського суспільства. Для мене Майдан – це також про відповідальність, про те, що свобода – не подарунок і не гасло, а вибір, який робиш щодня. Сартр писав, що людина «приречена на свободу» і повністю відповідальна за свій вибір, і ця думка дуже відгукується у нашій історії. Українці неодноразово доводили, що готові приймати цю відповідальність навіть тоді, коли за неї доводиться платити високу ціну. Адже справжня свобода вимагає не лише сміливості діяти, а й мужності відповідати за наслідки своїх дій. Саме це ми побачили на Майдані: тисячі людей, які могли залишитися осторонь, обрали бути вільними – тобто, бути відповідальними. І в цьому, мабуть, полягає найвищий сенс свободи: вона не дарується згори, а твориться кожним із нас, коли ми не мовчимо перед несправедливістю.

У Майдані мене найбільше вражає його моральна сутність, там я бачу не лише боротьбу проти несправедливості, а боротьбу за – за людяність, за гідність, за право бути собою. Я натрапила на слова Альбера Камю: «Я бунтую, отже, існую», які він протиставив відомому вислову Декарта: «Я мислю, отже, я існую». Цими словами Камю наголошував, що протест є виявом внутрішньої гідності людини, її відмови миритися з абсурдом і неправдою. Але філософ також підкреслював, що істинний бунт – це не руйнування, а солідарність, саме так було і на Майдані: протест об'єднав тисячі різних людей у спільному почутті справедливості. Бунт тут став формою любові до країни, до правди, до інших людей.

Філософія Майдану поєднала раціональне і чуттєве, мислення й емоцію. Там звучали промови про права людини й одночасно пісні біля вогнищ, там були обговорення майбутнього і теплі обійми незнайомих людей. Ця гармонія розуму і серця створила феномен громадянського духу – те, що можна назвати цілісністю свідомості. Саме вона робить суспільство зрілим: коли люди не лише мислять про добро, а й чинять добро. Майдан також показав межу покори. Коли влада втрачає моральність, мовчання стає співучастю. Протест у такому випадку – це вже не руйнування, а моральний обов'язок та єдиний спосіб залишитися людиною. Кожен, хто вийшов на Майдан, перестав бути об'єктом системи й став її критиком, ініціатором змін, творцем нового світу. Майдан залишився не лише у спогадах, а й у свідомості, він став символом переходу від байдужості до відповідальності, від підлеглості до самостійності. Філософія Майдану – це філософія свободи, гідності й моральної зрілості. Це вчить нас, що справжня зміна починається не з наказів згори, а з пробудження людської свідомості, з усвідомлення власної сили діяти й мислити самостійно. У цьому і є сенс громадянської зрілості, коли кожен бере на себе відповідальність не лише за себе, а й за спільне майбутнє. Майдан став точкою духовного зростання суспільства, моментом, коли людина перестала бути спостерігачем історії й

стала її творцем. І поки в нашій свідомості живе цей досвід свободи, доти живе надія – на Україну, в якій гідність і справедливість є не гаслами, а способом життя.

Філософія Майдану демонструє, що протест може бути не руйнуванням, а творчим актом – актом солідарності, гідності та морального самоствердження. Майдан став місцем, де українці переосмислили власну ідентичність і відповідальність за майбутнє країни. Саме там протест перетворився на форму духовного вибору, який поєднав особисту свободу з прагненням до спільного добра. Події Майдану довели, що громадянська свідомість виникає тоді, коли людина перестає бути пасивним спостерігачем і стає творцем змін. У цьому полягає головний урок Майдану: свобода та гідність не є абстрактними цінностями – вони реалізуються через щоденну відповідальність, сміливість і готовність діяти. Майдан залишив глибокий слід у свідомості українців як символ моральної зрілості та духовного зростання суспільства.

**ШИНКАРЧУК Дар'я,**

*студентка групи IstA1-B24*

**Науковий керівник:**

*к. філос. н., доцент СУЛЯТИЦЬКА Тетяна*

## **СВОБОДА ЯК УМОВА РОЗВИТКУ НАУКИ**

Наука завжди потребувала простору для думки. Не просто лабораторій та фінансування, а чогось глибшого і важливішого: свободи ставити запитання, сумніватися, суперечити і помилятися. Без цієї свободи дослідження перетворюється на обслуговування вже готових висновків, а вчений стає виконавцем чужої волі, а не шукачем істини. Упродовж усієї інтелектуальної історії людства найбільші наукові прориви відбувалися саме там і тоді, де суспільство дозволяло собі терпіти незгоду. Геліоцентрична система Коперника, еволюційна теорія Дарвіна, квантова механіка з її парадоксальними висновками щодо природи реальності: кожне з цих відкриттів суперечило панівним уявленням свого часу. І кожне з них коштувало своїм авторам або репутації, або переслідувань, або довгих років неприйняття. Попри це вони вижили як ідеї, бо в певних суспільствах зберігалася хоча б мінімальна можливість висловлюватись і бути почутим.

Що ж розуміти під свободою в науковому контексті? Насамперед, це свобода від ідеологічного диктату. Коли держава або релігійна інституція наперед визначає, які відповіді є допустимими, наука втрачає здатність до самокорекції. Радянська лисенківщина є одним із найбільш промовистих прикладів: заперечення генетики з ідеологічних міркувань призвело не лише до наукової деградації, а й до реальних трагедій у сільському господарстві і до фізичного знищення вчених, які наважувалися думати інакше. Наука, яка не може помилитися, не може й прогресувати.

По-друге, свобода в науці передбачає відкритість до критики та міжнародного обміну. Знання не мають кордонів за своєю природою. Результати експерименту, проведеного в Токіо, мають бути перевірені у Варшаві та Кейптауні. Саме тому закриті наукові системи, ізольовані від світової спільноти, приречені відставати. Ізоляція породжує інтелектуальний провінціалізм, а конкуренція ідей між різними школами думки виявляється набагато продуктивнішою за монополію однієї доктрини.

По-третє, існує свобода від страху. Коли дослідник змушений думати про наслідки своїх висновків для кар'єри чи безпеки, він несвідомо починає фільтрувати гіпотези ще до того, як провів хоча б один дослід. Академічна добросовісність неможлива без впевненості в тому, що чесно отриманий результат не буде покараний. Тиск публікаційних рейтингів, залежність від грантодавців з певними інтересами, корпоративне фінансування досліджень з очікуваними висновками: усе це сучасні форми несвободи, значно тонші за прямий цензурний диктат, але не менш небезпечні.

Разом із тим наукова свобода не є свободою від відповідальності. Навпаки, вона вимагає суворого внутрішнього самоконтролю: прихильності до методу, готовності визнати помилку, поваги до даних навіть тоді, коли вони суперечать очікуванням. Свобода в науці реалізується не через хаотичність, а через дисципліновану відкритість: будь-яка теорія повинна бути спростовною, будь-який авторитет підлягає перевірці.

Суспільство, яке підтримує цю свободу, отримує від неї непропорційно більше, ніж вкладає. Технологічний прогрес, медичні відкриття, нові способи розуміння навколишнього світу: все це є похідними від середовища, в якому думка має право бути вільною. І навпаки, суспільства, що систематично придушують наукову незалежність, зрештою переживають не лише інтелектуальний занепад, а й практичну неспроможність вирішувати реальні проблеми.

Свобода і наука пов'язані не випадково і не зовнішньо. Вони об'єднані за суттю: обидві ґрунтуються на недовірі до готових відповідей і на повазі до пошуку. Там, де немає свободи, наука може існувати лише як ілюзія науки. А де наука справжня, там неминуче виникає тиск у бік більшої інтелектуальної чесності і, зрештою, більшої свободи.

**ШЛЕЙМАН Єва,**

*студентка групи Mg1-B24*

**Науковий керівник:**

*к. філос. н., доцент ПЛАХТІЙ Маріанна*

## **ПОДОЛАННЯ ЯК ФОРМА САМОТВОРЕННЯ:**

### **ФІЛОСОФСЬКИЙ ВИМІР**

У сучасному світі, позначеному війнами та кризами, тема страждання набуває особливого значення. Людина дедалі частіше стикається з викликами,

що вимагають внутрішньої сили та здатності відновлюватися після втрат. Філософське осмислення болю допомагає зрозуміти механізми духовного розвитку й особистісного зростання. Ідеї Ф. Ніцше не втрачають своєї актуальності, оскільки вони спрямовані на пошук смислу в життєвих труднощах та усвідомлення можливостей особистісного зростання у процесі подолання страждання. Тому дослідження природи болю є важливим не лише з теоретичної, а й з практичної точки зору для сучасної людини. Існують вислови, що переживають своїх авторів і стають орієнтирами, через які ми дивимося на власне життя. Одним із таких афоризмів є ніцшеанська формула: «Що не вбиває, робить нас сильнішими». Вона не є просто оптимістичним гаслом, це глибока рефлексія над природою людського існування, де страждання постає не лише як випробування, а й як умова внутрішнього зростання.

Фрідріх Ніцше, представник філософії життя, вважав, що основою буття є динамічна воля до влади – рушійна сила, яка спонукає людину долати обмеження та перевершувати саму себе. У процесі подолання труднощів, болю та поразок розкривається людська сутність. Уникання страждання, на його думку, означає втрату можливості розвитку.

Життя рідко буває простим. Кожен із нас стикається з втратами, розчаруваннями та невдачами. Іноді здається, що це зламає нас. Але чи завжди біль руйнує? Особисто я вважаю, що все залежить від нашого ставлення. Страждання стає джерелом сили тоді, коли ми сприймаємо його як досвід, а не як караючого ворога. Саме через такі моменти ми дізнаємося про власні межі та резерви, вчимося розуміти себе глибше і формуємо внутрішню стійкість.

Біль очищує від ілюзій і змушує переосмислити власні цінності. Духовна зрілість неможлива без болю, адже він формує справжню силу волі. Проте не будь-яке страждання веде до зростання. Є біль, який пригнічує, і є такий, що стає джерелом перетворення. Різниця – у внутрішній позиції людини. Якщо біль сприймати лише як покарання, він руйнує. Якщо розуміти його як урок, досвід, він зцілює. Саме у цьому полягає парадокс: найглибше пізнання себе відбувається тоді, коли доводиться виходити за межі комфорту. Стоїки теж наголошували на цьому, вони вчили, що не все у житті можна контролювати, але можна контролювати свою реакцію. Здатність керувати думками і емоціями робить людину сильнішою. Але я додаю свій погляд: сила ще й у здатності перетворювати біль на щось творче – на уроки життя, на мудрість і внутрішню свободу. Болісний досвід формує не лише внутрішню силу, а й емпатію. Люди, які пережили складні моменти, частіше розуміють інших, стають уважнішими та добрішими. Вони навчилися цінувати прості речі, бачити справжніх людей і відчувати глибше співчуття. У цьому проявляється той аспект ніцшеанської сили, що не є фізичною, а духовною, яка дозволяє зберігати людяність, навіть коли життя змушує черствіти.

На соціальному рівні страждання також виконує важливу функцію. Індивідуальні і колективні кризи – війни, економічні потрясіння, моральні конфлікти – змушують людей і суспільство переосмислювати цінності. «Рух історії – це постійне подолання, і саме в подоланні закладена сутність

людського прогресу». Таким чином, біль стає рушійною силою розвитку, як на індивідуальному, так і на колективному рівні.

Прийняття страждання не означає пасивності. Навпаки, це свідомою робота над собою. Франкл показав, що навіть у найекстремальніших умовах людина може знайти сенс і перетворити біль на внутрішню силу. Те саме, що стверджував Ніцше: щоб жити повноцінно, потрібно прийняти життя у всій його суперечливості, з болем, сумнівами та втратами.

На мою думку, сенс фрази «що не вбиває, робить нас сильнішими» полягає не у прославленні страждання, а у визнанні його ролі у формуванні зрілої особистості. Людина, яка пройшла через біль, розуміє цінність радості, поваги, любові. Вона вже не боїться втрат, бо знає, що здатна їх пережити. Справжня міць – не байдужість до болю, а здатність відчувати його і водночас не ламатися, зберігаючи людяність. Страждання – це не межа, а точка розширення можливостей. Через біль ми вчимося бачити глибше, розуміти складність життя і цінувати кожен мить. Той, хто пройшов через біль, стає спокійнішим, мудрішим, добрішим. Він більше не уникає життя, бо зрозумів, сила – це не відсутність слабкості, а вміння не дати їй перемогти. Саме ця сила робить нас справді живими.

Страждання є невід'ємною складовою людського існування, проте його роль у житті людини залежить від здатності переосмислювати та приймати складний досвід. Аналіз вислову Ф. Ніцше показує, що сила не полягає в униканні болю, а у здатності не дозволити йому зламати внутрішній стрижень. Страждання, пережите свідомо, стає джерелом духовної зрілості, формує емпатію та розуміння цінності життя. Філософські ідеї стоїків та В. Франкла підтверджують: людина може знайти сенс і зростання навіть у найскладніших обставинах. Таким чином, страждання виконує творчу, перетворювальну функцію, відкриваючи нові можливості для самопізнання й розвитку. Те, що не знищує людину, справді здатне зробити її сильнішою, мудрішою та більш стійкою перед труднощами життя.

**ЯНОВА Анастасія,**

*студентка групи Ukr1-M25*

**Науковий керівник:**

*к. філол. н., ст. викл. ШЕВЧУК Зореслава*

## **ЧИ МОЖЕ НАУКА ІСНУВАТИ БЕЗ ЧЕСНОСТІ: ДЕ**

### **ПРОЖОДИТЬ МЕЖА АКАДЕМІЧНОЇ ДОБРОЧЕСНОСТІ?**

Наука за своєю фундаментальною суттю є процесом пошуку істини. Протягом століть людство вибудовувало будівлю наукового знання на засадах верифікованості, доказовості та спадкоємності. Кожне нове відкриття, кожна стаття чи дисертація є цеглиною, яка спирається на здобутки колег і попередників. Проте в основі цієї складної архітектури лежить не лише

інтелектуальний капітал, а й невисловлений, але абсолютний суспільний договір – презумпція чесності. Питання про те, чи може наука існувати без чесності, на перший погляд здається риторичним. Протилежність чесності в академічному середовищі – фальсифікація, плагіат та маніпуляції – руйнує саму методологічну тканину пізнання. Коли результати дослідження спотворюються, наука перестає виконувати свою головну функцію: вона більше не відображає об'єктивну реальність, а створює небезпечні симулякри. У сучасну епоху, яку часто характеризують як суспільство знань та інформаційний експансіонізм, проблема академічної доброчесності набуває особливої гостроти. Межа між припустимим компромісом, технічною помилкою та свідомим обманом стає дедалі тоншою під тиском глобальних трендів, таких як комерціалізація науки, вимога високої публікаційної активності та стрімке поширення генеративного штучного інтелекту. Відтак деконструкція поняття академічної доброчесності та пошук її чітких меж є не просто теоретичною дискусією, а критичною умовою виживання науки як інституту суспільної довіри.

Щоб зрозуміти, чому наука нездатна функціонувати без чесності, необхідно звернутися до поняття наукової епістемології. Науковий факт є результатом суворого дотримання методології. Якщо дослідник на будь-якому з етапів – від збору емпіричних даних до фінальної інтерпретації результатів – припускається свідомого викривлення, ланцюг об'єктивності розривається. Наука є колективною працею, де жоден філолог, фізик чи соціолог не перевіряє особисто кожне джерело чи формулу, на яку посилається. Він довіряє авторитету попереднього дослідника і правилам академічної спільноти. Без чесності наука перетворюється на імітацію, де замість реальних відкриттів відбувається накопичення інформаційного сміття. Розглянемо це на прикладі гуманітарних наук, зокрема філології. Текст, мовний факт чи літературне джерело є делікатним матеріалом для аналізу. Якщо дослідник підтасовує цитати, вириває фрази з контексту або приписує авторові ідеї, яких той не висловлював, задля підтвердження власної гіпотези, він здійснює інтелектуальне насильство над матеріалом. Така наука втрачає прогностичну та пояснювальну силу, замикаючись сама на собі й обслуговуючи лише амбіції чи кар'єрні інтереси окремого суб'єкта. Отже, чесність – це не просто моральна краса вченого, а його головний робочий інструмент, онтологічний фундамент, без якого пізнавальна діяльність втрачає сенс.

Визначення меж академічної доброчесності вимагає чіткої диференціації між навмисним злочином, методологічною недбалістю та природною науковою помилкою. Помилятися – це законне право вченого, адже науковий пошук є історією виправлення помилок і висування гіпотез, які згодом спростовуються новими даними. Проте межа доброчесності проходить саме там, де закінчується щире прагнення відшукати правду і починається свідомий намір сфальсифікувати результат або привласнити чужі здобутки. Сучасна академічна практика виділяє кілька базових точок, де ця межа найчастіше порушується. Першою з них є академічний плагіат у різних проявах, що охоплює не лише буквальне копіювання тексту, але й витонченіші форми:

рерайт без посилання, комбінування чужих думок без зазначення першоджерел, а також автоплагіат, коли автор публікує один і той самий матеріал у різних виданнях під виглядом нових результатів. Іншою точкою є фабрикація та фальсифікація даних, що в природничих науках виявляється у вигадуванні результатів експериментів, а в гуманітарних – у штучному моделюванні контекстів чи викривленні статистичних даних соціологічних і лінгвістичних опитувань. Наостанок, криза авторства та поява «почесних авторів» руйнує етичну норму персональної відповідальності за наукову працю. Межа доброчесності – це внутрішній цензор дослідника, який порушується тоді, коли формальні показники, як-от кількість публікацій чи індекси цитування, стають важливішими за якість та правдивість самого знання.

Особливим викликом для академічної культури сучасності став стрімкий розвиток генеративного штучного інтелекту. Поява великих мовних моделей переформатувала уявлення про авторство та оригінальність тексту, змушуючи нас шукати нову межу між використанням штучного інтелекту як легітимного асистента та тотальною підміною авторського «Я». З одного боку, цифрові інструменти чудово оптимізують рутинну роботу, допомагаючи структурувати бібліографію, здійснювати первинний пошук джерел, виправляти стилістичні помилки чи перекладати матеріали. З іншого боку, коли магістрант чи зрілий науковець делегує штучному інтелекту написання концептуальних розділів роботи – вступу, аналітичного огляду чи висновків, – відбувається глибока девальвація дослідницької ідентичності. Комп'ютерний алгоритм не має критичного мислення; він лише генерує найбільш імовірну послідовність слів на основі наявних масивів даних. Видавати цей статистичний продукт за результат власної когнітивної діяльності – це нова, гібридна форма плагіату та інтелектуальних лінощів. Межа доброчесності у цьому контексті полягає у прозорості: дослідник зобов'язаний відкрито маркувати використання цифрових інструментів і залишати за собою право одноосібного формулювання наукових ідей.

Академічна доброчесність є ключовим фактором формування професійної ідентичності майбутнього фахівця, зокрема філолога чи педагога. Під час навчання в магістратурі студент не просто накопичує суму знань, він засвоює корпоративну культуру наукової спільноти. Якщо на цьому етапі домінує толерантність до плагіату через механічне переставляння слів місцями задля проходження антиплагіатних програм, у молодого дослідника деформується система професійних цінностей. Наслідки академічної нечесності мають кумулятивний і руйнівний характер для всього суспільства. По-перше, відбувається ерозія суспільної довіри: якщо соціум бачить, що наукові ступені здобуваються шляхом компіляцій та обману, довіра до експертного знання падає, що призводить до розквіту псевдонаукових теорій. По-друге, виникає економічна неефективність, коли інвестиції спрямовуються у дослідження, які насправді є фікцією. По-третє, імітація призводить до знецінення дипломів та статусів, через що реальні талановиті дослідники опиняються в нерівних умовах і змушені шукати прихистку в країнах із суворішими академічними стандартами. Чесність, таким чином, виступає як

захисний імунний механізм, що береже науку від саморуйнування та внутрішнього гниття.

Підбиваючи підсумки, можна стверджувати, що наука без чесності існувати не може. Вона спроможна певний час імітувати своє існування у вигляді паперових звітів, куплених публікацій та фейкових конференцій, але цей шлях неминуче веде до її смерті як живого джерела прогресу та суспільного блага. Межа академічної доброчесності пролягає не в алгоритмах програм-антиплагіатів і не в жорсткості університетських наказів, які є лише зовнішніми обмежувачами. Справжня межа знаходиться у площині персональної етики дослідника. Вона визначається здатністю науковця бути чесним із самим собою, поважати інтелектуальну працю колег, критично ставитися до власних гіпотез і мати відвагу визнати помилку чи відсутність очікуваного результату. Для сучасного дослідника в епоху цифрових спокус і високих швидкостей академічна доброчесність має стати внутрішнім імперативом. Лише через виховання безкомпромісної поваги до істини, прозорості методології та культури коректного діалогу з попередниками ми здатні зберегти високий статус науки й забезпечити розвиток об'єктивного, вільного від маніпуляцій знання.

НАУКОВЕ ВИДАННЯ

**Філософ-і-Я**

**НАУКОВІ РОЗВІДКИ СТУДЕНТІВ  
КАМ'ЯНЕЦЬПОДІЛЬСЬКОГО НАЦІОНАЛЬНОГО УНІВЕРСИТЕТУ  
ІМЕНІ ІВАНА ОГІЄНКА**

**НАУКОВИЙ ЖУРНАЛ**

**Випуск 11**

Комп'ютерно-інформаційна лабораторія історичного факультету  
Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка,  
32301, м. Кам'янець-Подільський, вул. Татарська, 14